Awara Baibel

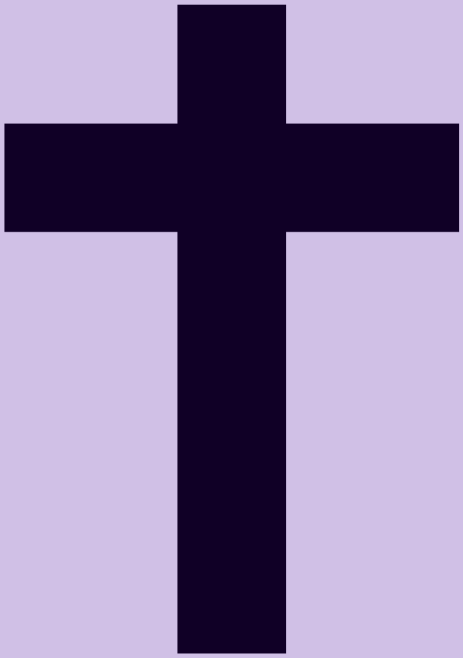

Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara Language of Papua New Guinea

Awara Baibel

Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara Language of Papua New Guinea

Buk Stat, Rut, na Jona long tokples Awara long Niugini

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Awara

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-12-29

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
901be67c-3025-58b6-81c0-9c823153f0ef

Contents

Awara Bible 1
Yakap 2
Rut 79
Jona 84
Wam Yäpuli 88

Awara Bible

Genesis, Ruth, and Jonah in the Awara Language of Papua New Guinea

Awara Baibel long tokples Awaralong Niugini

[awx]

Translation: © 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc.

Web version
2015, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

http://pngscriptures.org

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works).
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait
Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long *http://tokplesbaibel.org.* Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**
Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.
Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**
Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long *http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode.*
Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Yakap
Hängä Yakap Alakinde Wam

Anätutä hängäläpä pahawän yiwikin

1 Yakapde hikngä Anätutä kepkät yekäpkät yawän yiwikin.
2 U yawän yiwikin gwenune, kewu moyo wom yiwikut. Tiwän kupilä täknga tä yanggä gwende enetängä yiwikut. Tiwän Anätule Wawunggä yanggä unggwende enetängä kungapgut.
3 Tixäwik Anätutä using yakut. "Kwakäpä täknga tingalayok," yawän, kwakäpä täknga tingalakut.
4 Tiwän kwakäpä uläknganin kake, täke natäpgut. Tikengä kwakäpä täknga xät kupilä täknga xät matäkut.
5 Matäke, kwakäpätäne umanä "kwakäpä" yang inikut. Tikengä kupilätäne umanä "kupilä" yang inikut. Tiwän täpduxu yakawu unggwenu tukwake kwakakut.
6 Tiwänä Anätutä using yakut. "Yanggä matäwikge, wangga womdu yanggä bänäkängän tingalayok," yawän,
7 inä u yakut using tike, uwomdä yanggä bänäkängän matäwän, yanggä käwutdu uwomde enetängä yiwän, käwutdu kematde yiwikut.
8 Tiwän wangga uwomu umanä "yekäp" yang inikut. Tiwän täpduxu 2 unggwenu tukwake kwakakut.
9 Tiwänä Anätutä using yakut. "Yanggä yekäp gepbine yiwixaxu womdunekän täku yiwän, womdu koxolä yiwiyok," yawän, inä u yakut using tikut.
10 Tiwän koxolä yiwikulu uwomu umanä "kep" yang inike, yanggä u päku yiwikulu umanä "yanggä gwen" yang inikut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.
11 Tikengä hipdu using yakut. "Kep däkänetä songäsongä, pa, äwä nak yang alätnong. Tike salinä inäinäne alätnong," yawän, inä u yakut using alakin.
12 Kep däkäne songäsongä, pa äwä nak yang doke, salinä inäinäne alakin. Tiwän unin dayike, täke natäpgut.
13 Tiwän täpduxu 3 unggwenu tukwake kwakakut.
14 Tiwänä Anätutä using yakut. "Kwakäpä täknga äwä kupilä täknga yang tuwängutningge, kakalä gwenggwenu yekäwune alätnong. Tikengä hopä täpduk, gusit täpduk, äwä täpduxu inulung gwenggwen yangu tuwängutning.
15 Itä yekäwune yiwike, kep däkäle kwakäpä imining," yäwan, inä u yakut using alakin.
16 Anätutä kakalä inulungu gwenalä pahakut. Kakalänä inulung hikngä gwenu, kwakäpänele tahakut. Tikengä kakalänä mätekngä bimä gwenu, kupilänele tahake, kuminamkäyä pahakut.
17-18 Tikengä kep däkäle kwakäpä imike, kupilä täknga kwakäpä täknga yang matäke daying yiwitningge, yekäwune pewän yiwikin. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.
19 Tiwän täpduxu 4 unggwenu tukwake kwakakut.
20 Tiwänä Anätutä using yakut. "Yanggä gwenkätanu pis, hängä ulung pahanangäsä yangu meya yiwitnong. Tixawän kwäwitkäyä alake, enetängä wepmähikunong," yang yakut.
21 Hängä inulung hikngä täpäläpä yanggä gwenkätan yiwixaying äwä hängä undä ulung tahake yanggä gwenkätanu meyä yiwixaying yangu, inäinäne pahakut. Tixäwik kwäwitkäyä inäinäne undä pahakut. Tikengä unin dayike, täke natäpgut.

22 Tikengä hängä u pahakulu, wam gwalängu using yämikut. “Pisu duksäng
sakngälake, yanggä gwenu yiwä dopsok. Tixawän kwäwitkäyä kewune meyä
sakngälätnong,” yakut.
23 Tiwän täpduxu 5 unggwenu tukwake kwakakut.
24 Tiwänä Anätutä using yakut. “Kälawu kep däkäne nanä inäinäne alätnong. Kälawu
songäne nanä, kälawu äminsak äwä gwakgwak yangu inäinäne alätnong,” yawän,
hängä inä u yakut using alakin.
25 Anätutä kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä gwakgwak yangu inäinäne
pahake, unin dayike, täke natäpgut.
26 Tikengä using yakut. “Äminu nihä bimä pahanim. Tiwän itä hängäläpä yanggäne
nanä, kwäwilu enetängä nanä, kälawu songäne nanä, kälawu äminsak, äwä hängäläpä
undä kep däkäne nanä yang daying yiwitning,” yake,
27 Anätutä äminu inä bimä pahakut. Wäwi mängälä yangu inä hikngä bimä pahakut.
28 Tikengä wam gwalängu using yämikut. “Engangu meyä dukngisol. Tiwän unetä
sakngälake, kewune yiwitäke kuwä dopän, hänga undä daying yiwitnong. Tike pisu
yanggäne nanä, äwä kwäwilu enetängä nanä, äwä kälawu kep däkäne nanä yangge
kuhiläle yiwitnong,” yang yakut.
29 Tikengä hipdu using yänikut. “Kätak natäpsol. Nätä naxu tämbam salin bimä,* pa
salin yangu undä naksäle daminggat.
30 Tiwän songäsongä undä kälap, kwäwit yanggä näningge yäminggat,” yawän inä u
yakut using tikin.
31 Tiwän Anätutä hängä undä u pahakulunin dayike, täke hikngä natäpgut. Tiwän
täpduxu 6 unggwenu tukwake kwakakut.

2

1 Anätutä kepkät yekäpkät pahake, hängäläpä undä inäinäne nomän hikngä pepu-
lukut.
2 Tiwänä täpduxu 7 gwendä kwakawänu, puyä awahapulukutde, moyo yiwikut.
3 Tike täpduxu 7 gwenu wam gwaläng imike, tahawän takwän tikut, inale puyä
awahapulukutde, täpduxu unggwenune, inä Anätu moyo yiwikut.

Anätutä ämin pahakut

4 Wamu aläknga kepkät yekäpkät yawän yiwikindäne. Anätu Yawetä* kepkät
yekäpkät pahakutkätanu,
5 naxu puyäne nanä kep däkäne dondopgin, inale Anätu Yawetä kep gomune hopä
dolewän takut, tiwän äminu täpätu kep gomune doyiwike, puyä dowahakut.
6 Tiwändeyä yanggä kewunetä akoxäwik, kep däkä tänguxawä kwikakut.
7 Tiwänä Anätu Yawetä kewu päke, ämin† kwätäluke, inä kwämanu käluk yiwit-
nangäsä täknga nomnä gwäk puyäpän, äminu uläpä käluk yiwikut.
8 Tiwänä Anätu Yawetä gusitdä akonggak käwulune, Idenkätan puyä womdu pa-
hakut. Tikengä äminu uläpä kwätälukulu une tewän yiwikut.
9 Tixawän Anätu Yawetä pahawän, puyä ulängäne pa kepkätandä inäinäne meyä
dopgin. Pa kayitä dayipä täkäningge äwä salinä alawä näningge yang pekut. Ile
bänäkänkätanu pa däkäyalä. Däkätule salin nakengu käluk yiwitnangäsä, tiwän
däkätule salin nakengu nomän bä wäyi yang natäpnangäsä pekut.
10 Puyä ulängäle yanggä imikge, yanggä dupitu Idenkätandä tewän sipgut. Yanggä
undupinetäkän upuke, inäinä sipmäke kukinu unekänu 4.

---

* **1:29:** Naxu tämbam salin bimä sänggum, wit, bali, rais yang. * **2:4:** Yawe yangu Anätule uman. Hibru wamune alemgin. Tiwändeyä äpmasimu takwän yake, Täkeläpä yang inikaying. † **2:7:** Hibru wamune ‘adam’ yangu yäpuli ämin bä wäwi. Tiwän ‘adamah’ yangu yäpuli kep. Wamu uläkngayalu guläkngä usäkän bimä.

11 Yakap dupi umanä Pison. Undupi asipmäke, ku Hawilale kewune kunggak. Kewu uwomu golu käyä.
12 Golu uwomune nanä nomän. Tiwän uwomune pa inuxu käpängä gwälam hikngä äwä huwu gwälam hikngä umanä oniks yang yänikayingu käyä.
13 Yanggä käwutdu dupi umanä Gihon. Undupi asipmäke, ku Käs kep womune kunggaxunin.
14 Yanggä käwutdu 3 dupi umanä Taigris, Asutde gusitdä akonggak käwut sipmänggaxunin. Tiwän 4 dupi umanä Yupretis.
15 Anätu Yawetä äminu uläpä puyä ulängä kang yiwikge une tekut.
16 Teke wamu kitokngä hikngä täkngatu using inikut. "Gä pa salinu puyä alängäne nanä täkekän näyo.
17 Tiwändeyä pa nomän bä wäyi yang natäpnangäsä däkätäne salinä manäyo, inale änakengu, täpduxu inä unggwenunekän kupiläk," yang inikut.
18 Tikengä Anätu Yawetä "Äminu inäkän yiwänu nomänundo. Ge gatäkgatäkngäle notnä täpätu tahawit," yake,
19 kepdä kälawu kewune nanä äwä kwäwilu enetängä nanä pahakut yangu "Äminu uläpätä dayike umanä dasingga yäniwik?" yake, päkapgut. Tiwän itä dayike, umanä dasingga yänikulu, umanä unin.
20 Äminu uläpätä kälap, kwäwit äwä hängäläpä ämindä daying yiwitnangäsä yangu umanä undä yänikut. Tike teyä gatäkgatäkngäle äläwambän malikut.
21 Ge Anätu Yawetä tahawän, äminu uläpä däpmunä kupsä hikngä pekut. Awexawänä, äminu uläpäle täkäpulä täpätu täkengä, hipdu gupnätä tahang umukut.
22 Tikengä mängälä täpä äminu uläpäle täkäpulä täkutdä kwätälukut. Tikengä mängälä uläpä wäwi uläpätä käwikge täkapgut.
23 Täkapän kakuläkaxäwik using yakut. "Ile kwätänu näle kwätän, tiwän ile guwu näle gup. Äminu uläpä wäwile tängänetä kwätälukut. Ge umanä 'mängälä,' "‡ yang yakut.
24 Ge ile tiwän, wäwi nanämingä peke, mängätnäxät unekän gatäke yiwä, gupnä buläkänu däkngäkaying.
25 Wäwi uläpäxät mängätnäxälu belum yiwixäwik geyä, domäyäkakumäläk.

3

Äminu uläpäyatdä Anätule wam upukumäläk

1 Anätu Yawetä hängä dakngä käyä pahakutkätanu, gomoxu äminu kem yänikäxäluwikge nomän hikngä. Ge mängälä täpä yawänyaxu using inikut. "Anätutä 'Pa salinu puyä alängäne nanä manahol,' yangu hiyäkände hikngä danikut?" yang inikut.
2 Iniwän mängälä täpätä using inikut. "Pa salinu alängäne nanä täke nahim.
3 Tiwändeyä Anätutä using ninikut. 'Pa puyä bänäkän nanä däkäle salinu manahol. Tike kätakgaxäyä malahol. Using tahakengu axumsimäläk,' yang ninikut," yang inikut.
4 Yawän gomokgä inikut. "Doxumsimäläk.
5 Anätu using natäpgut. 'Unin nakengu, kayi kakalä tining. Tiwän nina bimä däkngake, nomän bä wäyi yang natäpsimäläk,' yang natäke usingu ile danikut," yang inikut.
6 Mängälä täpätä pa undäkäle salinu kayitä dayipän, nomän tiwä, nänangäsä tikin. Tiwän unin napän, natädetdetnä käyä tiwikge natäpgut. Ge unin päke naxäwik, käwutdu ayäle imän nakut.

‡ **2:23:** Hibru wamune 'wäwi' äwä 'mängälä' yangu guläkngä usäkän bimä.

7 Unin napät, natdetdetnä kakalawä, “Belum yiwixamäk,” yang natäpgumäläk.
Tikengä pa “fixu” däkätule täm päke, gupnä wamäng umukumäläk.
8 Tukwatde kewu axwikaxawän, wäwi täpä äwä mängätnä yanggä natäxawälu, Anätu
Yawe puyä tängäne apuhiwän kake, pa yäpuli däkändäkäxätan kohopikumäläk.
9 Tiwändeyä Anätu Yawetä wäwi täpä using inikut. “Adam, gä sandan?” yawän,
10 using yakut. “Puyäxätan apuhiwi kake, nä belum yiwitde änaxälake kohopinggat,”
yakut.
11 Yawän Anätutä inikut. “Gä belum yangu imindä ganik? Pa salinu donapiläkge
ganikumu imindä ganiwän naläk?” yawän,
12 Adamdä “Mängälä näxätde tekuläxu aläpätä pa salinu notnä anamän nat,” yang
inikut.
13 Tiwän Anätu Yawetä mängälä uläpä “Uläknga inale tahaläk?” yang iniwän,
mängälätä “Gomokgä kem naniwän nat,” yakut.
14 Yawänä Anätu Yawetä gomoxu using inikut. “Uläknga tahaläkge, tokngä wam
yäwa, gä gikakän tokngä däkä päpiläk. Tike kälawu äminsak äwä songäne nanä yangu
tokngä dowäning. Gä täpduktäpduk yiwiläxu, kep däkäne muhipdatä pengwähake
tihikuxawi, muluwu mapdaxätan kopning.
15 Tiwän nätä pahawa, gäxät mängälä täpäxät iwaliwalnä däkngahimäläk. Tiwän gäle
bapuka mängälä täpäle bapunä yangkäyä usäkän yiwitäke kuning. Tiwän ile bapunätä
kuhitda yayiwä, gätä bälängäne yähawiläk,” yang inikut.
16 Inikengä mängälä täpä using inikut. “Engangga tängäkane kaya tiwänu, meyä
däkä gamit. Tiwän tokngämbam päxäwik, engangu dukngiwiläk. Tike teyä apdale
natänggämätawi, itä kuhitdale yiwik,” yang inikut.
17 Inikengä, wäwi uläpä using inikut. “Mängätdale wam gwälamike, pa salinu
donapiläkge kitokngä ganikumu naläk. Ge gäle tiwän, tokngä wam yäwa, kep däkä
maliwik. Ge täpduk täpduxu yiwiläxu, tokngämbam päxäwik, kep däkä yamäpuke, puyä
pahawiläk.
18 Tiwän unetäkänu kep däkäne songäsongä pälangänä käyä doke bupning. Tiwän
kwätäl pahakengä, naxu puyäne nanä napiläk.
19 Puyä mepgämän bulak pahawiyä, naxu alawä napiläk. Usinggän pahahika,
hipduka kewune kuwiläk, inale gä unetä alakuläk. Gä kepdä kwätalukum. Ge hipduka
kep däkäne kuwiläk,” yang inikut.
20 Adamdä mängätnä “Äminbamu käluk yiwitning täpäläpäle apekngä däkngawik,”
yake, umanä Iv* yang inikut.
21 Anätu Yawetä täwixu kälap gupdä Adamkät Ivkätde pahake yämikut.
22 Tikengä using yakut. “Wäwi aläpä nihä bimä andäkngake, nomän bä wäyi yangu
anatäxak. Ge pa käluk yiwitnangäsä däkätäne salinä nake, käluxu iwikge yiwiyäk”
yake,
23 puyä Idenkätanu ulängänetä täwakut. “Anätu Yawetä äminu uläpä kepdä
kwätalukum. Ge äminu uläpä kewu undäkäne yamäpuke pahawik,” yake,
24 täwambän epuxukut. Tiwän puyä ulängä gusitdä akonggak käwutkätan, ängela
kerup yang yänikaying täpäläpäxät gwäwäyä täpätuxät pewän kang yiwikin. Keruwu
uläpäläpä kitokngänä kayä. Tiwän gwäwäyä uläpäne, däki ayähakoxawä kungapgut.
Anätutä unin pewän, itä pa käluk yiwitnangäsä däkäle kahilu kang yiwikin.

4

Ken Abel yangge wam

* **3:20:** Hibru wamune ‘Iv’ yangu yäpuli käluk yiwitnangäsä täknga.

1 Adamu mängätnä Ivkät yiwikumäläk. Tiwän tängene käyä tiwänä, wawakngä
täpätu dukngikut. Tikengä "Yawetä gatängamän, wäwi täpätu kake tät," yake, umanä
Ken* yang inikut.
2 Tikengä yiwitäke kuhika, Kende ulawu, Abel, dukngikut. Uläpäyalu inulung täpäyat
tike, Abelu sipsip daying yiwixawän, Kenu nak puyä pahakakut.
3 Gwendune Kendä naxu puyäne nanä päke, Yawele ofa tahakut.
4 Tixawän Abelu sipsip mätexu yakap pekin gwengwenu ofale päkut. Tikengä sipsip
mätexu sipmäke matäke, gwaxu nomängän tahakut, ofanän. Unin imän, Yawetä
Abelkät ofanäxätde täke natäpgut.
5 Tike Kenkät ofanäxätde mähe natäpgut. Ile tiwän Kenu tokngä hikngä natäpän,
nomnä malikin.
6 Tiwän Yawetä Kenu using inikut. "Tokngä inale natäxaläk? Nomda inale
malikaying?
7 Nomän täknga tahawi gandupa, täke tiwik yangu donatäläk? Tike nomänu
dolahawi, wäyi täknga angguwikge yämäkane yiwixak. Kuhitdale yiwikge
natänggämatanggak. Tiwändeyä gäta yapmike, ile kuhiläle yiwike, wäyi täknga
mawahayo," yang inikut.
8 Tiwänä Kendä ulapnä iniwän, songäxätan kukumäläk. Täku une tänguwän kumgut.
9 Tiwänä Yawetä Kenu using inikut. "Ulapda Abelu sandan?" yang iniwän, Kendä
using inikut. "Doxat. Inale naninggaläk? Nä ile kula tahanggalunin?" yang inikut.
10 Tiwän Yawetä using inikut. "Wäyi uläknga inale tahaläk? Natäpso. Ulapdale daxu
kepkätandä kwänämu näle tikgak.
11 Gätä notda tänguwi kupän, ile daxu kepkätan kuying. Ge tokngä wam yake, kewu
awomunetä gäwämba kuwiläk.
12 Ku kewune puyä pahawi, naxu doalätning. Tiwän gä yotda wenä tiwän, kep
gomune täwake tihikuwiläk," yang inikut.
13 Tiwän Kendä yakut. "Meyä namiläxu inulung hikngä. Nätä pänangäsändo.
14 Kewu awomunetä gäle nomune doyiwitde anäwaxaläk. Yotna wenä tiwän, kep
gomune tawake tihikuwa, imindäka nandukengu, anuwän kupit," yang yakut.
15 Yawän Yawetä inikut. "Äminu täpätutä guwän kupi, meyä gäle gamilu ayapmike,
meyä 7 inulung äminu uläpätä päpik," yang inikut. Tikengä "Ämindä kake, tänguwä
kumsäk," yake, Kenu tuwäng tengämikut.
16 Tiwän Kenu Yawe äwä kewu Idenu uwom yang peke, gusitdä akonggak käwutkätan
kewu womdu, umanä "Tihikuktihikuk" uwomune päku yiwikut.
17 Tikengä mängätnäxät yiwihika, mängätnä tängene käyä tiwän, wawakngä Enok
dukngikut. Tiwän Kendä yolu gäpanggu tahake, unggäpangu Enok yang inikut.
18 Tiwänä yiwitäke kuhika, Enokgä wawakngä Irat towimbänä, Iratdä Mehujael
towimbänä, Mehujaeldä Metusael towimbänä, Metusaeldä Lamek towikut.
19 Tiwänä Lamexu mängätnä täpäyalä päkut. Täpätu umanä Ada, tiwän täpätu Sila.
20 Ada Jabal dukngikut. Tiwänä Jabalde bapunä mahande alakindä selyot päku kewu
womduwomdu tapike yiwixäwik, kälawu äminsak towikakin.
21 Jabalde ulawu umanä Jubal. Tiwänä Jubalde bapunä mahande alakindä gita
sipmäxäwik, pipip puyäkakin.
22 Silaxäyä wawakngä dukngikut. Umanä Tubal-Ken. Itä hängä puyä pahanangäsä
bä amäk pahanangäsa yangu ain äwä kapa yanggä pahakut. Tiwän haminäle umanu
Nama.
23 Gwendune Lamekgä mängätnä using yänikut.
"Adaxät Silaxät, natäxasol.

---

* **4:1:** Hibru wamune 'Ken' äwä 'alät' yangu guläkngä usäkän bimä.

Mängätna, wamu nätä yäwa, mäläk pähol.
Äminu täpätutä dak nuwänu, nätä äminu uläpä alänguwa kupik.
Tike wawakdäkä täpätutä nä nuwänu, ixäyä kupsäle tänguwit.
24 Äminu täpätutä Ken tängukengu, meyä 7 inulung päpik.
Tiwändeyä äminu täpätu nä nukengu, meyä Kendäne ayapmike, inulung hikngä 77 päpik," yang yänikut.
25 Adamu mängätnäxät hipdu yiwikumäläk. Tiwänä mängätnätä wawakngä täpätu dukngike, "Kendä Abel tänguwän kumgutde, Anätutä engangu Abelde tangge namik," yake, umanä Set† yang inikut.
26 Tiwänä yiwitäke kuhika, Selu wawakngä towike, umanä Enos yang inikut. Täpduxu unggwenggwenkätanu ämindä tumuxu Yawele käluk yakin.

5

Adamde bapunämbam

1 Wamu aläknga Adamde bapunä yiwitäkapgindäne temginunin. Anätutä ämin pahakengu, inä bimä pahakut.
2 U pahakulu wäwi, mängälä yang pahake, bänip kwikwik yämikut. Tikenga umanä "ämin" yang yänikut.
3 Tiwän Adamu krismasnä 130 yiwikengä, wawakngä inä hikngä bimä towikut. Towikengä umanä Set yang inikut.
4 Tikengä krismasu 800 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
5 Unekänu krismasnä 930 yiwike kumgut.
6 Tiwän Selu krismasnä 105 yiwikengä, Enosde nanä däknga kut.
7 Tikengä krismasu 807 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
8 Unekänu krismasnä 912 yiwike kumgut.
9 Tiwän Enosu Krismasnä 90 yiwikengä, Kenande nanä däknga kut.
10 Tikengä krismasu 815 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
11 Unekänu krismasnä 905 yiwike kumgut.
12 Tiwän Kenanu krismasnä 70 yiwikengä, Mahalalelde nanä däknga kut.
13 Tikengä krismasu 840 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
14 Unekänu krismasnä 910 yiwike kumgut.
15 Tiwän Mahalalelu krismasnä 65 yiwikengä, Jaretde nanä däknga kut.
16 Tikengä krismasu 830 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
17 Unekänu krismasnä 895 yiwike kumgut.
18 Tiwän Jarelu krismasnä 162 yiwikengä, Enokge nanä däknga kut.
19 Tikengä krismasu 800 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
20 Unekänu krismasnä 962 yiwike kumgut.
21 Tiwän Enoxu krismansnä 65 yiwikengä, Metuselale nanä däknga kut.
22 Tikengä Anätuxät gatäke yiwikumäläxu, krismasu 300 yiwikut. Yiwixäwixu, wawak yäpanä une towikut.
23 Unekänu krismasnä 365 yiwikut.
24 Tiwänä Anätuxät gatäke yiwike, Anätutä täkut. Tiwän doxakin.
25 Tiwän Metusela krismasnä 187 yiwikengä, Lamekge nanä däknga kut.
26 Tikengä krismasu 782 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
27 Unekänu krismasnä 969 yiwike kumgut.
28 Tiwän Lamexu krismasnä 182 yiwikengä, wawakngä towikut.

† **4:25:** Hibru wamune 'Set' äwä 'anamik' yangu guläkngä usäkän bimä.

29 Dungikengä, using yakut. “Yawetä tokngä wam yake, kep tahawän malikutde,
puyä kitokngä pahake, meyä päkamäng. Tiwändeyä mahande engangu aläpätä
yiwitäkaxu äpme nimik,” yang yake umanä Noa* yang inikut.
30 Tikengä krismasu 595 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
31 Unekänu krismasnä 777 yiwike kumgut.
32 Tiwän Noa krismasnä 500 yiwikengä, Sem, Ham, Jafet yangge nanä däkngakut.

6

Äminu yiwiyiwikngä gutongä yiwikin

1 Äminu kewune yupsänggän sakngälaxäwik, yäpanä dukngikin.
2 Tixawän Anätule wawak täpäläpätä äminde yäpa dayipä, gwälam hikngä tixawä,
daying butaxäwik, mängätnäle päkin.
3 Tiwän Yawetä using yakut. “Äminu kitokngänä wenä. Ge käluk iwikiwixu dowewa
yiwitning, kewunen. Tike krismasu 120-kän yiwixäwik kumning,” yang yakut.
4 Tiwän täpduxu uwomkätan äwä mahande yiwikin yangu Anätule wawakgä äminde
yäpa päpä, ixät yiwike, engangä dukngikinu äminu äyapmike, inulung hikngä täpäläpä
täkake, kitokngänä käyä tikin. Tiwän umanä käyä tikin.
5 Tiwän Yawetä dayipänu, äminbamu yiwiyiwikngä kekem hikngä tiwän, bäniyäne
wäyi pahaninggekän natänggämätakin.
6 Tiwän äminu kewune pahakutde, meyä hikngä natäpgut.
7 Natäke yakut. “Äminu pahakumde, meyä natäxat. Ge äminu undä pahawa
hopining. Hängä kewune yiwixaying äwä awepmäke tihikukaying yangu awahawa
hopining,” yang yakut.
8 Tiwändeyä Noale bänip gwaläng natäpgut.
9 Noale wam. Noa äminomän täpä. Äminu kewu anggomune yiwikinkätanu Anätule
kayine Noatäkän gutongänä wenä yiwikut, inale Anätuxät gatäke yiwikumäläk.
10 Noale wawaxu täpäyalä täpätu. Umanä Sem, Ham, Jafet yang.
11 Anätule kayine äminbamu notnä sipmäxäwik, wäyi hikngä yiwixakin.
12 Tiwän Anätutä dayipänu, kewune nanä äminu gutongä hikngä yiwikin.
13 Tinggawän Anätutä Noa using inikut. “Äminbamu äminsipmäk täknga tahake
yiwixaying. Ge hängä undä käluk yiwixayingu awahawa hopining. Hängä undä äwä
kep gom yang pahawa hopining.
14 “Ge gä siwu gwendu pa nomän päke tahayo. Tikengä okopixätanu ämindä
yiwitningge äwä kälapdä yiwitningge, inäinä matäke peyo. Tikengä yanggätä kopnäng
yakengu, okopi käwut kepmän käwut yangu koltatä pahayo.
15 “Sip gwenu using tahayo. Belakngänä 140 mita, kwalangänä 23 mita, tiwän dämnä
13.5 mita tahayo.
16 Tiwänä nomnäne gänangä mätekngä hap mita tewi kungapsok. Tiwän yolu
gwenalä gwendu pahayo; yäpuline gwendu, bänäkänu gwendu, äwä nomnäne gwendu
yang. Tikengä yämä däkä teyo.
17 “Nätä yanggä inulung tewa, kewu anggomu yiwikdoke pänguhiwik. Tiwän hängä
kewune nanä käluk yiwixayingu undä pahawa hopining. Tiwän hängä undä käluk
yiwixayingu axumning.
18 “Tiwändeyä nätä kontraknga gäle tahawa, sip gwenune kopiläk. Gä, wawakga, ile
mängätnä, äwä gika mängät yang kopning.
19 Gikaxät käluk yiwitningge, hängä haxalike tihikuke yiwixayingu ayä mängätnä
yang päko peyo.

---

* **5:29:** Hibru wamune ‘Noa’ äwä ‘yiwitäkak’ yangu guläkngä usäkän bimä.

20 Hängä kewune tihikukaying, awepmäke tihikukaying yangu ayä mängätnä yang
gäle apning, käluk yiwitninggen.
21 Ge naxu gika äwä hängä uläkwäk yanggä naningge, inäinäne peyo," yang inikut.
22 Tiwän Noa Anätutä yakut using tawake pahakut.

7

Kewu anggwenu yanggätäkän yiwikdoke pänguhikut

1 Täpdukngätä apän, Yawetä Noa inikut. "Äminu ayiwixayingkätanu, nätä gandupa,
äminomänu gäkän. Ge gin yänggwälu undä sip gwenkätan kopnong.
2-3 Gwaxu nomänu* inäinä, äwä kwäwilu inäinä, mängälä 7, wäwi 7 yang päyo.
Tikengu gwaxu nomänundo täpäläpä, mängälä gwendu, wäwi gwendu yanggän pätäke
kuyo. Ge uläkwäkgäyä kewune sakngälawik.
4 Anggwenunetä täpduxu 7 yiwikengä, hopä tewa, kwakäpäne kupiläne yang
takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxuwik. Tiwän hängäläpä kewu anggomune nina
pekumu, undä pahawa hopining," yang inikut.
5 Tiwän Yawetä u yakut using tawake pahakut.
6 Noa krismasnä 600 yiwixawän, yanggätä kep gomu yiwikdoke pänguhikut.
7 Noa, mängätnä, wawakngä, äwä wawakngäle mängät yang, "Yanggätä nihipsäk,"
yake, sip gwenune kopgin.
8 Gwaxu nomän, gwaxu nomänundo, äwä kwäwit yangu ayä mängätnä yang
9 sip gwenune kopgin, Anätutä Noa inikut using.
10 Täpduxu Anätutä yakut using 7 gwendä apän, yanggä une sipgin.
11 Noa krismasnä 600 tixawän, yekäwu 2 gwende täpduxu 17 gwenune kep gomu
gänanggänangäkän tixawä, yanggä undandä akopgin. Tixawän yekäpde yämäxäyä
wangga tixawä,
12 hopä takuhixawän, ku täpduxu 40 apuxukut.
13 Inä täpduxu unggwenunekänu, Noa, mängätnä, wawakngä äwä wawakngä
uläkwäkge mängät yang siwune kopgin.
14 Tiwän hängä kewune alihikuke yiwixaying, awepmäke tihikukaying, inulung,
mätekngä yang undä kopgin.
15 Hängä undä mepme pexayingu gwenalänänäxäyä apä, sipkätan Noaxät using
kopgin.
16 Anätutä Noa inikut using, hängä undä u kopginu, mangätnä ayä yang kopgin.
Tiwänä Yawetä yämä däkä tahakuhikut.
17 Tiwänä yanggä kepkätandä akoxawä, hopä alakuhixawän, täpduxu 40 apuxukut.
Yanggätä yiwikdoke, sip gwenu enen hikngä tängenakut.
18 Yanggätä inulung hikngä yiwitexäwik, sip gwenu täpän tayikut.
19 Tiwän unetäkän yanggä inulung hikngä yiwitexäwik, täwalu belakngä däkändäkä
undä pänguhikut.
20 Pänguhike, täwalu 7 mita ko yapmikut.
21 Tikengä hängä kewune tihikukaying, kwäwit, hängä inulung, mätekngä äwä ämin
yangu undä pänguhiwän kumgin.
22 Hängä täpä mepme pexäwik, kep däkäne tihikuke yiwixayingu, undä hikngä
kumgin.
23 Tiwän hängäläpä kep däkäne nanä undä pahawän hopikin. Tike Noaxät siwune
yiwikindäkän käluxu yiwikin.
24 Tiwän yanggä ayiwikut täkngane using yiwixawän, ku täpduxu 150 apgut.

---

* **7:2-3:** Gwaxu Anätule kayine nomänu, ofäle bä anananggengu täke.

8

Yanggä gwenu yiwikulu aleke pukukut

1 Tixawän Anätutä Noa äwä hängäläpä ixät sipkätan yiwikinde natäke, kwämanu
tewän puyäpän, yanggä teke pukukut.
2 Tiwän kep gomu gänanggänangä tiwä, yanggä akopginu gwätnakin. Tixawän
yekäpde yämäxayä wangga tikinu apu umumbä, hopä däkngakut.
3 Yanggä wepdäwepdä teke pukuxawängän, täpduxu 150 apgut.
4 Tiwän yekäwu 7 gwende täpduxu 17 gwenune siwu täku, täwalu Alalatkätanu
däkätune yiwikut.
5 Tixawän yanggä hipdu teke pukuxawän, yekäwu 10 gwende täpduxu 1 gwenune
täwalde nomnä alanggämän tikin.
6 Ge täpduxu 40 apänä, Noa sipde windua sike,
7 käpämu gwendu* tatewän kungu, yanggä doleke pukukutnä kake, enetängä
wepmähikuxawän, yanggä gwenu teke pukukut.
8 Tiwän Noa yiwän maliwän, yanggä ambä teke pukuk yake, kombunanangu gwendu
tatewän, wepmäke kukut.
9 Yanggätäkän yiwikutde, kombunanangu unggwenu ayiwitnangäsä wenä tiwän
kake, hipdu wepmäke apän, tätekut.
10 Tikengä täpduxu 7 yiwike, kombunanangu unggwenu hipdu tatewän kukut.
11 Ku tihikuhika tukwatdeyä, pa "oliwu" däkätule tämu käluxu handu mayätä
ihinggänggänuke, täkapän kakut. Unin kakengä, Noa "Yanggä gwenu aleke pukukngä
tinggak," yangu natäpgut.
12 Tikengä hipdu täpduxu 7 yiwike, kombunanangu tätewän kukengu, doapgut.
13 Noa krismasnä 601 tixawän, yekäwu 1 gwende täpduxu 1 gwenune yanggä gwenu
teke pukukut. Tiwän sip gwen tahangumukulunin wäsike, unetä kewu koxolä bimä
alikutnä kakut.
14 Tixawänä yekäwu 2 gwende täpduxu 27 gwenune kep gomu koxolä hikngä tikut.
15 Tiwän koxotawänä, Anätutä Noa inikut.
16 "Gika, mängätda, wawakga, äwä wawakgale mängät yangu teke epuxuxut, sip
gwenun.
17 Hängä undä gäxät yiwixayingu, kewune sakngälake yiwitäke kuwä dopikge, päke
epuxuyo," yang inikut.
18 Tiwän Noa, mängätnä, wawakngä, äwä wawakngäle mängät yangu siwu teke
epuxukin.
19 Tixawän kälap, kwäwit, gwakgwak, undä uläpäläpähimkäyä teke epuxukin.
20 Tiwän Noatä alta tahake, gwaxu nomän äwä kwäwilu nomän yangu gwendu
gwendu päke sipmäke, däkine Yawele hakut.
21 Häwän, Yawetä ile käpängu gwälam tiwän natäke, bäniyäne using natäpgut.
"Äpmanu ämindä yiwikmaliwä, kewu andäka tokngä wamu hipdu dohikngä
yake tahawa maliwik. Enganunetä äminbamu wäyi täkngaläknga pahaninggekän
natänggämätäkaying. Tiwändeyä mahande u pahawa malikin usingu, hängäläpä undä
käluk yiwixayingu dowahawa malining.
22 Ge unin. Kewu anggomu using yiwixawängän, puyä dändän, bulä nak pänangäsä
dändän, o gusit dändän, hopä dändän, kwakäpä bä kupilä yanggäkän apukaning," yang
yakut, Yawetän.

9

Anätutä kontraxu Noale tahakut

* **8:7:** Kwäwilu käpäm bimä, kwayit wamune kotkot yang yänikaying.

1 Anätutä Noa, wawakngä yangu wam gwalängu using yämikut. “Ginu engangu
meyä dukngitnong. Tiwän unetä sakngälake, kewune yiwitäke kuwä dopsok.
2 Tiwän kälawu undä kep däkäne nanä, kwäwilu enetängä nanä, äwä pisu yanggäne
nanä yangu ginde kätaxune pexat. Ge gindä kuhiläle yiwä, itä dandung naxälatning.
3 “Naxu puyäne nanä tupä damikum usinggän, kälapkäyä using näningge daminggat.
4 Tiwändeyä gwaxu dakngäxälu manänong, inale käluk yiwitnangäsä täknga daxune
yiwixak.
5 Tike äminu täpätutä ämin notnä tänguwän kupänu, yäkwäle ile dakge nätä tokngä
däkä imit. Tike kälawu täpätutä äminu täpätu tänguwän kupänu, ixäyä kupsäle
tänguwit,
6 inale Anätutä äminu inä bimä pahakut. Ge imindäka äminu täpätu tänguwän
kupänu, äminu uläpä ämin notnätä tänguwä kupik.
7 “Ginu, engangu meyä dukngitnong. Tiwän kewune äminu meyä yiwitning,” yang
yänikut.
8 Tikengä Anätutä Noa wawakngä yangu hipdu using yänikut.
9-10 “Nätä kontraknga gin, bapuhä mahande yiwitning, hängä undä ginkät yiwike
siwunetä epuxuying, äwä kewune nanä undä mahande yiwitning yangge tahanggat.
11 Kontraknga using tahanggat. Hipdu hängä käluk yiwixayingu undä yanggätä
doyäwa pahawän hopining. Tiwän kewu anggomkäyä yanggätä doyäwa tahawän
maliwik,” yang yänikut.
12 Yänike, unetäkänu using yänikut. “Kontraxu gin äwä hängäläpä käluk yiwixaying
yangge tahake, tuwängu täkngatu texat. Ge kontraxu aläknga iwikge yiwixäwik.
13 Kontraxu kewune nanäle tahanggalu uläkngale tuwängge, sawilakwäna
mingädäkäne texat.
14 Yekawune mingändäkä pewa umumbä, sawilakwändä une alawänu,
15 kontrakngale natäpit. Tikengä hängäläpä käluk yiwixayingu undä yanggätä hipdu
dowahawa malining.
16 Sawilakwänu mingändäkäne alawän kakengu, kontraxu iwikiwik yiwikge, ginu
kep däkäne nanä undäle tahanggalu uläkngale natäpit.
17 Kontraxu kep däkäne nanä undäle tahat täkngale tuwängu uläknga texat,” yang
yänikut.

Noaxät wawakngäxät

18 Noale wawaxu siwunetä epuxukinu, Sem, Ham, Jafet yang. Tiwänä Hamu
wawakngä täpätu umanä Kenan.
19 Noale wawaxu aläkwäkgä äminu undä kep däkäne yiwixayingge bapunä däkngakin.
20 Noa nak puyä pahakakut. Pahake yakapde itä wain puyä pahakut.
21 Gwendune Noa wain tängoke datdawuke, täwikngä päpän epä, selyotnäne belum
pekut.
22 Tixawän Hamu Kenande nanä, selyolune ko, nanä belum pekgawän kake, epuxu
notnä täpäyalu yänikut.
23 Yäniwän Semkät Jafetkätdä täwixu kwämbätdu täke, gwälamnäne mehe käwut
mapät epgut. “Nanit kähäm,” yake, mahatä täko, nanä omikngämikumäläk.
24 Noa andatdawukulu wenä tiwä enake, wawakngä waseknga täpätä u tahakulunin
natäke, using inikut.
25 “Kenanu tokngä däkä päpik. Notnäle gepbine yiwixäwik, ile puyä däkä pa-
hangyämik,” yang inike,
26 unetäkänu using yakut. “Yawe, Semde Anätunä, ile uman yatängenatnim. Tiwän
Kenanu Semde gepbine yiwixäwik, ile puyä däkä pahangämik.

27 Anätutä tahawän, Jafelu bapunä meyä tiwä, kewune yiwitäke kuning. Tiwän Jafetde bapunäxät Semde bapunäxälu unekän gatäke yiwitning. Tiwändeyä Kenanu Jafetde gepbine yiwixäwik, ile puyä däkäxäyä pahangämik,” yang yakut, Noatän.
28 Yanggä gwendä yiwikdoke pänguhiwän, Noa krismasu 350 yiwikut.
29 Unekänu krismasnä 950 yiwike kumgut.

10

Noale wawakge bapunämbam

1 Kewu yanggätä yiwikdoke pänguhiwän, Noale wawaxu Sem, Ham äwä Jafet yanggä wawakngä towikindäne.

Jafetde bapunämbam

2 Jafetde wawaxu umanä Gomer, Magok, Madai, Jawan, Tubal, Mesek, äwä Tiras yang.
3 Tiwänä Gomerde wawaxu umanä Askenas, Ripat, äwä Togama yang.
4 Tiwän Jawande wawaxu umanä Elisa, Tasis, äminu Saiprus nanä, äwä Dodan nanä yang.
5 Unetä sakngälawän uhike, yanggä kwayimune päku, bapunäne, wamnäne ku kepnä päxäwik, kantrinä inäinä yiwikin.

Hamde bapunämbam

6 Tiwän Hamde wawaxu umanä Kus, Isip, Libia, äwä Kenan yang.
7 Tiwänä Kusde wawaxu umanä Seba, Hawila, Sapta, Rama, äwä Sapteka yang. Tiwänä Ramale wawaxu umanä Seba äwä Dedan yang.
8 Inä Kusde wawakgänu täpätu umanä Nimrot. Uläpä kitokngänä inulung tiwän, yolu gäpangguyine nanä äminu axu sipmäxäwik, kuhiläle yiwikut.
9 Yawetä Nimrotde natdetdelu nomän imän, kälawu buläkän sipmäkakut. Ile tiwän using yäkaying. “Yawele kayine äminu uläpä Nimrotdä bimä nomän sipmänggak,” yangun.
10 Yolu yakapde pahake yiwikut gäpanggäpangu umanä Babilon, Erek, Akat äwä Kalne yang.* Yolu unggapanggäpangu Babiloniale kewunekän yiwixakin.
11 Nimrotdä Babiloniale kep teke, ku Asiriale kewune taunu inulungu gäpangguyi pahakut. Umanä Niniwe, Rehobotir, Kala,
12 äwä Resen yang. Resenu Niniwe äwä Kala yolu inulung hikngä unggäpangatde bänäkängän yiwixakut.
13-14 Isiwu äminu Lidia nanä, Anam nanä, Lehap nanä, Naptu nanä, Patrus nanä, Kaslu nanä, äwä Krit nanä yangge bapunä däkngakut. Filistia nanä Kaslutä towimbän, unetä sakngälakut, äminu unin.
15-18 Saidonu Kenande wawaxu yakap täpänin. Tiwän Kenanu Hit nanä, Jebus nanä, Amor nanä, Girgas nanä, Hiwi nanä, Arka nanä, Sini nanä, Arwat nanä, Semar nanä, äwä Hamat nanä yangge bapunä däkngakut. Kenan nanä unetä sakngälake, päku yolu inäinä yiwitäke kukin.
19 Tiwän Kenande kewu using päkin. Saidondä ku taun Gerar ku Gasa kukut. Tiwän unetä täpän täkwämbän, gusitdä akonggak käwut ku, taun Sodom, Gomora, Atma, Seboim yang kukut. Lasale kewune wäkngäsim, Seboimun.
20 Äminu aläkwäxu Hamde bapunä. Bapunäne wamnäne upuke, kepnä äwä kantrinä yangu inäinä päke yiwikin.

Semde bapunämbam

* **10:10:** Äminu täpätuyitä Kalne taunu womdu yang natäxaying. Tiwändeyä Hibru wamune kakalä hikngändo.

21 Jafetde ulawu Semkäyä wawakngä towikut. Tiwän Semde wawaxu unetä sakngälake dukngikinu bapunä täpätu Eber. Tiwänä Semu Eberunetä sakngälakin täkwäkge bapunä.
22 Semde wawaxu umanä Elam, Asur, Apasat, Lidia äwä Aram yang.
23 Tiwänä Aramde wawaxu umanä Us, Hul, Geter äwä Mas.
24 Apasatde wawaxu Sela. Tiwänä Selale wawaxu Eber.
25 Eberde wawaxu täpäyalä. Yakäp täpä umanä Pelek yang inikut. Ile täpdukätanu kewu inäinä upuke yiwikin, ge ile tiwän Pelek yangu inikut.† Ile ulapnä umanä Joktan.
26 Joktande wawaxu umanä Almodat, Selep, Hasamawet, Jera,
27 Hadoram, Usal, Dikla,
28 Obal, Abimael, Seba,
29 Ofir, Hawila äwä Jobap yang. Äminu aläkwäxu undä Joktande wawak.
30 Kewu itä täke yiwikinu, Mesa unetä ku Sefar gusitdä akonggaxu täwal halak yiwikin.
31 Äminu aläkwäxu Semde bapunä. Bapunäne wamnäne upuke, kepnä äwä kantrinä yangu inäinä päke yiwikin.
32 Tiwän äminu aläkwäxu Noale wawaxunetä sakngälakinunin. Kewu yanggätä yiwikdoke pänguhiwänä, sakngälake, unetä upuke, päku kantrinä inäinä yiwitäke kukin.

11

Yawetä äminu wamu buläkän täknga yakinunin pängginungukut

1 Ämimbamu kep däkäne yiwikinu wamnä buläkän täknga yakin.
2 Tixäwik äminu gusitdä akonggak käwutkätan tihikuke, kewu kupi gwendu Babiloniaxätan kake, uwomune päku yiwikin.
3 Päku yiwike, “Kep gämänu päke, däkine hänа, yähakitokawä, blik däkngäning,” yang yakin. Yolu hup simen yanggä dowahakin, tike kolta tuliwä, blixu päpä kitokakin.
4 Tiwän using yakin. “Inäinä domatäke, womdu womdu dowäku yiwihikunim,” yake, “Yolu gäpanggu tahake, yot bänäkängän yolu belakngä gwendu tahana, yekäwune kopik. Tiwän umaninu käyä tiwik,” yang yake, using pahakin.
5 Tixawändeyä Yawe äminu kewune nanätä yot gäpang, yolu belakngä gwen yang pahaxawä, unin dayipikge epgut.
6 “A! U äminu inä uninggän, tiwän wamnä buläkän täknga. Yakapde unin pahaying. Ge mahande dasingga pahaningge natäkengu, awahaningunin,” yake,
7 “Puku wamnä pängginungutnim. Tiwän wamnä yawä, notnätä donatäpning,” yang yakut.
8 Yake, Yawetä äminu womduwomdu petäke kuwän, yolu tahakinu dolahapulukin.
9 Ile tiwän yolu unggäpangu umanä Babel yang inikakin.* Yolu unggäpangune Yawetä äminbamde wamnä pängginunguke, unetä petäke kuwän, päku kep däkäne womduwomdu yiwihikukin.

Semde bapunämbam apu Tera

10 Semde bapunä. Yanggä gwendä yiwikdoke teke pukuwän, krismasu gwenalä apuxukut. Tiwän Semu krismasnä 100 yiwikengä, wawakngä Apasat towikut.
11 Ile mahene krismasu 500 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
12 Tiwän Apasalu krismasnä 35 yiwikengä, wakwakngä Sela towikut.
13 Ile mähene krismasu 403 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
14 Tiwän Sela krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Eber towikut.

---

† **10:25:** Hibru wamune ‘Pelek’ yangu yäpuli upukin. * **11:9:** Hibru wamune ‘Babel’ äwä ‘pängginungukut’ yangu guläkngä usäkän bimä.

15 Ile mähene krismasu 403 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
16 Tiwän Eberu krismasnä 34 yiwikengä, wawakngä Pelek towikut.
17 Ile mähene krismasu 430 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
18 Tiwän Pelexu krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Reu towikut.
19 Ile mähene krismasu 209 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
20 Tiwän Reu krismasnä 32 yiwikengä, wawakngä Seruk towikut.
21 Ile mähene krismasu 207 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
22 Tiwän Seruxu krismasnä 30 yiwikengä, wawakngä Nahor towikut.
23 Ile mähene krismasu 200 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
24 Tiwän Nahor krismasnä 29 yiwikengä, wawakngä Tera towikut.
25 Ile mähene krismasu 119 yiwixäwixu, wawak yäpanä towikut.
26 Tiwän Tera krismasnä 70 yiwikengä, wawakngä Abram, Nahor, äwä Haran yang towikut.
27 Terale bapunä. Tera Abram, Nahor, Haran yangge nanä. Tiwän Haranu Lotde nanä.
28 Nanä käluk yiwixawän, Haranu Ur Kaldia alakut womune kumgut.
29 Tiwän Abramkät Nahorkät mängätnä päkumäläk. Abramde mängälu umanä Sarai, tiwän Nahorde mängälu umanä Milka, Harande yäpa. Haranu Milka äwä Iska yangge nanä.
30 Sarai engang hongge yiwikut.
31 Teratä wawakngä Abram, bapunä Lolu Harande wawak, bapunä Sarai Abramde mängät yang päpän, Ur yolu Kaldiaxätanu unggäpangu teke, Kenan kuningge kukindeyä, Haran yolu unggäpangune päku yiwikin.
32 Yiwihika, Tera krismasnä 205 yiwixäwixu, une kumgut.

12

Yawetä Abramu Kenan kuwikge inikut

1 Gwendune Yawetä Abramu using inikut. “Kantrika, notdambam, nangga yänggwät yang peke, kewu nätä ganiwa, uwomune kunggayo.
2 Nätä pahawa, bapuka sakngälake, kantri inätä täke yiwä, umanä käyä tiwik. Tiwän bänip kwikwik gamike, tahawa umanda inulung tiwik. Tiwän gäle natäke, äminbamu mahandexäyä bänip kwikwixu äpme yämit.
3 Ämindä gäle bänip kwikwik gamä, nätä yäkwäle ile bänip kwikwik yämit. Tike ämindä tokngä däkä gamä, nätä yäkwäle tokngä däkä yämit. Gäle tiwän, yotyolu kewune nanä undä bänip kwikwik päning,” yang inikut.
4 Tiwän Abramu yotnä teke, Yawetä inikut using kukut. Lotkäyä ixät kukumäläk. Abramu krismäsnä 75 yiwikengä, Haranu teke kukut.
5 Mängätnä Sarai, notnäle wawak Lot, hängäläpä äwä puyä äminu Haran päkin yangu undä päke, kewu Kenan uwomune kuningge kukin. Kuhika, Kenan kewu uwomune kundopgin.
6 Kundoke kuhika, Sekem päku, pa takwänu More undäkäne yiwikin. Täpduxu uwomkätanu kewu uwomune Kenan nanä ayiwixakin.
7 Tiwän Yawetä apu, Abram using inikut. “Kewu awomu bapukale äpme yämit,” yang inikut. Yawetä ile apgutde, ile tiwän, Yawele alta gwenu uwomune tahakut.
8 Tikengä Sekem teke kuhika, Betelde gusitdä akonggak käwutkätan päku, selyotnä täwal kemat tapike yiwikut. Uwäku yiwikulu, Betelde gusitdä akonggak käwut, tiwän Aile gusitdä pukunggak käwutde, bänäkängän päku yiwikut. Unexäyä alta gwendu tahake, Yawele uman tängenakut.
9 Tikengä uwomu teke, päku womduwomduhim yiwitäke, Negepde* kukut.

* **12:9:** Negewu kep uman. Tiwän yäpulinä saut.

Abramu Isip päku yiwikut

10 Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu wenä hikngä tikut. Tiwän Abramu
womduhimu Isip päpu yiwikge pukukut.
11 Isip kundopningge kuxäwik, mängätnä Sarai using inikut. "Gä mängälä gwälam
hikngä.
12 Isip nanätä ganduke 'Ile mängät,' yakengu, nä anuwä kungäxäwa, gä täning.
13 Ge ayäwä kakengu, 'Hamina' yang yäniyo. Tiwän gäle natäkengu, donuwä kupit,"
yang inikut.
14 U inikut using kuwäl, Isip nanätä mängätnä kawä, gwälam hikngä tikut.
15 Tiwän kingge puyä ämindä kake, ku kingu "Mängälä gwälam hikngä täpätu undan
kamäng," yang inikin. Tikengä Sarai kingge yolune täke kukin.
16 Tiwän kinggä Sarai täkutde tiwän, Abramde sipsip, towiyä gämän, donggi, kamel,
puyä ämin yang imikut.
17 Tiwändeyä kinggä Abramde mängätnä täkutde, Yawetä iwalu wäyi hikngä king,
äminu undä yotnäne yiwixakin yangge yämän dambätakin.
18 Andambätake, kinggä Abram yawän apän, using inikut. "Usingu inale tahakuläk?
'Mängätna' yangu dasingge tiwän donanikuläk?
19 'Hamina' yangu kemu inale naniwi täkum? Wanin, mängätdan. Täke kunggä,"
yang inikut.
20 Inike, puyä äminä yäniwän, itä Abram, mängätnä, yang yäningyäpiwä, hängä
täpänä undä päke kukumäläk.

13

Abramkät Lotkät matäke kukumäläk

1 Abramdä Isip teke, mängätnä, hängä täpänä yang päke, hipdunä Negep kopgut.
Notnäle wawaxu Lotkät using kopgumäläk.
2 Abramu moningä silwa, gol, kälawu äminsak yangu meyä hikngä tiwäyä, päke
kopgut.
3 Täko yiwihika, Negep teke, womduwomduhim yiwitäke, Betel kukut. Täku Betelkät
Aixätde bänäkän yiwikut, tupä selyotnä tapike yiwike,
4 alta gwenu Yawele tahakut womune. Une päku yiwike, hipdu Yawele tumuk
takahut.
5 Tixawän Lotkäyä sipsipnä, towiyä gämänä, äminu ixät kukin yangu meyä.
6 Abramkät Lotkätdäne kälapnä meyä hikngä tiwän, kewu uwomunekänu yiwit-
nangäsä dolikut.
7 Äminu Abramde kälap daying yiwixakin äwä äminu Lotde kälap daying yiwixakin
yanggä yanganikin. Tixawän uwomkätanu Kenan nanä Peres nanä yangu uwom-
unekän yiwäxakin.
8 Puyä äminätä yanganiwä, Abramdä Lolu using inikut. "Puyä äminilu amäk wam
yawä, täke dolinggak. Nilu u notnäxäluninggän. Ge amäk wamu teta.
9 Kayo. Kewu inulung. Ge inäinä matäke kuhim. Gä hiyä käwut kuwiläkge natäpi,
nä kwänä käwut kuwit. Tike gä kwänä käwut kuwiläkge natäpi, nä hiyä käwut kuwit,"
yang inikut.
10 Iniwän Lotdä Jodan kupi ku Soar kewu uwom kawänu, yanggänä käyä tikut,
Yawele puyä bimä,* äwä Isipde kupi bimä. (Yawetä Sodom Gomora yangu
dosipmäxawän kakut.✡)

* **13:10:** Puyä Yawetä Idenkätanu pahakut wom. Yakap 2:8-10 kayo. ✡ **13:10:** Yakap 19:1-29

11 Kewu unin kake, Lotdä kupi undä gwen inäle tuwänguke, womduwomduhim yiwitäke, gusitdä akonggak käwulunele kukut. Tiwänä Abramkät Lotkälu matäke kukumäläk.
12 Abramu Kenan yiwixawän, Lolu kupi unggwenune yolu gäpangguyi bänäkängän päku, selyotnä Sodomu kwayimune tapike yiwikut.
13 Äminu Sodom nanä gutongä ämin. Yawele kayine wäyi hikngä pahakakin.
14 Lotdä Abramu teke kuwänä, Yawetä Abramu using inikut. "Anetä yiwike, kewu undä dayipso. Gusitdä akonggak käwut, gusitdä pukunggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yangu dayipso.
15 Kewu undä undayixaläxu nätä gäxät bapukaxätde gihäle tupäkände äpme damit.
16 Nätä tahawa, bapuka naxälä hikngä tike, haluhalu bimä tining. Äminu täpätutä haluhalu kendekengä, bapukaxäyä kendewik. Tiwän bapuka naxalä hikngä tiwän, kendetnangäsä doliwik.
17 Kuke, kewu awomdäne belakngänä däpinä yangu undä dayipso, inale gäle gamit," yang inikut.
18 Iniwän Abramdä selyotnä wäsipäke, Hebron täku Mamrele pa takwän däkändäkäne selyotnä tapike, uwomune yiwikut. Une täku yiwike, alta gwenu Yawele tahakut.

14

Abramdä Lot gatängämikut

1 Täpduxu uwomune kingu malä nanä täpäyaläxät täpäyaläxätdä amäk äminä päpä, Kenan apä, amgin. Elamde king Kedorlaomer, Babiloniale king Amrapel, Elasarde king Ariok, äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, kingu Kenan nanäxät amgin.
2 Kingu Kenan nanä using: Sodomde king Bera, Gomorale king Birsa, Atmale king Sinab, Seboimde king Semeber, äwä Belale king. Bela äpmanu Soar yang inikaying.
3 Kenande kingu uläkwäxu amäk äminä päke, Sidim Kupi kukin, Sol Yanggä Gwende kwayimune.
4 Using tupä Kenan nanä Kedolaomerde gepbine yiwixawä, krismasu 12 apuxuwän, krismasu 13 täpäne mähe natäke, wamnä donggwälamikin.
5 Ile tiwän krismasu 14 täpäne Kedolaomerxät king notnäxät amäk äminä päpä, Astoret Karnaim apu Repa nanä sipmäke, Ham apu Sus nanä sipmäke, Sawe Kiriataim apu Em nanä sipmäke,
6 Seir täwal däkändäkäne apu Hor nanä sipmäke, Elparan nanä apu sipgin. Elparanu kepdän däkäle inälängändän.
7 Unetä täpä täkwämbän, Enmispat, äpmanu Kades yang inikayingune ku, Amalek nanä sipmäke, kepnä unda päke, Amori nanä Hasason Tamar yiwäxakinkäyä sipmäke, kepnä unda päkin.
8 Unin sipä, kingu Sodom nanä, Gomora nanä, Atma nanä, Seboim nanä äwä Bela nanä yanggä amäk äminä päpä, Sidim kupine päku ämningge tändäkngakin.
9 Elamde King Kedolaomer, Babiloniale King Amrapel, Elasarde King Ariok, äwä Goimde king Tidal, yanggä apä, ixät amgin. Amäk äminu 4 täkwäkgänetä apä, amäk äminu 5 täkwäkgänexät amgin.
10 Sidim Kupi Gwenune, gänangä däkändäkä koltatäne käyä. Tiwän amänggawä täke doliwän, Sodomde amäk äminäxät Gomorale amäk äminäxät andatäkuningge tahake, notnä kolta gäpmane päpu sipän, notnä täwal däkändäkäne datäkukin.
11 Datäkuwä iwalnätä päku, Sodomdäne Gomoratäne yang hängälapänä nakngä yang päkin.
12 Tixawän Abramde notnäle wawaxu Lot Sodom yiwäxakutde, amäk ämindä hängä täpänä Lot yang päke kukin.

13 Tiwänä äminu andatäkukinu täpätutä apu, Abram Hibru uläpä inikut. Äminu
Amor nanä täpätu umanä Mamre, panä takwän däkändäkä käyä. Tiwän Abrahamu pa
undäkändäkäle kwayimune yiwixakut. Eskol, Aner yangu Mamrele epänepän notnä.
Tupä Abram, Mamre, Eskol, Aner yang gatäkgatäk tahaningge wamu aläkakut.
14 Abramu wawakngä täkinde natäke, amäk äminä Abramde yolune alakinu 318 ämin
yangyäwämbän, päku iwalnä yäwatäke kuhika, Dan yot gäpangune kukin.
15 Kupiläne Abramdä amäk äminä uhike pewän, iwälnä sipä datäkuxawä, yäwatäke
kuhika, Hoba kukin, Damaskusde not käwutkätan.
16 Kuke hängäläpä iwalnätä päkinu, wawakngä Lot, Lotdäne hängäläpä äwä wäwi
mängälä yang päkapgin.

Melkisedekgä Abramu wam gwaläng inikut

17 Abramdä King Kedolaomerxät king notnäxät sipmäke, hipdunä Sawe Kupi
bä Kingge Kupi yang inikayingune apuxawän, Sodomde kingu Abramkät yiwik
yähimäläkge apgut.
18 Tiwänä Melkisedexu Salemde kingkäyä Abramde apgut. Täkapu bretkät wainkät
imikut. Melkisedexu Anätu Enetängä Nanä Täpäle prisde yiwikut.
19 Itä apu wam gwalängu using imikut. "Abram, Anätu Enetängä Nanä kepkät
yekäpkät pahakut täpätä, gäle bänip kwikwixu äpme gamik.
20 Tiwän Anätu Enetängä Nanä Täpäle uman yatängenatnim, inale itä iwalda
kätakgane pewän sipguläk," yang inikut. Iniwän Abramdä hängäläpä upuke, 9-u inäle
pexäwik, 1-u Melkisedekge imikut.
21 Tiwänä Sodomde kingu Beratä Abramu using inikut. "Hängä täpä gikale pexäwik,
äminakän namiyo," yang inikut.
22 Tiwändeyä Abramdä using inikut. "Kätaknga tängenake, Yawe, Anätu Enetängä
Nanä, kepkät yekäpkät pahakut täpäle umande wamu hiyäkän hikngä yänggat.
23 Hängä täpätu gätäne dohikngä täpit. Täwikge tret bä bälängyayikge kätak
yangu mätekngä. Tiwändeyä dowäpit. Using päpitnä, gätä 'Nätä tahawa, Abramu
hängänämbamgän tikin,' yang yeyä.
24 Hängä täpätu ninale doläpit. Tike hängä amäk äminatä anayingu unin. Tike Aner,
Eskol, Mamre yangu näxat kukumäng. Ge hängä mätekngä itäkän päning," yang inikut.

15

Yawetä Abramu hiyäkän wam inikut

1 Abramdä awewelike kaxawän, Yawetä apu, wamu using inikut. "Manaxälayo. Nä
tulungguka bimä. Tike bänip gwalängge hängä inulung gamit," yang inikut.
2 Tiwän Abramdä yäkwäle inikut. "Täkeläpä Yawe, hängä dasä bimä namiläk?
Enganga wenä. Ge nätä kupa, Elieser Damaskas nanä täpätä näle tangge yiwike,
hängäna päpik.
3 Engangu donamikuläkge, puyä ämina täpätutä näle hängä päpik," yang inikut.
4 Iniwän Yawetä wamu hipdu using inikut. "U. Gäle hängä äminu uläpätä dowäpik.
Tike gika wawak hikngätä päpik," yang inikut.
5 Inike kepmän täkepuke using inikut. "Yekäpkätan kake, kuminamu kendeyo.
Kendetnangäsä tinggak? Bapuka using tining," yang inikut.
6 Iniwän Abramdä Yawele bänip tiwän, Yawetä "äminomän" yang inikut.
7 Tiwänä hipdu Yawetä Abramu using inikut. "Nä Yawe. Nätä kewu awomunin
gamitde Ur yolu Kaldiaxätanu unggäpangunetä täkapgum, gän," yang inikut.
8 Tiwän Abramdä inikut. "Täkeläpä Yawe, dasing tahawi kakengä, hiyäkände yangu
natäpit?" yang inikut.

9 Iniwän yäkwäle inikut. “Towiyä gämän mängälä gwendu, meme mängälä gwendu, sipsiwu wäwi gwendu, undä krismasnä gwenalä gwendu, äwä kombunanang mätexu gwendu, päkalu gwendu yangu päkapu namiyo,” yang inikut.
10 Iniwänä Abramdä undä Yawele päkapu, bänäkängän wehike, käwutdu pexäwik, käwutdu petäke kuwän, täkngayalä tikut. Tikengä kwäwilu dowehikut. Tike gwendu käwutdu täkngane teke, gwendu käwutdu täkngane tekut.
11 Pewän dayike, käpämdä epu naninnge epä, Abramdä yäwambän datäkukin.
12 Tiwänä gusitdä pukuxawän, Yawetä natäpän, däpmunä kupsä hikngä pekut. Pexawän, kupilä täkngaxät naxälä täkngaxät apän naxälakut.
13 Tiwän Yawetä inikut. “Wamu ganiwa, hiyäkängän natäpso. Bapuka kewu womdune päku, apuyiwit däkngake, uwomune nanäle kematde yiwitning. Tiwän puyä kitokngä yämä pahaxawä, äminu sipmäxäwik pahawä malixawä, 400 krismas apuxuning.
14 Tiwän äminu gin pahawä maliningu, nätä tokngä däkä äpme yämit. Tiwän bapuka hängä täpänä naxälä päke, yolu uwomu teke kuning.
15 Tiwänä gän, yiwitäke kuhika, äminälake hikngä damänsim tike, bänip kwikwik täkngane kupi kwayining.
16 Bapuka gwenu gwenaläxät gwenaläxät sakngäläxawänä, ane apning. Amor nanäle wäyinä inulung hikngä tiwän kakengä, anetä yäwämba epuxuning,” yang inikut.
17 Gusitdä pukuwän kupilä tiwänu, gäpma kupänä käyä gwenkät, aläkätäwu däkinä käyä täpäxätdä tingalake, kälawu wehike pekulune bänäkändekän apuxukumäläk.
18 Täpduxu unggwenune Yawetä Abramu hiyäkän wam täkngа using inikut. “Bapukale kewu awomunin yämit, Isipde yanggä dupinetä apuxu yanggä inulungu Yufrites dupine.
19 Ken, Kenis, Kadmon,
20 Hit, Peres, Repa,
21 Amor, Kenan, Girgas, äwä Jebus yangge sakngayile kewu undä bapukale yämit,” yang inikut.

16

Hagartä Abramde wawaxu Ismael dukngikut

1 Sarai, Abramde mängälu, engangu donduknigikut. Tiwändeyä mängälä täpätu Isip nanä puyä äminäle yiwikulu umanä Hagar.
2 Ge Saraitä Abram inikut. “Yawetä bänipna umumbän, engangu donduknigit. Ge kuyo. Tiwän puyä äminaxät däpmunu pesimäläk. Dasingga? Itä enganga äpmembä betangamik?” yang inikut.
Iniwän Abramu täke natäpgut, Saraitä yawänun.
3 Abramu Kenan täku krismasu 10 yiwikut. Tiwänä, Saraitä puyä äminä Hagaru Abramde imikut.
4 Tiwän Hagarxät yiwät, tängene käyä tikut. Tiwän kake, Hagaru inäle natäpänu axopgut. Tiwän towikngä* Saraile natäpänu aepgut.
5 Tiwänä Saraitä Abramu using inikut. “Gätä tahawi, nä meyä pänggat. Puyä äminа uläpä nina gäle kätaxune tekum. Tiwändeyä Hagaru tängene käyä tiwän kake, itä nandupänu, kwakwakngä tinggak. Ge Yawetä gäxät näxälu äpme uhinggiwik,” yang inikut, Saraitä Abramun.

* **16:4:** Hängä täpä uhike towikngä däkngakaying usinggän, hängänämbamgän ämindä äminu puyänä pahangyäminingge uhike, towikngä däkngakakin.

6 Yawän yäkwäle Abramdä using inikut. “Täke. Gika puyä ämin. Gika dasingga
tahawiläkge natäläxu, gika tängäne yiwixak,” yang inikut. Yawänä Saraitä mähemähe
kaxäwik tahanggawän, Hagaru datäkukut.
7 Yawele angelätä kepgän gomune, Hagaru yanggä akondokayingune kakut. Yanggä
akondokayingu unggwäxu Surde kähit kwayimune yiwixak.
8 Tiwän ängelatä using inikut. “Hagar, Saraile puyä ämin, sänetä apuläkngä, säne
kunggaläk?” yang inikut.
Iniwän “Nä towiknga Saraile naxälake datängapunggat,” yang inikut.
9 Iniwän Yawele ängelatä inikut. “Hipdu päku towikga Saraile gepbine yiwiyo,” yang
inikengä,
10 unetäkänu using inikut. “Nätä tahawa, ayika sakngälawä meyä tiwän, kendet-
nangäsä doliwik.
11 Gä äpmanu tängakane käyä. Ge engangu wäwi täpä dukngiwiläk. Tikengä umanä
Ismael† yang iniyo, inale kwänämu tiläxu, Yawetä anatäk.
12 Wawakga uläpä donggi tuk bimä däkngake, äminbamde iwalnä däkngawik.
Däkngawän yäkwäle iwalnä däkngawä, tahake yiwitning. Tikengä notnämbamkälu
gupsängu doyiwitning,” yang inikut.
13 Yawetä Hagaru wam inikutde, “Ananduxak Täpä axat,” yake, umanä täkngatu
using inikut. “Anätu Ananduxaläk Täpänin” yang inikut.
14 Ile tiwän yanggä akondokayingu unggwäxu umanä “Käluk Yiwäxäwik Nanduxak
Täpäle Yanggä” yang inikin. Yanggä akondokayingu unggwäxu Kadeskät Beretkätde
bänäkängän yiwäxak.
15 Tiwänä Hagardä Abramde wawak dukngiwän, Abramdä umanä Ismael yang
inikut.
16 Abramu krismasnä 86 yiwixawän, Hagardä Ismaelu une dukngikut.

17

Wamu gupnä matäkindäne

1 Abramu krismasnä 99 yiwixawän, Yawetä apu inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä
Täpä. Näxät gatäke yiwixäwik, nomängän pahayo.
2 Kontraknga gäxät tahakumäxu aläpa kitokawän, tahawa bapuka meyä hikngä
tiwik,” yang iniwän,
3 Abramdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temgut.
Tiwän Anätutä using inikut.
4 “Näle kontraxu using. Mahande kantri yiwitäke kuninggäne bapunä däkngawiläk.
5 Ile tiwän umanda Abram* yangu dongganikaning. Tike umanda Abraham† yang
ganikaning, inale nätä pahawa, bapuka meyä sakngälake, kantrinä inäinä päke
yiwitning.
6 Nätä tahawa, bapuka meyä dukngixäwik, kantri däkngake yiwitäke kuning. Tiwän
bapuka täpätuyi kingge yiwitning.
7 Kontraknga hipdu täpa kitokawän, iwikge using yiwik, bapuka mahande
alätninggexät. Nä gäle Anätuka, tiwän bapuka mahande alätningge Anätunä.
8 Gä Kenande kewune apuyiwitde päkapu yiwixaläk. Tiwändeyä kewu Ke-
nandäne awomu undä gäxät bapuka mahande alätningkätde gihäle tupäkände damike,
Anätunäle yiwit,” yang yakut.
9 Tikengä unetäkänu using inikut. “Gäxät bapuka mahande alätningkälu näle kontrak
tawake yiwitnong.

---

† **16:11:** Hibru wamune ‘Ismael’ yangu yäpuli Anätutä anatäxak. * **17:5:** Abram yangu yäpuli ‘nanä umanä käyä täpä’. † **17:5:** Abraham yangu yäpuli ‘äminu meyäle nanä’.

10 Kontraknga uläknga using. Wäwi undä gität yiwixayingu, yämunäle gup matänong.
11 Kontrakngitde tuwängge gupnä matäkaningu uläkngatä yiwik.
12 Wäwi gität yiwitning, engangu wäwi alake täpduxu 8 yiwitning, äwä malä nanä puyä äminsäle moninggä uhining yangu, undä gupnä matänong. Usäkän bapuka mahande alätningkäyä usinggän tahanong.
13 Yotsäne alätning bä moninggä uhining yangu undä gupnä amatänong. Uläkngatä tuwängge yiwän, kontraknga iwikge yiwixäwik.
14 Tike wäwi täpätu iminda gupnä domatäwixu, näle kontraxu doläwämbik. Ge aläwämbä epuxuyok," yang inikut.
15 Täkngatu using inikut. "Mängätda Sarai yang inikakinu aleke, Sara yang ininong.
16 Nätä bänip kwikwik ima, wawakga dukngiwik. Unetäkänu nätä bänip kwikwik ima, yotyotde hawanä däkngawik. Tiwän ayinä täpätuyi kingge yiwitning," yang inikut.
17 Iniwän Abrahamdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temäke, using natäpgut. "Wäwi krismasnä 100 tiwänu, engangu äpme towimbik? Saraxäyä krismasnä 90. Ge engangu äpme dukngiwik?" yang natäpän, kwakwakngä tiwän mikut.
18 Tikengä Anätu using inikut. "Wamu yaläxu, Ismaelde täkembä imiläk?" yang inikut.
19 Tiwänä Anätutä inikut. "Ile donatäke yat. Tike mängätda hikngä, Saratä wäwi täpätu äpme dukngiwik. Tiwän umanä Aisak yang iniyo. Tiwänä kontraknga ixät tahake, täpa kitokawän, iwikge using yiwik, bapunä mahande alätninggexät.
20 Ismaelde yaläxu anatät. Ge ixäyä bänip kwikwixu äpme ima, engangu meyä towimbik. Wawakngä 12 towimbän, uläkwäxu kuhiläle yiwike, kantrinä täke yiwitning.
21 Tiwändeyä kontraknga uläknga Aisakät tahahim. Äminu uläpä krismasu ende gwenuneyä Saratä kake täpik, täpduxu asawomune," yang inikut.
22 Wamu Abraham iniwän puluwänu, Anätu axukut.
23 Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamdä Ismael, wäwi inäxät yiwixakin, moninggä uhikut yangu wäwi undä gupnä Anätutä inikut using matäkut.
24 Abrahamu krismasnä 99 tixawän, gupnä matäkin.
25 Tike wawakngä Ismaelu krismasnä 13.
26 Täpduxu inä unggwenunekän Abrahamkät Ismaelkätde guwu matäkin.
27 Abraham, wäwi inäxät yiwixakin, moninggä malä nanä uhikut yangu wäwi undä gupnä matäkin.

18

Äminu täpäyalä täpätu Abrahamde apgin

1 Abrahamu selyotnä Mamrele pa takwän däkändäkäle kwayimune täku tapikut. Ngä täpduxu gwendune gusilu tokngä tiwän, selyotnäle yämäne yiwixawän, Yawe apgut.
2 Abrahamu kuhilä kwayiwän enawän, äminu täpäyalä täpätu päkapu yiwikinä dayipgut. Unin dayikengu, selyotnä yämä däkänetä ihapmäke kuke, sopäsopä puke, kuhilä kep däkäne temgut.
3 Temäke using yakut. "Bulämbam täpä, nä ilakngä nandukengu, puyä äminda manapmake kuyo.
4 Puyä ämina iniwa, yanggä täkapu damän, bälängsä häluke, pa andäkale gepmäne yiwä täkanong.
5 Näle apuyingge, naxu mätekngä hangdama, nakitokakengä, axunangge natäyingune kunong," yawän, "Täke. Usingu täke tahawiläk," yang yakin.
6 Tiwän Abrahamu yupsäng ihapmäke, selyotkätan kopgut, Sarale. Ko Sara using inikut. "Flawa gwälamu bulämbamu tupäyalä päke, bret hayo," yang inikut.

7 Tikengä ihapmäke, towiyä gämände kukut. Ku towiyä gämän mätexu tänge
ilakngäkänu gwendu täkapu, puyä äminä täpätule imän, itä yupsäng matäke hakut.
8 Tiwänä towiyä gämändäne mäm yanggä kälukät, äwä mäm yanggä awäke pewä
kitokakinkät, towiyä gämän mätexu u hakinkät päkapu yämikut. Yämike, pa gepmä
yiwike, daying yiwixawän, nakin.
9 Tikengä using inikin. "Mängätda Sara sandan?" yang yawä "Endesing. Sely-
otkätan," yang yänikut.
10 Tiwänä u yiwikinu täpätutä using yakut. "Täpduxu asämbimä gwenu krismasu
endenggwenune apa, mängätda Sara engangu wäwi täpä kake täpik," yang inikut.
Wamu u yakinu, Sara selyolune yiwixäwik natäpgut.
11 Abrahamkät Saraxälu äminäläke hikngä tiwät, engangä dukngitnangäsä täpduxu
ayapmikut.
12 Ge Sara using natäpgut. "Apnaxät nilu äminäläke alimäk. Engang äpme dukngiwik
yake yänggak?" yang natäke, mipäkohopikut.
13 Tiwän Yawetä Abrahamu using inikut. "Sara inale mikgak? 'Engangu kake
tänangäsändo. Äminäläke alit,' yangu inale yänggak?
14 Hängä täkngatu Yawetä using tiwik yang natäpänu, doaläwik? Tiwän täpduxu
angganit gwenune hiyäkände äpme apit. Tiwän engangu wäwi täpä kake täpik," yawän,
15 Sara anaxälake "Domit," yawän, Yawetä "Hiyäkände. Amiläk," yang inikut.

Abrahamkät Täkeläpäxätdä Sodomde yakumäläk

16 Äminu uläkwäxu Sodomde kuningge enawä, Abrahamkät kukin. Kuke päku
kahitbänä yiwike, yot gäpangkätan kakin.
17 Yawetä using natäpgut. "Hängä tahawitde natälu, Abrahamu doxanghopike
tahawit,
18 inale Abrahamu bapunä sakngälake, kantri inätä täke yiwä, kitokngänä käyä
tiwik. Tiwän Abrahamde tiwän, kantri kewune nanä undä bänip kwikwik päning.
19 Abrahamu, engangä, bapunä yang yänindämumbän, nomängän tahaxäwik, Yawele
kahit täwaningge tuwängukum. Ge hiyäkän wamu Abraham inikumu, inä using
pahawit," yang natäpgut.
20 Tikengä Yawetä using inikut. "Sodom nanäxät Gomora nanäxät gutongä hikngä
pahaxawä, kwänäm tixäwik, näle yayingu meyä hikngä.
21 Ge nina pukuke dayikengä, hängä wäyi pahawä wamu natäpgumu hiyäkän bä kem
yangu natäpit," yang inikut.
22 Tiwänä äminu Yawexät kukin täpäyalu Sodomde kuxawät, Yawexät Abrahamkälu
ayiwikumäläk.
23 Yawetä yiwikulune inälängän ku, Abrahamdä using inikut. "Ngä dasing?
Äminomänkät gutongä äminkät undä sipnangge tinggaläk?
24 Ngä äminomänu 50 tiwänu, ile butayä donatäxäwik, yolu undä gäpangu pahawi
malining?
25 Gätä gutongä ämin sipmäkengu, äminomänu dosipnangäsä, inale undä
sipmäkengu, meyä usakän yämiläxunin. Kewu undä womde meyä uhinggikgaläxunin.
Kekem usingu dolahanangäsä," yang inikut.
26 Tiwänu Yawetä using inikut. "Sodomkätanu äminomänu 50 dayikengu, butayä ile
natäke, yolu undä gäpang tewa yiwik," yang inikut.
27 Tiwänä Abrahamdä hipdu using inikut. "Nä kep ämingän. Wamu yänangäsändo.
Tiwändeyä hipdu yäwit.
28 Äminomänu 5-u wenä tiwän, 45-kän tiwänu, dasing? Yolu undä gäpangu asipiläk?"
yang iniwän, "45 dayikengu, dosipit," yang inikut, Yawetän.

29 Tiwänä hipdu using inikut. “Ngä 40-kän tiwänu, dasing?” yawän, “Äminu 40 uläkwäkge tiwänu, dosipit,” yang inikut.
30 Iniwän hipdu “Täkeläpä, tokngä manandupso. Hipdu yänanggenggat. Ngä 30-kän tiwänu, dasingga?” yawän, “Dowahawit, 30-kän tiwikäyän,” yang inikut.
31 Iniwän hipdu inikut. “O, Täkeläpä, wamu hipdu angganinggat. Ayäwa kakengu, mähe manatängamiyo. Ngä undanu 20-kän tiwänu, dasing?” yawän, “20-kän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.
32 Iniwänä “O Täkeläpä, wamu wäsekngä hikngä ganiwit. Dasing? Äwä undanu 10-gän dayikengun?” yawän “10-gän dayikexäyä, dosipit,” yang inikut.
33 Tiwänu wamu yakumäläxu, une using ku yiwikut. Tiwän Yawe teke kuxawän, Abrahamu yotnäle hipdu kukut.

19

Yawetä Sodomkät Gomoraxät sipgut

1 Lolu taunu Sodomde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yakakin wom-une puku yiwike yiwixawän, ängela uläpäyalu kupilä täkngaläknga kundopgumäläk. Kundopät dayikengu enake, ku sopäsopä uläpäyatde puke, kuhilä kep däkäne temgut.
2 “Bulämbam täpä, nä puyä äminsä. Ge yotnane apät kuna. Päku bälängsä häluwät, une petnim. Ge enakengä, gihä natämäläxune kuhol,” yang yänikut.
Yäniwän yäkwäle using yakumäläk. “Ane, kekewune pesim,” yang inikumäläk.
3 Tiwän Lotdä kitokawän, ile yolune kukin. Flawa yisnä wenä hangyämike, nakäyä meyä hake, yämän nakin.
4 Yämän nake, awetningge däpi tixawän, wäwi Sodom nanä undä, wawakdäkä, äminäläke yang Lotde yolu yiwit täpän gwähawän,
5 Lotde yangoke yakin. “Äminu gäle apumäläxu, yawi epuxuwät tahakana,” yang yakin.
6 Tiwän Lotdä epuxuke, yämä mehene gupsäng tahake, yänikut.
7 “O mäte notna. Wäyi täknga usingu malahanong.
8 Tike yäpana täpäyalä wäwixälu doyiwixayingu undan. Ge unin päkepu dama, gihä natäying täknga unuxät yiwitnong. Tike äminu aläpäyalu mawahawä malinong, inale näle yolunekän apumäläk,” yang yänikut.
9 Yäniwän, “Kuke nipmit,” yang inikin. Inikengä yakin. “Lolu womdune nanä täpätä päkapu yiwike, ninu gutongä äminde nininggak,” yang yakin. Tikengä using inikin. “Meyä uläpäyatde natämäng täknga gäle tahana, meyämbamu gätä päpiläk,” yang yake, Lolu tekwätämapä kuxawän, yämä uputningge tahakin.
10 Tiwändeyä okupi yiwikumäläxu uläpäyatdä Lolu tulitämapät kopän, yämä gupsäng tahakuhikumäläk.
11 Tikengä kepmän yiwikinu uläkwäxu undä pahawät, kayi kupilawä, yämä däkä kanangäsä dolikut.
12 Tiwänä uläpäyatdä Lolu using inikumäläk. “Yepmäka, wawakga, yäpaka, bä gikaxät nanä täpätuyi andanu käyä kakengu, päpi awomu teke kukanong,
13 inale yolu anggapangu awahata malining. Äminu ane nanätä gutongä pahaxawä, Yawele kwänäm tixäwik yayingu meyä hikngä tiwän, Yawetä niningyäpiwän, nitdä pahata malingge apumäk. Ge notda päpi, yolu awomu teke kukanong,” yang inikumäläk.
14 Iniwät Lolu enake epuxuke, yepme yäpanä uläpäyat pähimäläkge tuwungukin täpäyatde kuke yänikut. “Yupsäng enake, yolu anggäpangu teke kukahol, inale Yawetä pahawän malinangge tinggak,” yang yäniwän, “Yamändetbä nininggak?” yang natäpgumuläk.

15 Gusilu moyokän akondoxawän, ängelatä Lolu iningyäpikumäläk. “Mängätda yäpaka yang päke epuxunggayo. Tike yolu anggäpangkät pahata malinäng,” yang inikumäläk.
16 Tiwändeyä Lolu hipnalä tahangyiwikut. Tinggawän ängelatä Lot mängätnä yäpanä yang kätakngäne päke, epu päke kukumäläk, inale Yawetä Lotde butayä natäpgut.
17 Epu päke kuke, ängela täpätutä using yänikut. “Tupäkände datäkukanong. Päkungu kupi gwenune mayiwä täkanong. Tiwän maläpä täkwämbän kanong. Tupäkändekän täwalune datäkukanong. Tike dahipän kumnäng,” yang yänikut.
18 Tiwändeyä Lotdä using yakut. “O, Bulämbam täpä, usingu mayawi tahanom.
19 Nä axumnangäsä tiwändeyä, gätä puyä äminda ilakngä nanduke, nandung yiwixawi, käluk yiwixat. Tiwän täwalu malä hikngä. Ge unele datäkuxätna, meyä uläknga tä apungu, anihipän kumnimunin.
20 Tike yolu atunggäpangsimu wäkngäsim. Tiwän mätekngä hikngä. Ge une täkembä datäkuke doxupit?” yang inikut.
21 Iniwän ängelatä inikut. “Täke. Wamu u yänggaläxu using tahawit. Yolu unggäpangsimu dowahawa malining.
22 Tiwän yupsäng ihapmäke, datäkunggayo, inale yolu gäpangsimune doxuxawi, näta hängä täkngatu pahanangäsändo.” (Yolu unggäpangsimu Lotdä mätekngä yang inikutde, umanä Soar yang inikakin.*)
23 Gusilu moyokän ako apuxawän, Lolu Soar kundopgut.
24 Kundopän kakengä, Yawetä huwu tokngä yähakaying gwengwenu,† yekäpkätandä pewän, hopätä epukaying bimä täknga epgin, Sodom Gomoraxätanun.
25 Tiwän Yawetä pahawän, ämin, yot, hängäläpä yangu kupi unggwenune yiwix-ayingu undä yähakukin.
26 Unin ihiwän natäke, Lotde mängälu täpän täkwämbän kake, hup bimä‡ däkngake, däm täpä yiwikut.
27 Yolu yähakuxawä, gwäsi hikngä Abrahamu Yawexät yakap yiwikumäläk womune täku yiwike, hapäpu,
28 Sodom, Gomora, kupi unggwen yang kaxawän, gwäha bulämbam hikngä kewu uwomkätandä mingändäkä bimä gwendä kopän kakut.
29 Anätutä yot kupi unggwen yang pahawän malikin täpduxu, Abrahamde natäke, Lolu iniwän, andatäkuke meyä uläknga yapmikut.

Lotde yäpa

30 Lolu Soar yiwitnanggengu anaxälake, yäpanä täpäyalu päpän, päko täwal däkäne hupgänangkätan yiwikin.
31 Täpduxu gwendune päyenätä ulapnä inikut. “Nanilu äminäläke hikngä alinggak. Tiwän kewu anggomune mängälä ayä käyäkän. Tike kewu awomkätanu nit päke yiwitnangäsä wäwi wenä.
32 Ge nanilu wain imita, tängoke andatdawuwänä, unuxät petnim. Unetäyä engangu käyä tiwik,” yang inikut.
33 Ge kupilä unggwenune nanä wain imät tängopgut. Tangopänä yäpanä yakap täpätä kuwän pekumäläk. Tiwändeyä nanä donatäpgut.
34 Kwepdätä päyenätä ulapnä inikut. “Kupilä anggwenune nankälu axuwa pemäk. Ge hipdu imita tängoke datdawuwik. Tiwänä kuwi pesimäläk,” yang inikut.
35 Ge kupilä unggwenune wainu hipdu tängoke datdawuxawänä, yäpanä mahan täpätä kuwän pekumäläk. Tiwändeyä nanä donatäpgut.
36 Unin tahakengä nanätä yäpanäle engangmuhiwu pängyämikut.

---

* **19:22:** Hibru wamune ‘Soar’ yangu yäpuli mätekngä. † **19:24:** Huwu unggwenu umanä sulfa. Däkitä bimä yähakaying. ‡ **19:26:** Hup bimä undäkä sol.

37 Tiwänä yäpanä yakäp täpä engangu wäwi täpa dukngike, umanä Moap§ yang
inikut. Ile tiwän Moap nanä äpman yiwixayingu, Lotdä bapunä dakngawän yiwixay-
ing.
38 Inä usinggän yäpanä mahan täpäxäyän wawakngä dukngike, umanä Ben-Ammi**
yang inikut. Ile tiwän Amon nanä äpman yiwixayingu††, Lotdä bapunä däkngawän
yiwixaying.

20

Abimelekgä Abrahamde mängät täkut

1 Abrahamu Mamrele pa gänang teke, Negep päku, Kadeskät Surxätde bänäkan
yiwikut. Päku Geraru mätekngä wesim yiwixäwikngä,
2 mängätnäle "Hamina" yang yakut. Tiwänä Gerarle kingu Abimelekgä puyä äminä
yäningyäpiwän, ku Sara täkapu imä, yotnäne tekut.
3 Tiwän kupilä gwendune Anätutä dambu tängäne apuke, Abimelexu inikut. "Gä
axumnangge tinggaläk, inale gä mängälä uläpä täkuläxu ayä käyä," yang inikut.
4 Tiwändeyä Abimelexu Saraxät däpmunu dowekumäläk. Ge Abimelekgä using
inikut. "Täkeläpä, äminu gutongänä wenä asipiläk?
5 Abrahamdä Sarale 'Hamina,' yawän, Saratäxayä 'Hamina,' yakut. 'Ayä wenämbä,'
yake yäwa ku täkapgin. Tiwändeyä nätä gutongä täkngatu ile dolahakum. Ge undanu
gutongä wenä," yang inikut.
6 Iniwän Anätutä dambu tängäne inikut. "Hiyäkände. Gä donatäxäwik tahakuläk
yangu anatät. Ile tiwän, nätä natäpa, mängälä uläpä doläke, wäyi täkngа dolahakuläk,
nälen.
7 Ge mängälä uläpä hipdu ayäle imiyo. Äminu uläpä profet. Ge aimi, itä gäle tumuk
wam yawänu, gä doxupiläk. Tike doimiläxu, yäko! Gä äwä gikaxät nanä yangu undä
axumning," yang inikut.
8 Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelekgä puyä äminä undä yangyäwämbän apä, meyä
apgutdäne yäniwän, anaxälakin.
9 Tiwänä Abraham yatäwämbän apän, inikut. "Gä ninde dasing tahanggaläk?
Nätä gäle meyä täkngatu dolahakum. Tiwändeyä gä kem yake, meyä täkngа ninde
täkapunggaläk. Äminbamdä dowahakaying täkngа, gätä ninde tahanggaläk.
10 Yäpuli inale hikngä tahakuläk?" yang inikut.
11 Tiwänä Abrahamdä inikut. " 'Ane nanä Anätule donaxäläke, nuke mängätna
tänäng,' yang natäpgum.
12 Tike 'Hamina' yangu hiyäkände yakum. Nanilu uläpäninggän. Tike mingilu inäinä.
Tiwändeyä mängätnale täkum.
13 Tiwänä Anätutä natäpän, yotna teke, kewu womduwomdu tihikuxäwik, mängätna
using inikum. 'Gätä näle nomän tahaxawi, yotyotbä säneka kuhimu, näle gätä
"Hamina" yang yäniyo,' yang inikum," yang yakut, Abrahamdän.
14 Tiwänä Abimelekgä Sara Abrahamde hipdu imikut. Imike towiyä gämän, sipsip,
puyä ämin yang imikut.
15 Imikengä Abrahamu using inikut. "Awomu näle kepgän. Gika sawomuneka
yiwitnangge natäkengu, une yiwiyo," yang inikut.
16 Inikengä Sara using inikut. "Nätä hamindale moningu silwa meyänä 1000 sekel*
imit, gutongä uläknga gäle tahakumden. Tiwän äminbamu gäxät yiwixayinggä using
natäpning. 'Gä gutongä täkngatu dolahakuläk,' yang natäpning," yang inikut.

§ **19:37:** Hibru wamune 'Moap' äwä 'nananetä' yangu guläkngä usäkän bimä. ** **19:38:** Hibru wamune Ben-Ammi yangu yäpuli notnambamde wawak. †† **19:38:** äpman yiwixayingu Mosesdä wamu aläkngä temgut. Täpduxu inä yiwikut womune natäke 'äpman' yang temgut. * **20:16:** Hibru wamune 1000 sekel yangu 11.5 kilogram.

17-18 Tiwänä Abrahamdä Anätule tumuk wam yakut. Tupä Abimelekgä Abrahamde
mängät täpän, Yawetä mängälä undä Abimelekät nanä engang dayike pänangäsä
bäniyä umukut. Tiwäna Abrahamdä ile tumuk wam yawän, Anätutä Abimelek,
mängätnä, mängälä puyä äminä yang gatängyämän, hipdu engang dayike pänangäsä
täke tikin.

21

Saratä Aisak kake täkut

1 Yawetä Sarale natäke apuke, yakäp wamu hiyäkän täknga yakulu tahawän bulä
tikut.
2 Abrahamu äminäläke aliwänä, Sara tängene käyä tiwän, täpduxu Anätutä yakut
gwenune, engangu wäwi täpä kake täkut.
3 Täpänä Abrahamdä umanä Aisak* yang inikut.
4 Tixawän täpduxu 8 gwendä apän, Abrahamdä engangäle gup matäkut, tupä mämä
wam täknga Anätutä yakut using.
5 Abrahamu krismasnä 100 yiwixawän, Aisaxu alakut.
6 Saratä using yakut. "Anätutä bänip gwaläng täknga namän, axuläkake mikgat. Ge
äminbamdä ile natäkengu, näxät axuläkake mitnim," yang yakengä,
7 unetäkän yakut. "Tupä äminbamu 'Abrahamde mängälu Sara engangä dombä
kake täpik?' yang natäpgin. Tiwändeyä Abrahamu äminäläke aliwänä, engangä kake
tänggat," yang yakut.

Abrahamdä Hagarxät Ismaelkät yangyäwämbän kukumäläk

8 Aisaxu bulämbam tike, mämu tewän kakengä, Abrahamdä naxu bulämbam gwen
hawän nakin.
9 Tiwänä Saratä kaxawänu, wawakngä Aisaxu Abrahamdä Isip nanä mängälä Hagar
uläpä täkutde wawakgä wäyi täknganläknga inixäwik inimikut.
10 Kakengä Abrahamu inikut. "Mängälä puyä äminda uläpäxät wawakngäxälu
yangyäwämbi kukakun. Axungwäxawi, puyä äminda uläpäle wawakgä hängä täpäka
dowäpik. Tike näle wawaxu Aisakgäkän päpik," yang inikut.
11 Ismaelu Abrahamdä inä wawak. Ge ayangyäwämbikge yawänu, meyä päkut.
12 Tiwän Anätutä Abrahamu using inikut. "Wawakga Ismael äwä puyä äminda
Hagar yangyäwämbiläkge, meyä mawäyo. Saratä dasingga yak using tahayo, inale
'Bapukambamu meyä hikngä tiwik,' yangu hiyäkän wam täknga ganikumu, wawakga
Aisakge tiwän yakum.
13 Tike puyä ämindale wawakäyä tahawa, meyä sakngälake kantrinä inätä täke
yiwitning, inale ixäyä wawakga," yang inikut.
14 Kwepdätä gwäsi hikngä, Abrahamdä nak, yanggä kälap guwune uhike pekinunin
yang päkapu, Hagarde gwälamune pekut, wawakngäxät. Pewän päke, Berseba kepgän
womune päke tihikukut.
15 Yanggä kälap guwune päkulu alängopät puluwän, wawakngä pa mätekngä
kwämbätsimde gepmä tekut.
16 Teke "Wawaknga kayitä hikngä doxaxawa kupik," yake, inäkän päku malähimsim
yiwixäwik, kwänämnä tikut.
17 Engängä kwänäm tiwän, Anätutä natäpgut. Tiwän Anätule ängelatä Hagaru
yekäwunetä using inikut. "Hagar, inale tikgaläk? Engang täpä awexäwik tixu, Anätutä
anatäk. Ge manaxälayo.
18 Ku kätakngäne täke täpi enawän, inale nätä tahawa ile engangu meyä sakngälake,
kantrinä inätä täke yiwitning," yang inikut.

---

* **21:3:** Aisak yangu yäpuli 'mikgak'.

19 Tiwänä Anätutä tahawän, kayi kakalä tiwän, gäpma yanggäle kwayikinu däkätu
kake, täku kälap guwu une tewän pukuwän dopän, täkapu wawakngä imän tängopgut.
20 Wäwi mätexu uläpä aläkaxawän, Anätu ixät yiwikumäläk. Paran kepgän womune
yiwixäwik, kwalemu mutnatäpgut.
21 Tixawän mingätä mängätnä Isip nanä täkapu imikut.

Abrahamkät Abimelekät wam yakumäläk

22 Täpduxu gwendune Abimelekät Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwixakut uläpäxät
ku, Abrahamu using inikumäläk.
23 "Inaka pahaläxu, Anätutä gatänggaminggak. Ge Anätule umande wamu kitokngä
hikngä naniyo. 'Gä, wawakga, bapuka yangu kemu dondaniwit,' yang niniyo. Nätä
gäle nomän tahakum usinggän, gätäxäyä nä äwä kantri anggäpang apuyiwitde päkapu
yiwixaläk yangge usinggän tahayo," yang inikut.
24 Iniwän Abrahamdä "Anätule umande kitokngä hikngä yänggat. U yänggaläk
usingu äpme tahawit," yang inikut.
25 Tikengä using inikut. "Yanggä gäpma däkätu kwayikumu, puyä ämindatä kukäle
inale täke towikngä däkngaying?" yang inikut.
26 Tiwändeyä Abimelekgä "Ngä, itä täkin yangu donatät. Moyokän tahawä do-
nanikuläk. Ngä äpmangän yawi natäxat," yang inikut.
27 Tiwänä Abrahamdä sipsip, towiyä gämän yang päkapu, Abimelekge imän, kontrak
tahakumäläk.
28 Unetäkän Abrahamdä sipsip mätexu mängälä 7 päkapu inätä pekut.
29 Pewänä Abimelekgä Abrahamu using inikut. "Sipsip mätexu mängälä 7-u
uläkwäxu, inätä yäpuli dasingge peläk?" yang inikut.
30 Iniwän " 'Yanggä gäpma unggwenu Abrahamdä kwayikut,' yake, sipsip mätexu 7-u
uläkwäxu näle kätaxune awäyo," yang inikut.
31 Äminu uläpäyatdä Anätule umande wamu kitokngä yakumäläkge, kewu uwomu
umanä Berseba† yang inikaying.
32 Unin tahawät wenä tiwän, Abimelekät Fikol amäk äminäle kuhilä uläpä yangu
hipdunä Filistia nanäle kewune kukumäläk.
33 Tixawän Abrahamu pa däkätu Berseba kwayike, Anätu Iwikge Yiwixak Täpäle
tumuxu une yakut.
34 Tikengä Filistia nanäle kewune belakngä yiwikut.

22

Anätutä Abrahamde bänip yake kakut

1 Berseba yiwixawängän Anätutä Abrahamde bänip yake kakut. "Abraham," yawän,
Abrahamdä "We!" yang inikut.
2 Tiwänä Anätutä using inikut. "Abraham, wawakga Aisaxu buläkän hikngä uläpä
bänipda yangu anatät. Tiwändeyä täpi Moria kewu uwomune kuhon. Tiwänä nätä
täwalu däkätu yäwa kakengä, täku undäkäne tänguwi kupän, Aisaxu ofa näle hawi
ihikuyok," yang inikut.
3 Abrahamu kwepdätä gwäsi hikngä enake, hängäläpä donggi tängäne päko peke,
puyä äminä täpäyalä äwä wawakngä yang päke kukut. Ku däki ofa häwikge wehike
päke, kewu Anätutä inikut womune kukut.
4 Axuxawän täpduxu gwenalä gwendu apän, kwayiwän enawänu, kep womu malätä
kakut.

† **21:31:** Hibru wamune Berseba yangu yäpuli 'wamu kitokngä yanggä gäpma'.

5 Kake puyä äminä uläpäyalu using yänikut. “Gilu donggixät ane yiwixätnong.
Tixawän Aisakät nitdäkän täku, Anätule sopäsopä puke, tumuk wamu inikengä,
hipdunit apsim,” yang yänikut.
6 Tikengä däki ofa hänangge päkulu, wawakngäle imän gwälamikut. Tiwänä inä
däkixwäm äwä musuk yang päpän kukumäläk.
7 Äxuxäwik Aisakgä “Nan” yawän, nanätä “Ina?” yakut.
Tiwänä Aisakgä “Ngä, däkixät däkixwämkälu awämäk. Tiwändeyä sipsip mätexu ina
tänguke hahim?” yawän,
8 nanätä using inikut. “Anätutä inä äpme nimik,” yang inikut. Tiwän kukumäläk.
9 Kuhika täwalu Anätutä inikutdäkäne kondoke, alta tahake, däki päko pekut. Peke
wawakngä napdä wamäke, tako alta tängäne däki pekulune, enetängä tekut.
10 Teke musuk täke, wawakngäle guläk matäwikge tändäkngakut.
11 Tiwändeyä Yawele ängelatä yekäwunetä using inikut. “Abraham, Abraham,”
yawän, Abrahamdä “We! Nä ane,” yakut.
Tiwänä ängelatä using inikut.
12 “Wawakga malänguyo. Tike hängä täkngatu ile malahayo. Gä Anätule naxälake,
wamnä gwälamikgaläk yangu anatät, inale wawakga täpätukänu uläpä Anätule im-
iläkge doxotnaläk,” yang inikut.
13 Tiwänä Abrahamdä kwayiwän enawän tahakengu, sipsiwu wäwi gwendu songä
gitnä tupätuhimune apän, komnäne tapiwän yiwixäwän kakut. Kake, wawakngäle
tangge ku täkapu, unggwenunin tänguke, häwän ihikukut.
14 Tiwän Abrahamdä kewu uwomu umanä “Yawetä äpme nimik,” yang inikut. Ile
tiwän äpmasimkäyä “Yawele täwal däkäne äpme nimik” yang using yäkaying.
15 Hipdu Yawele ängelatä yekäwunetä “Abraham” yake, using inikut.
16 “Abraham, Yawetä gäle using yak. ‘Wawakga täpätukän tiwändeyä doxotnaläkge,
nina umande hiyäkände using yänggat.*
17 Nätä bänip kwikwik gama, bapuka kuminamu yekäwune nanä äwä haluhalu
yanggäne nanä yang bimä meyä hikngä äpme tike, iwalnä sipmäke, iwalnäle taunu
towikngä däkngake, päke, yiwitning.
18 Gätä näle wam gwälamiläkge, bapukale tiwän, kantri kewune nanä undä bänip
kwikwixu äpme päning,’ yang yak, Yawetän,” yang inikut.
19 Tiwänä Abrahamu Aisak täpän, hipdu puyä äminäle kuwät, hipdunä Berseba
kukin. Täku une yiwikut.

Nahorde wawak

20 Womdu yiwixawänä, Abrahamu using inikin. “Ulapda Naholkät mängätnä
Milkaxälu engangu andukngikumäläk.
21 Yakap täpä Us. Tiwänä ulapnä Bus, Kemuel,
22 Kesed, Haso, Pildas, Jidla, äwä Betuel yang dukngikut,” yang inikin. Kemuelu
Aramde nanä.
23 Tiwänä Betuelu Rebekale nanä. Milka Naholde mängälu engangu using 8
dukngikut.
24 Tiwän puyä äminä mängätnäle täkulu umanä Reuma. Ile wawaxu umanä Teba,
Gaham, Tahas, äwä Maka yang.

---

* **22:16:** Äminu tupä nanä wamnä päpä kitokaningge natäkengu, äminu bulämbam täpäläpäle uman yake, “Ile umande yänggat,” yakakin. Tiwändeyä Anätutä inä wam täpän kitokawikge natäkengu, äminu täpätule umande yänangäsändo, inale Anätu enen hikngä, tiwän ämimbamu ayapmikut. Ile tiwän, “Nina umande yänggat,” yangu yakut.

23

Saratä kupän, Abrahamu kep uhikut

1 Sara krismasnä 127 yiwike kumgut.
2 Kenankätanu taunu womdu Hebron*, uwomune kupän, Abrahamu butayä natäke,
kwänäm tixäwik, gwäyäm yiwikut.
3 Gwämyämde yiwikulunetä ku Hit nanä Hebron yiwixayingu using yänikut.
4 "Nä apuyiwit bä malä nanä. Ge kewu womduhimu täkembä namining, tiwän uhike
mängätna une kwayiwit?" yang yänikut.
5 Tiwän Hit nanätä yäkwäle using inikin.
6 "Abraham bulämbam täpä, gä nin bänäkänkätanu umanda käyä. Ge ninde mätmälu
gwälam hikngä däkätu gika kake yawi, doxotnanim. Tiwän axungäk täpä mätmälu
undäkäne kwayiyo," yang inikin.
7 Tiwän Abrahamu enake, "Ginde natäpa konggak," yang natäke, Hit nanä u
yiwikinde kayine guläk puke,†
8 using yänikut. "Mängätna kwayiwitde täke natäkengu, näle map päke, Efron
Soharde wawaxu gindä täkembä inining?
9 Tiwän Makpela Hupgänangu Efronde kep kwayimune yiwixak däkäle moning
namba naniwän, mätmätnale‡ uhiwit," yang yänikut.
10 Efronu Hit nanä uläpä notnäle bänäkänkätan yiwikutnä, notnä taunde yämä
däkäne u päkapu yiwikinde kayine, Abrahamu using inikut.
11 "Bulämbam täpä, natäxayo. Notnambamde kayine using ganinanggenggat.
Hupgänanggänu donggamit; tike kewu inä uwomkät gamit. Tiwän axungäk täpä
kwayiyo," yang inikut.
12 Tiwän Abrahamu hipdu yot towixu u yiwikinde kayine guläk puke,
13 Efronu using inikut. "Gätä täke natäkengu, moningge namba naniwi gama awäyo.
Tiwän axungäk täpä une tewit," yang inikut.
14 Efrondä Abrahamu using inikut.
15 "Abraham bulämbam täpä, natäxayo. Moning namba kewu uwomdäne silwa
meyänä 400 sekel§ usinggä uhinangäsä. Tiwändeyä nit bimäsäle moning namba
undäkä bulämbamundo. Ge axungäk täpä täke kwayiwiläk," yang inikut.
16 Unin yawän natäpän take tiwän, Abrahamdä silwa Efrondä Hit nanäle kayine
yakut using, bisnis ämindä uhikakindäkäne meyänä 400 sekeldä uhikut.
17-18 Uhiwän, Hit nanä taunde yämäne päkapu yiwikinde kayine, Efrondä kepnä
Makpela nanä uwosimu Abrahamde imikut. Kep, hupgänang, äwä pa uwomune nanä
yangu undä inäle imikut.
19 Imän mängätnä hupgänangu Makpela nanä undäkäne täku tekut. Makpelaxät
Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim, tiwän Hebronkätan. Tiwänä Hebronu Ke-
nankätan.
20 Hit nanätä kewu uwom äwä hupgänangu undäkä yangu mätmätnäle tupäkände
inäle imikin.

24

Abrahamdä puyä äminä wawakngäle mängät ku kake täkapikge inikut

1 Abrahamdä inaka pahakulu, Yawetä bänip kwikwik yämän, nomängän tikin.
Tixawän Abrahamu äminäläke hikngä damäsim tikut.

---

* **23:2:** Hebronde umanu täkngatu Kiriat Arba. † **23:7:** Äminu uwomune nanä notnäle "Gäle natäpa konggak," yäningge natäkengu, ile kayine guläk pukakin. ‡ **23:9:** Äminu axupä, hupgänangune päko pekakin. § **23:15:** Hibru wamune 400 sekel yangu 4.5 kilogram.

2-4 Puyä äminde kuhiläle yiwixäwik hängä täpänä daying yiwixak täpä using inikut.
"Wawaknga Aisaxu mängätnä ane Kenan nanä mayangämiyo. Tike kantrinane ku,
mängälä ninaxät nanä täpätu täkapu imiläkge natät. Ge kätakga bakanale kematde
täxäwik, Anätu Yawe kepkät yekäpkät pahakut täpäle umande 'Usingu äpme tahawit,'
yangu hiyäkände hikngä naniyo," yang inikut.
5 Tiwän puyä äminätä using inikut. "Ngä axu yäwa, mängäla täpätä ane apikge
ämbitäwänu, dasing? Täkembä apu wawakga une täke kuwit?" yang inikut.
6 Iniwän Abrahamdä using inikut. "Wawaknga uwomune mahikngä täke kuyo.
7 Yawe Anätu yekäwune nanä täpätä naniwän, kepna äwä kepnotna yang peke
ane apa, hiyäkän wamu using nanikut. 'Bapukambamde kewu awomu äpme yämit,'
yang nanikut. Ge itä ängelanä gämäxu äpme iningyäpiwän kuxawänä kuwi, mängälä
uwomune nana täpätutä 'Täke' yangu äpme yawän, wawakngale täkapiläk.
8 Mängälä täpä gäxät ane apsimäläkge ambitäwänu, hiyäkän wamu Anätule umande
yäwiläkgä meyä manggamiyok.* Tike wawaknga une maläke kuyo," yang inikut.
9 Tiwänä puyä äminätä towikngä Abrahamde baki kematde katäkngätä täxäwik,
"Wamu u yänggaläk using hikngä äpme tahawit yangu Anätule umande ganinggat,"
yang inikut.

Abrahamde puyä ämindä Rebeka kuke kakut

10 Abrahamde puyä äminätä hängä gwälamgwälamu Abrahamdäne päke, kamelu
Abrahamdäne 10 päke kukut. Kuhika, kewu Mesopotemia kuke, taunu Nahor
kundopgut.
11 Kewu alukwäxawän kundoke, yanggä gäpma, taun kwayimune yiwixak däkäne
kuke, kamelu ile inälängän yäniwän puku yiwikin. Täpduxu usä womune, mängälätä
yanggä uhiningge kukakinunin.
12 Ge ile tiwän tumuk wamu using yakut. "O Yawe, gä towiknga Abrahamde Anätu.
Abrahamu towiknga. Ge Abrahamde gwälam hikngä tahake, gatängamiyo. Tiwän puyä
pahawa täke tiwik.
13 Nä yanggä gäpma andäkane yiwäxäwa, mängälä mätexu taunune nanä yanggä
uhiningge aapukaying.
14 Ge mängälä täpätu apän, 'Yanggälumändanetä yanggä uhike nami tängopa,' yang
iniwit. Iniwa mängälä uläpätä yäkwäle wamu 'Tangop. Tiwän kameldalexäyä uhike
yäma,' yang yawänu, 'Mängälä uläpä puyä äminda Aisakge tuwänguläxunin,' yang
natäke, 'Gätä towiknga Abrahamde gwälam hikngä alahaläk,' yang natäpit," yang
inikut.
15 Tumuk wamu ayäxawänggän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apgut. Mängälä
uläpä Betuelde yäpa. Tiwän Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak. Tiwän Nahoru
Abrahamde notnä.
16 Rebeka nomnä däkä gwälam hikngä. Tiwän mängälä mätek. Wäwi täpätuxälu
doyiwikumäläk. Rebeka yanggä gäpmane puku yanggälumänäne uhike, hipdu akopgut.
17 Akopän Abrahamde puyä ämindä yupsäng ku using inikut. "Yanggä
yanggälumändane täläxu täkembä nami tängopit?" yang inikut.
18 Iniwän "Täke, bulämbam täpäna," yang inike, yanggä anggwälamikulu yupsäng
täkepuke imän tängopgut.
19 Tiwän mängälä mätexu uläpätä using inikut. "Yanggä kameldalexäyä uhike yäma
inä natäpning using tängopning," yang inikut.

---

* **24:8:** wamu ... meyä manggamiyok. Äminu anätunäle umande hiyäkände hikngä yäkakinu, "Using hikngä tahawit. Tike usingu dolahawa kakengu, itä täke nuwik," yang natäxäwik yäkakin.'

20 Inike yanggä yanggälumänune nanä kamelde gehanune yupsäng piwän yiwä,
hipdu yanggä gäpmane ihapmäke täku uhipäkapu pingyäminggawän, kamelu undä
tängopä, täke tikut.
21 Tixawänu puyä äminu uläpä wamu doyake axupitang yiwikut. Yiwixäwik "Nätä
natäke apulu, Yawetä äpmembä tahawän, nomänu tiwän kawit," yang natäxäwik kang
yiwikut.
22 Tiwän kamelu tängopäyä, puyä ämindä nomtäpänäle goldä pahakinu gutonggu
äwä kätahiwu goldä pahakinu gutongalä yangu yäkngänetä sikut. Nomtäpänäle goldä
pahakinu unggutongu meyänä 5 grem. Tiwän kätahiwu goldä pahakinu unggutongalu
meyänä 100 grem. Tiwän moningu inulunggä uhinangäsä.
23 Sikengä using inikut. "Täkembä naniwiläk? Ngä gä iminde yäpa? Nanggale
yotkätanu awetnangäsä käyä? Tiwänä äminu näxät apumängu une täke bä petnim?"
yang inikut.
24 Iniwän "Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak," yang
inikut.
25 Inike unetäkänu using inikut. "Kameldale nakngä äwä awetnangäsä† yangu käyä.
Tiwän yolu gindä petningge käyä," yang inikut.
26 Iniwän puyä äminu uläpätä Yawele sopäsopä puke, däme kepkätan täpu temäke,
tumuk wamu using yakut.
27 "Yawe towiknga Abrahamde Anätu uläpäle uman tängenäkgat. Yawetä towikngale
iwikge natäxäwik, gwälam hikngä tahanggak. Ile tahanggak usinggän, näxäyä towikn-
gale notnäle yolune hikngä nanitäkapuk," yang yakut.

Abrahamde puyä äminkät Rebekale mingänanäxätdä wam yakin

28 Tiwän mängälä mätexu uläpätä ihapmäke, mingäle yolune ku hängä dasingga
apän kakulu undä yänikut.
29-30 Rebeka haminä täpätu käyä. Umanä Laban. Rebekatä apän, Labandä nomnäne
nomtäpänäle tekut gutongkät kätahiwu kätakngäne pekut gutongatkät dayipgut. Tiwän
Rebekatä "Äminu täpätutä using nanik," yang yäniwän natäke, haminä Labanu äminu
uläpäle yupsäng kukut. Kungu kamelnäxät yanggä gäpma däkäne inälängän yiwixäwä
dayipgut.
31 Dayike äminu uläpä using inikut. "Gä Yawetä bänip kwikwik gaminggaxunin.
Kepmänu inale yiwixaläk? Yotna aländäkngake, kameldä petnangäsä womkäyä
aländäkngat. Ge api kukana," yang inikut.
32 Iniwän äminu uläpä, puyä ämin notnä, kamel yangu Labande yolune kukin. Kuwä
hängäläpä kamelune päko pekinu päkepu pekin. Tiwän kamelde nakngä, gras yang
yämike, äminu uläpäxät puyä ämin notnäxätdä bälängä hälutningge yanggä päkapu
yämikin.
33 Tikengä naxu päkapu yämä, äminu uläpätä using yakut. "Nä naxu yupsängu
donäpit. Tike wamu natälunin gämäk danikengä näpit," yang yakut.
Yawän Labandä "Täke niniwiläk," yang inikut.
34 Tiwän äminu uläpätä using yakut. "Nä Abrahamde puyä ämin.
35 Yawetä towiknga bänip kwikwik imän, hängänämbamgän tikut. Sipsip, towiyä
gämän, silwa, gol, puyä äminu mängälä wäwi, kamel, donggi yang imikut.
36 Towikngale mängälu Sara äminäläke hikngä alikengä, engangä wäwi täpätu
dukngikut. Tiwänä towiknga Abrahamdä hängä täpänä undä wawakngä uläpälekän
imikut.

---

† **24:25:** Kamelde nakngä äwä awetnangäsä Wilu bulä päxäwik, kwätälä täpäläpä päkapu yolune pexakinunin. Tiwän kamelnä ulängäne pekakin. Tixawän nakngäle naxu tämbam salin bimä yämä näkakin.

37-38 “Tikengä wamu kitokngä hikngä täkngа using nanikut. ‘Anätule umande
“Usingu äpme tahawit,” yangu hiyäkände hikngä naniyo. Wawakngale mängälu ane
Kenan nanä mayangämiyo. Tike nanale notnämbamde kuke, mängälä mätexu ninaxät
nanä täpätu täkapu wawakngale imiyo,’ yang nanikut.
39 “Naniwän using inikum. ‘Ngä axu yäwa, mängälа täpätä ane apikge ambitäwänu,
dasing tahawit?’ yang iniwa, using nanikut.
40 “ ‘Nä Yawele wam gwälaminggatde, itä ängelanä äpme iningyäpiwän, ixät
kuhimäläk. Tiwän itä gatänggamän, mängälä kepnotna tiwän ninaxät nanä hikngä
täpätu äpme täkapu wawakngale imiläk.
41 Tike kepnotnale kuwi, axotnake mängälä täpätu donggamä kakengu, wamu
Anätule umande hiyäkände hikngä u naninggaläk täkngatä meyä donggamik,’ yang
nanikut,” yang yänikut, Abrahamde puyä ämindän.
42 Unetäkänu using yänikut. “Äpmanu yanggä gäpma däkäne apukengu, Yawe using
init. ‘O Yawe, towiknga Abrahamde Anätu. Malätä hikngä apunggat. Ge nätä ahikngä
natäke apulu, gätä gatängamiyo. Tiwän puyä pahawilu nomän tiwik.
43 Nä yanggä gäpma andäkane yiwixawit. Tixawän mängälä mätexu täpätutä yanggä
uhiwikge apänu, “Yanggälumändanetä yanggä uhike nami tängopa,” yang iniwit.
44 Iniwa mängälä uläpätä yäkwäle wamu “Tängop. Tiwänä kameldalexäyä uhike
yäma,” yang naniwänu, “Mängälä aläpä Yawetä towikngale wawakge tuwänguxunin,”
yang natäpit,’ yang init.
45 “Tumuk wamu bänipnane ayäxäwakän, Rebeka yanggälumänä gwälamike apuk.
Apuke yanggä gäpmane puku yanggälumänäne uhiwän, using init. ‘Yanggä täkembä
nami tängopit?’ yang init.
46 “Iniwa yanggä anggwälamixu yupsäng täkepu namike, using nanik. ‘Tängop.
Tiwän kameldalexäyä uhike yäma,’ yang nanik. Tiwän tängopa, kameldexäyä uhike
yämän tängoying.
47 “Tiwänä ‘Gä iminde yäpa?’ yang init.
“Iniwa ‘Nä Betuelde yäpa. Nana Betuelu Nahorkät Milkaxätde wawak,’ yang nanik.
“Naniwän, nomnäne nomtäpänäle tengämike, kätakngäne kätahiwu pengämit.
48 Tikengä sopäsopä puke, dämäna kepkätan täpu temäke, Yawele tumuk tahat.
Towiknga Abrahamde Anätu uläpäle uman yatängenat, inale itä towikngale da-
knotnäle yäpa nätä towikngale wawakge täku imitde nanitäkapuk,” yang yakut.
49 Yänike using yänikut. “Ge gindä towikngale natäke, gwälam tahaningge natäkengu,
täke nanining. Tike gwälamu dolahaningge natäkengu, ixäyä täke nanining. Tiwän nä
dasingga tahawit yangu natäpit,” yang yänikut.
50 Tiwänä Labankät Betuelkätdä yäkwäle wamu using inikumäläk. “Hängä aläkngа
Yawetä tahanggak. Ge nindä täke bä täkendo yangu yänangäsändo.
51 Täke, täke täke kuwiläk. Yawetä natäk using, täku towikgale wawakge imi,
mängätnäle täpik,” yang iniwät,
52 natäke Abrahamde puyä äminu uläpätä Yawele sopäsopä puke, däme kepkätan
täpu temgut.
53 Tikengä hängä gol silwa yanggä pahakinu Rebekatä pahanangäsä äwä täwik
yangu Abrahamde puyä ämindä yäkngänetä sike imikut. Imikengä bänip gwalängge
haminäxät mingäxätde hängä moningu kopsä hikngätä uhikayingunin yämikut.
54 Tiwänä äminu uläpäxät notnä apginkälu naxu nake, kupilä unggwenune däpmunä
une pekin.
Kwepdätä enake, äminu uläpätä using yakut. “Nä äpmanu towikngale täkembä
kunggawit?” yang yäniwän,

55 mängälä uläpäle haminkät mingäxätdä yäkwäle wamu using yakumäläk.
"Mängälä täpä nihäxät yiwixätna, täpduxu 10 usä apuxuwänä kunong," yang
inikumäläk.
56 Iniwät deyä using yänikut. "Nätä natäke apgumu, Yawetä gatängamän, puyä
pahalu nomänu alik. Ge mananindäkngänong. Tewä tokwikngale kunggäwa," yang
yänikut.
57 Yäniwän using inikumäläk. "Mängälä uläpä inina inä mapdä hikngä yäwik," yang
inike,
58 Rebeka yatäwambät apän "Äminu aläpäxälu äpmanu axuhimäläk?" yang iniwät,
"Täke. Äpme kuhim," yang yakut.
59 Tiwänä Rebeka, mängälä Rebeka kang yiwixak täpä, äwä Abrahamde puyä äminä
apgin yangu axuningge tahaxawä,
60 Rebeka wam gwalängu using imikin. "O Rebeka, gä engangu meyä
hikgnäle apekngä däkngawiläk. Tiwän bapukambamdä enake, iwalnä sipmäke, yot
gäpanggäpangu päning," yang inikin.

Aisakgä Rebeka mängätnäle täkut

61 Iniwäyä Rebeka äwä mängälä puyä äminäle päpän pahangämikaying täkwäk yangu
kamel tängäne päko yiwä, yolu uwomu teke, Abrahamde puyä äminätä gämäk kuxawän
kukin. Abrahamde puyä äminu uläpä using tahake, Rebeka täke kukut.
62 Aisaxu kewu Negep uwomune ‡ päku yiwikutnä, Käluk Yiwäxäwik Nanduxak
Täpäle Yanggä§ teke, hipdu apgut.
63 Gwendune tukwatde hikngä, songäxätan ku moyo tihikuhika,** kwayiwän
enawän tahakengu, kamelu apunggäwä kakut.
64 Tixawän Rebekaxäyä kwayiwän enawänu, Aisaxu tupäkände kakut. Kakengu
kamel tängänetä pälängepuke,
65 "Äminu ätuläpä nin nindupikge apunggaxu imin?" yang inikut, Abrahamde puyä
äminun.
Iniwänu "Näle towiknga, Aisak," yang inikut. Tiwän Rebeka täwikngä täke, nomnä
omik umukut.
66 Tiwänä Aisaxu puyä äminätä hängä dasinggä tahakulu, undä une inikut.
67 Tiwänä Aisakgä Rebeka mingä Sarale selyolune initäke koke, mängätnäle täkut.
Täke Rebekale täke hikngä natäpgut. Mingätä kupänu butayä täkngane yiwikulu,
Rebekatä apungä, Aisakge bäniwu tänguwän epgut.

25

Abrahamu engangu täkwäkguxäyä hipdu towikengä kumgut

1 Sara kupänä, Abrahamu mängätnä hipdu täpätuxäyä äläkut. Umanä Ketura.
2 Tiwän itä dukngikulu, wawakngä 6. Umanä Simran, Joksan, Medan, Midian, Isbak
äwä Sua yang.
3 Joksandä täkake, wawakngä itä towikulu Seba Dedan yang. Tiwänä Dedandä täkake
Asu, Letus, äwä Leum yang towikut. Tiwän unetä sakngälake Asu, Letus, äwä Leum
yangge bapunä yaxäwik yiwikin.
4 Tixawänu Midianu, wawakngä 5 towikut. Umanä Epa, Eper, Hanok, Abida äwä Elda
yang. Äminu aläkwäxu Abrahamde mängälu Ketulale ayinä.
5-6 Abrahamu mängätnä Sarale mehene päkutde wawakge hängä bänip gwalängge
doxungäxäwik uhike yämikut. Yämike Aisaxu inäkän yiwikge natäke yäningyäpiwän,

‡ **24:62:** Negep Gatäkgatäk wamu Yakap 12:9-de temginune känangge. § **24:62:** Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä Yakap 16:14 une känangge. ** **24:63:** moyo tihikuhika Wamu Hibru wamune temginu aläknga yäpuli kätak hikngä donatäxaying.

uwomu teke, kewu gusitdä akonggak käwut päku yiwikin. Tiwänä hängänä undä wawakngä Aisakgekän pengämikut.
7 Abrahamu krismasnä unekänu 175 yiwikut.
8 Bänip kwikwixune krismasu naxälä yiwixäwik, äminäläke hikngä tikut. Tike kungäke, bapunä tupä kumginde kukut.
9 Tiwänä wawakngä Aisakät Ismaelkätdä nanäle guwu täku, hupgänangu Makpela nanä däkäne tekumäläk. Makpeläxät Mamrexälu wäkngasim wäkngasim. Tiwän hupgänangu undäkä Epronde kewune yiwixakut. Epronu Hit nanä, tiwän Soharde wawak.
10 Kep, hupgänangu undäkä yangu mängätnä Sara tewikge natäkengu, Abrahamdä Hit nanäle kätaxune tupä auhike, mängätnä Sara hupgänangu undäkäne tekut. Ge inä kupänkäyä, wawakngätä undäkänekän tekumäläk.
11 Abrahamu kupänä, wawakngä Aisaxu Anätutä bänip kwikwik imixawän, Käluk Yiwixäwik Nanduxak Täpäle Yanggäle* wäkngäsim yiwikut.

Ismaelde wawak täkwäk

12 Wamu aläknga Abrahamkät Hagarkätde wawaxu Ismaelde wam. Hagaru Isip nanä uläpä Sarale puyä äminde yiwikulunin.
13 Wawakngä Ismaelde wawakge umanu yakap täpänetä ku wasekngä täpäne using. Yakap täpä Nebaiot, ile mehene Kedar, ile mehene Adbel, ile mehene Mipsam,
14 ile mehene Misma, ile mehene Duma, ile mehene Masa,
15 ile mehene Hadad, ile mehene Tema, ile mehene Jetur, ile mehene Napis, tiwänä wäsekngä täpä Kedema.
16 Ismaelde wawaxu 12 uläkwäxu yolu inäinä gäpanggäpang ku pahake yiwitäke kukin. Tikengä yolu unggäpanggäpang pahakinde kuhiläle inä yiwitäke kukin. Yolu u ku pahake yiwikin wopwomu bapunä mahande alake yiwikindä yot umanu bapunä yakawu u yiwikinde uman yänikin.
17 Ismaelu krismasnä 137 yiwike kumgut. Kungäke bapunä tupä kumginde kukut.
18 Tixawän bapunä mahande alakindä kewu Hawilaxät Surkätde bänäkängän päku yiwikin. Hawila Sur yangu Isipkät Asurkätde bänäkän yiwikumäläk, tiwän Isipde wäkngäsim. Ismaelde bapunätä Aisakge bapunä tokngä dayipä yäkwälexäyä usinggän pahawä yiwixakin.†

Aisakgä Isoxät Jekopkät towikut

19 Wamu alakngä Abrahamde wawaxu Aisakge wam.
Abrahamdä wawakngä Aisak towimbän,
20 Aisaxu krismasnä 40 yiwikengä, mängätnä Rebeka täkut. Rebekale nanäle umanu Betuel. Tiwän haminäle umanu Laban. Betuel yänggwälu Aram nanä. Tiwän kewu Mesopotemia yiwixakin. Ge ile yäpa Aisakgä täkut.
21 Täkutnä engang hongge yiwän, mängätnäle natäke, Aisakgä Yawe tumuk wam inikut. Iniwän Yawetä gatängämän, tängene kayä tikut.
22 Rebekale bäniwune engangu täpäyalatä yiwike, mingäle bänipkätan amgumälak. Tiwän "Usingu inaleka tinggak?" yake, Yawele yawänyak tahakut.
23 Tahawänu Yawetä using inikut.
"Tängäkane engangu täpäyalä. Tiwän uläpäyalu kantri gäpangalä äpme upuke yiwisimäläk.
Tikengä gäpanggutä äpme kitokake, notnä yapmitning.
Tiwän payänä ulapnäle gepbine äpme yiwik," yang inikut.
24 Ge täpduxu engang dayike päkut gwenune wawakngä ukgatäp dayike päkut.

---

* **25:11:** Käluk Yiwäxäwik Nanduxak Täpäle Yanggä Yakap 16:14 une känangge. † **25:18:** tokngä dayipgin Wamu aläknga yäpulinä kätak hikngä donatäxaying.

25 Wawakngä yakap apgut täpäle guwu gämänä, tiwän dänggämnämbamgän. Tiwän
umanä Iso yang inikin.
26 Tiwänä mahande apgulu payänäle bäläng tänggänggänuxäwik apän, umanä
Jekop‡ yang inikin. Aisaxu krismasnä 60 yiwixawän, mängätnä Rebekätä wawakngä
uläpäyalu une dukngikut.

Isotä ulapnä "Hängä nätä pängangäsä, gätä täke päpiläk" yang inikut

27 Tiwänä yiwitäke kuhika, wawakngä uläpäyalu inulung täpäyat tike, Iso songäne
tihikuxäwik, kälawu buläkän sipmäkakut. Tixawän Jekowu selyot däkändäkäne säkge
yiwixakut.
28 Aisaxu kälaptuk näpikge täke hikngä nätäxakut. Ge wawakngä Isole ilakngä
hikngä natängämikakut. Tixawänu Rebekatä Jekopde ilakngä hikngä natängämikakut.
29 Gwendune Jekowu nak haxawän, Iso songänetä nakngäle hikngä tixawä apgut.
30 Apu Jekowu using inikut. "Nakgnale hikngä tikaying. Ge gapek salinu gämänä
uhanggaläxu notnä yupsäng nami nänggäwa," yang inikut. (Ile tiwän Iso umanä
täkngatu Idom§ yang inikin.)
31 Iniwän Jekopdä using inikut. "Gätä gämäk alakuläk. Ge nanitdä kupänu, ile
hängäläpä meyä päpiläxunin. Tike gätä 'Hängä wawakngä yakap täpätä päkayingu gätä
täke päpiläk,' yang naniwi, naxu äpme gamit," yang inikut.
32 Iniwän Isotä inikut. "Nä nakngale hikngä tiwä axumnanggenggat. Hängä
uläkwäkge inale natäpit?" yang inikut.
33 Iniwän Jekopdä using inikut. " 'Anätule umande wamu hiyäkände hikngä yänggat'
yang naniwiyä gamit," yang iniwän, Isotä "Hängä uläkwäxu täke päpiläk," yangu
Anätule umande inikut.
34 Iniwänä Jekopdä bret gapek salin yang imän naxäwik, yanggä tängopgut. Tikengä
enake, teke kukut. Unin tahake, Iso wawaxu yakap täpätä pänangäsä hängä hapduke,
ulapnätä päpikge inikut.

26

Aisakät Abimelekät

1 Kewu uwomkätanu gusit täpduk tiwän, naxu wenä hikngä tikut. Gusit täpduxu
Abrahamdä yiwixawän tikut usinggän tikut. Tiwän Aisaxu kantri Filistiale kewune,
taunu Gerar unggäpangune päku yiwikut. Täpduxu uwomune Fisilitia nanäle kingge
Abimelekgä yiwikut.
2 Tiwänä Yawetä apu Aisaxu using inikut. "Isiwu mawäpu yiwiyo. Tike kewu nätä
ganiwit womune yiwiyo.
3 Täpduxu womduhimu kewu awomune yiwixayo. Tixawän nä gäxät gatäke
yiwixäwik, bänip kwikwik gamit. Wamu nina umande Abrahamu kitokngä inikumde,
gä bapuka mahande alatning yangge kewu awopwomu undä äpme damit
4-5 Abrahamdä wamu imikum, mämä wamna imikum yangu undä hikngä täwakut.
Ge ile natäke, nätä pahawa, bapuka kuminamu yekäwune nanä bimä meyä hikngä
tiwä, kewu awopwomu undä damit. Tiwän bapuka mahande alatningge tiwänu, kantri
kewune nanä undä bänip kwikwik päning," yang iniwän,
6 Asaixu Gerar yiwikut.
7 Tiwän äminu uwomune nanätä Rebeka kake, "Mängälä aläpä däsäka?" yang iniwä,
Asaixu using natäpgut. "Rebeka gwälam hikngä. Ge 'mängätna' yäwa, Rebekale

‡ **25:26:** Hibru wamune 'Jekop' yangu yäpuli 'Bälängä tänggänggänukgak'. Hibru nanätä "Äminu uläpä kem tahanggak" yäningge natäkengu "Bälängä tänggänggänukgak," yang yäkakin. § **25:30:** Hibru wamune 'Idom' äwä 'gämänä' yangu guläkgnä usäkän bimä.

tahakengu, wäwi ane nanätä änuwä kungäxäwa täningunin," yang natäke, "Hamina," yang yänikut.
8 Tikengä Aisaxu uwomune belakngä womsim yiwikut. Ge gwendune Filistia nanäle kingu Abimelekgä winduane hapäpu kaxawänu, Aisakgä mängätnä Rebeka tänggäwän kakut.
9 Kake Abimelekgä Aisaxu yatäwämbän apän, "Mängälä uläpä mängätda tiwändeyä 'Hamina' yangu kemu inale yakuläk?' yang inikut.
Iniwän Aisakgä, " 'Rebekale tahake nutnäng,' yake yakum," yang inikut.
10 Iniwän "Gä ninde usingu dasingge tahakuläk? Wäwi täpätutä mängätdaxälu äyiwikin gämu, gätä tahake meyä nimim," yang inikut.
11 Tikengä Abimelekgä äminbamde mämä wamu using yatewän kukut. "Äminu täpätutä wäwi aläpä bä mängätnä meyä imänu, uläpä kupsäle tängutning," yakut.
12 Kewu uwomune Aisakgä nak puyä pahakut.* Tiwän Yawetä bänip kwikwik imän, krismasu unggwenu naxu meyä hikngä alakin.
13 Tiwän Aisaxu hängänämbamgän tiwä, hängänä meyä tinggäwä, hängänämbämgän hikngä tikut.
14 Aisakge towiyä gämän, sipsip, äwä puyä ämin yangu meyä hikngä tiwä, äminu Filistia nanätä "Hängä uläpäläpä nihä pänangäsä," yang natäke, Aisaxu mähe natängämikin.
15 Mähe natängämixäwik, yanggä gäpma undä nanä Abrahamde täpduxune puyä äminätä kwayikin däkändäkä, Filistia nanätä kepdä kwayipänguhikin.
16 Tiwän Abimelekgä Aisaxu using inikut. "Gä kitokngäka inulung hikngä alik. Ge nipmake kunggayo," yang inikut.
17 Tiwän Aisaxu uwomu teke, Gerar Kupi päku selyotnä täpike yiwikut.
18 Tikengä yanggä gäpma nanä Abrahamde täpduxune kwayikinä, Abrahamdä kungäxawän, Filistia nanätä kwayipänguhikinu, Aisakgä hipdu kwayipäpän täkawä, umanä inäinä nanätä yänikut using yänikut.
19 Tiwänä kupi unggwenune Aisakge puyä ämindä kep kwayike, yanggä akondokayingu däkätu kakin.
20 Tiwändeyä äminu Gerar nanä kälap daying yiwixaying äwä äminu Aisakge kälap daying yiwixaying yanggä yanganike, Gerar nanätä "Yanggä gäpma undäkä nindäne," yang yakin. Ge Aisakgä yanggä gäpma undäkä umanä Esek† yang inikut, inale ile tahake yanganikin.
21 Tiwänä hipdu yanggä gäpma däkätu kwayiwä teyä ilexäyä äyanganikin. Tiwän umanä Sitna‡ yang inikut.
22 Tikengä uwomu teke päku womdune yiwike, hipdu yanggä gäpma däkätu kwayiwä, undäkäle doyanganikin. Tiwän Aisakgä "Yawetä kewu wangga womdu animinggakngä, engangu meyä dukngitna sakngälatning," yake, umanä Rehobot§ yang inikut.
23 Tiwänä uwomunetä Berseba kopgut.
24 Tiwän Yawetä kupilä unggwenune apu inikut. "Nä nangga Abrahamde Anätu. Manaxälayo, inale nä gäxät yiwixamäk. Puyä ämina Abrahamde tiwän, äpme bänip kwikwik gama, bapuka meyä yiwitning," yawän,
25 Aisakgä alta tahake, Yawele tumuk inikut. Inikengä selyotnä une tapikut. Tiwän puyä äminätä yanggä gäpma däkätu une kwayikin.
26 Tixawänu King Abimelek, Ahusat inä kingge natändetdet iminggaxu uläpä, äwä Fikol amäk äminäle kuhiläle yiwixaxu uläpä yangu Gerar teke, Aisakge apgin.

---

* **26:12:** Naxu tämbäm salin bimäle salinu mumbän kukin. † **26:20:** Esek yangu yäpuli ayanganiying. ‡ **26:21:** Sitna yangu yäpuli iwaliwal. § **26:22:** Rehobot yangu yäpuli wanggä wom.

27 Apä Aisakgä “Näle mähe natäke, nawämbä apgum. Tiwändeyä näle inale
apukaying?” yang yänikut.
28 Yäniwän, using yakin. “Yawe gäxat gatäke yiwimäläxu alänggämän hikngä
kamäng. Ge using yamäng. Anätule umande hiyäkän wamu kitokngä yänim, nitkät,
gäxälun. Kontrak tahana,
29 gindä ninu manihipnong. Nindäxäyä gä donggukumäng. Tike gäle täkekän
tahake, bänip kwikwixune tena apguläk. Tiwän äpmanu Yawetä bänip kwikwik
gaminggaxunin,” yang inikin.
30 Tiwänä Aisakgä naxu meyä hängyämän, naxu naxäwik, wainkät tängopgin.
31 Kwepdätä gwäsi hikngä, Abimelek Aisak yanggä “Amäxu dolahakahim” yangu
Anätule umande yawät kitokakut. Tiwänä Aisakgä bänip kwikwixune pewän kukin.
32 Täpduxu unggwenunekän, Aisaxu puyä äminätä apu yanggä gäpma kwayikindäne
using inikin. “Gäpma kwayike yanggä axamäng,” yang iniwä,
33 umanä Siba yang inikut. Tiwän äpmasimkäyä taunu unggäpangu umanä
Berseba.**

Aisakge wawaxu Iso mängätnä malä nanä päkut

34 Iso krismasnä 40 yiwixäwixu, mängälä Hit nanä täpäyalä päkut. Beerile yäpa Judit
äwä Elonde yäpa Basemat yang päkut.
35 Mängälä uläpäyatde tahake, Aisakät Rebekaxälu tokngä natäpgumäläk.

27

Wam gwalängu Isotä tänangäsä, Jekopdä kukäle täkut

1 Aisaxu äminäläke hikngä tiwän, kayi kupilakin. Tiwän, wawakngä yakap täpä Iso
yatäwakut. Yatäwambän apän, “Wawaknga,” yang iniwän, Isotä “Nan, nä äna an. Inale
yänggaläk?” yang inikut.
2 Tiwän Aisakgä “Natäpso. Nä äminäläke alit. Unggwenune kupit yangu donatät.
3 Ge kwälemdaxät käsimakaxälu päke, songäne ku, kälaptuk tängutäkapu namiyo.
4 Alänguke täkapungu, naxu käxälä hikngä nätä näpitde natäxat using häke, päkapu
nami näpit. Tikengä wam gwaläng gamikengä, kupit,” yang inikut.
5 Wamu Aisakgä wawakngä Iso inikulu Rebeka änatäng yiwixawän inikut. Ge Iso
kälaptuk ku sipmäpäkapikge songäne kuhinggäwänä,
6 Rebekatä wawakngä Jekowu using inikut. “Natäpso. Nanggatä notda Iso using
inihiwän kat.
7 ‘Kälaptuk tänguke, naxu käxälä hikngä nätä näpitde häke, päkapu namiyo. Tiwän
Yawele kayine wam gwaläng gämäk gamikengä kupit,’ yang inik,” yang inikut.
8 Tikengä unetäkänu using inikut. “Wawaknga, kätak hikngä natäke, wamu
angganiwit using hikngä tahayo.
9 Meme dämänune ku, meme mätexu nomän hikngä gwenalä päkapu namiyo. Tiwän
naxu käxälä hikngä nanggatä näpikge natäxak using hikngä hängämit.
10 Tiwänä nanggatä näpikge täku imiyo. Tiwän wam gwalängu gamikengä, kupik,”
yang inikut.
11 Iniwändeyä Jekopdä mingä Rebeka using inikut. “Notna Iso dänggämnämbamgän,
tike nä usä wenä.
12 Nanatä gupna täpän tiwän, ‘Kem tahanggak,’ yake, wam gwaläng namikge pahawit
deyä, wam wäyi namiyäk,” yang iniwän,
13 mingätä using inikut. “Wawaknga, meyä using täkngа apänu, nätä täke täpit.
Gä manaxälayo. Tike wamu ungganinggat using hikngä täwayo. Meme ku päkapu
namiyo,” yang inikut.

** **26:33:** Siba yangu yäpuli wamu kitokngä, tiwän Berseba yangu yäpuli wamu kitokngäle yanggä gäpma.

14 Tiwänä Jekopdä ku päkapu mingäle imän, itä naxu käxälä hikngä Aisakgä näpikge
natäxak using hikngä hakut.
15 Tikengä Rebekatä wawakngä yakap täpäle täwixu nomän hikngä kwämbälu yolune
yiwikulu täke, wawakngä Jekopde pahangämikut.
16 Pahangämike, Jekopde kätak guläkngä yangu meme gup päke, wamäng umukut.
17 Tikengä naxu käxälänä käyä häkut äwä brelu häkut yangu Jekopde kätaxune pekut.
18 Tiwän Jekopdä nanäle ku "Nan," yang iniwän, nanätä "Wawaknga, apunggaläk.
Gä imin?" yang inikut.
19 Tiwän Jekopdä "Nä Iso, wawakga yakap täpänin," yang inikut. "Wamu naniläxu
awahat. Gwaxu ahake päkapulu enake nayo. Tikengä wam gwalängu namiläk," yang
inikut.
20 Iniwän "Wawaknga, yupsäng hikngä sipmäläk," yang iniwän, "Anätuka, Yawetä
gatängamän sipmät," yang inikut.
21 Tiwänä Aisakgä using inikut. "Wawaknga, wäkngasim apso. Gä wawaknga Iso
hikngämbä? Ge gupda tapa tiwik," yang inikut.
22 Tiwän Jekowu nanäle inälängän kuwän, nanätä kätakngä päke, "Guläkngä natäpa,
Jekopde guläk tik. Tiwändeyä kätakngä päpa, Isole kätak tikaying," yakut.
23 Jekopde kätaxu dänggämnämbamgänu payänä Isole kätak bimä tiwä, nanätä
"Wawaknga aläpä Jekop," yangu doxatäpgut. Tixäwik wam gwalängu imikut.
24 Wam gwalängu doimixäwixu yawänyaxu hipdu using inikut. "Wawaknga Iso, gika
hikngä?" yang iniwän, Jekopdä "Nä unin," yang inikut.
25 Tiwänä Aisakgä inikut. "Wawaknga, kälawu usipmäläxu käwutdu päkapu namiyo.
Tiwän nake, wam gwalängu gamit," yang yawän, päkapu imän nakut. Tixawän
wainkät päkapän tängopgut.
26 Nakengä inikut. "Wawaknga, wäkngasim apu kis tahangamiyo," yang iniwän,
27 Jekopdä apu kis tahangämikut.

Tixawän Aisakgä täwixu Jekopdä tahakutde käpäng natäxäwik, wam gwalängu using
imikut.
"Hiyäkän. Wawakngale käpängu
kewu Yawetä bänip kwikwik imikut womde käpäng bimä tinggak.
28 Anätutä kepda yekäpiot imän,
naxu meyä alatning.
Tämbäm salin bimä äwä wainu käluk yangu meyä hikgnä gamik.
29 Äminu kantri womduyine nanä puyä ämindale yiwitning.
Äminbamdä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep däkäne päpu yamning.
Notdale bulämbam täpäle yiwi,
minggale äyinätä sopäsopä gäle puke, kuhilä kep däkäne päpu yamning.
Imin ämindäka tokngä däkä gamininingu, inäxäyä tokngä däkä päning.
Tike äminu bänip kwikwik gamininingu, inäxäyä bänip kwikwik päning,"
yang imikut, Aisakgä, wam gwalängun.
30 Aisakgä wam gwalängu imipuluwänä, Jekowu nanä teke epuxukut. Tixawänu
päyänä Iso kälapde kukulu apgut.
31 Täkapu ixäyä naxu käxälä hikngä nanäle tändäkngake päkapgut. Päkapuke nanä
using inikut. "Nan, gwaxu asipmäke hake päkapunggalu enake nayo. Tikengä wam
gwalängu namiläk," yang inikut.
32 Tiwän nanätä "Gä imin?" yang iniwän, "Nä Iso, wawakga yakap täpänin," yang
inikut.
33 Iniwän natäke, Aisaxu änaxäläxawän, kwätäläkwätälä duksäng yamuxawä, using
inikut. "Kälawu imindä sipmäke päkapu namik? Gä ane doapuxawi nake, wam

gwalängu äimit. Tiwän hiyäkände, hängä wam gwalängu imilu Anätutä pahawän bulä alawik," yang inikut.
34 Tiwänä Iso nanätä unin yawän natäke, butayä hikngä natäke, kwänämu bulämbam hikngä yangotikut. Yangotixäwik "Nana, näxäyä wam gwalängu änamiyo," yang inikut.
35 Iniwän nanätä "Wenä. Notdatä kem yake, wam gwalängu gäle gamitde natälu awäk," yang inikut.
36 Tiwän Isotä using yakut. "Umanä Jekop* yangu hiyäkände inikayingunin. Täpduxu gwenalä kem tahake, näle tängge yiwike, hängä nätäne päk. Nä wawaxu yakap täpänin, tiwändeyä kem tahake, wawaxu yakap täpä däkngakut. Ge hängä nätä pänangäsa, itä päpik. Ge äpmankäyä hipdu kem tahake, wam gwalängu nätäne itäkän päk. Nana, wam gwalängu täkngatu äleläkngä naminangge tinggaläk?" yang inikut.
37 Iniwän Aisakgä wawakngä Iso using inikut. "Gäle bulämbam täpäle yiwän, notnämbamkäyä ile puyä ämin däknganingge ainit. Tiwän tämbam salin bimä wain yangu meyä päpikge wam gwalängu ile aimit. Ge wawaknga, gäle inaka gamit? Täkngatu wenä," yang inikut.
38 Iniwän Isotä using inikut. "Nana, wam gwalängu täkngatu käyä? Nälexäyä nam," yang inike, kwänämu hipdu bulämbam tikut.
39 Tiwän nanätä using inikut.
40 "Kewu naxu meyä alakaying womune doyiwiläk.
Kewu yekäpiyot epukaying womune doyiwiläk.
Amäk tahakengä, naxu näpiläk.
Notdale puyä äminde yiwiläk.
Tiwändeyä mähe natäkengu, wamnä upukengä,
gika kitoxune yiwike, ile gepbine doyiwiläk," yang inikut.

Jekowu okngä Labande datäkukut

41 Nanätä wam gwalängu Jekopde imikutde, Isotä notnä mähemähe kakut. Kake bäniyäne using yakut. "Nandä kupikge däpi alinggak. Ge kupän gwäyäm yiwitdäkngakengä, notna Jekowu älänguwa kupik," yang yakut.
42 Tiwänä wamu wawakngä yakap täpä Isotä yakulu iniwä natäke, Rebekatä wawakngä Jekowu yatäwämbän apän, using inikut. "Notda Isotä gä kupsäle guwikge natäk.
43 Ge wamu angganiwit using pahayo. Yupsäng enake, hamina Labande Haran kunggayo.
44 Kuwi womduhimu ixät yiwixawät, notda bäniptoxu u natäxaxu bäniyä kwikawän,
45 gätä ile u pahaläkge bulämdawik. Tiwän wamu tewa kuwänä apiläk. Tike notdatä guwän kupi, täpduxu inä gwenunekänu täpäyale natäpitde mähe," yang inikut.
46 Tikengä Rebekatä Aisaxu using inikut. "Mängälä Hit nanä Isotä päkulu uläpäyatde mähe hikngä natäke, käluk yiwitdexäyä mähe natäxat. Tiwän Jekopkäyä mängälä Hit nanä ane yiwixayingu täpätu täpänu, yiwikyiwiknga wäyi hikngä tiwixunin," yang inikut.

28

1 Tiwänä Aisakgä Jekowu yatäwämbän apän, wam gwaläng imike, mämä wamu using inikut. "Mängälä Kenan nanä mahikngä tayo.
2 Tike Mesopotemia minggale nanä Betuelde yolune kunggayo. Ku okga Labande yäpa täpätu mängätdale tayo.
3 Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä bänip kwikwik gamän, engangga naxälä towimbi, sakngälake, kantrinä inätä täke yiwitnong.

* **27:36:** Gätakgätak wamu 25:26-une temginu kendeyo.

4 Anätutä wam gwalängu Abrahamde imikulu, gä bapuka yangge damän, äminde
kewu awom yiwixaläxu, gihäle täning. Kewu awomu Anätutä Abrahamde imikut. Ge
unin täning," yang inikut.
5 Inikengä Aisakgä Jekowu Labankät yiwisimäläkge Mesopotemia iningyäpiwän
kukut. Labanu Aram nanä tiwän Betuelde wawak, tiwän Jekop, Iso yangge okngä.

Isotä mängätnä täpätu hipdu täkut

6 Jekowu kuxawänä, Iso using inikin. "Nansätä Jekowu wam gwaläng imike,
mängätnä Mesopotemia nanä täpätu täpikge iniwän kuk. Tiwän wam gwaläng
imixäwik, mämä wamu 'Mängälä Kenan nanä malayo,' yang inik.
7 Tiwän Jekowu mingänanäle wam gwälamike, Mesopotemia axuk," yang inikin, Ison.
8 Unin iniwä Isotä "Nanu mängälä Kenan nanäle mähe hikngä natäxakngä tinggak"
yang natäpgut.
9 Tikengä Isotä ku, Abrahamde wawaxu Ismaelde yäpa Mahalatkäyä, mängätnäle
täkut. Mahalalu Nebaiotde hamin.

Jekopdä dambu tike, ängela dayipgut

10 Aisakgä Jekowu Mesopotemia kuwikge iniwän, Jekowu Berseba teke, Haran
kuwikge kukut.
11 Kuhika, kewu womdune kundoke, gusilu awukukutde, une pewikge yiwikut.
Tikengä petnä pewikge, huwu uwomune nanä gwendu täke, uwänenatnäle kuhiläne
teke pekut.
12 Peke dambu tike kaxawänu, bäläng yayixu kewunetä gäkngälunekänu
kwämbätdune, Anätule ängelatä epuxäwik kopä kakut.
13 Tixawän Yawetä enetängä* yiwike, using yakut. "Nä Yawe. Nä bapuka Abraham,
nangga Aisak yangge Anätu. Nätä kewu awekgaläxu awomu, gikaxät bapukaxätde
äpme damit.
14 Bapuka naxälä hikngä haluhalu bimä tining. Tixäwik uhike, gusitdä akonggak
käwut, gusitdä pukunggak käwut, not käwut, äwä saut käwut yang päku yiwitning.
Gäxät bapuxätde tiwän, yotyolu kewune nanä undä bänip kwikwik päning.
15 Natäpso. Nä gäxät yiwike, sawomuneka kuwiläxu, anggandung yiwit. Tikengä
kewu awomune gä hipdu täkapit. Gä donggäpmakuwit. Tike hiyäkän wamu änggaнit
usingu äpme pahawit," yang inikut.
16 Tiwänä Jekowu petnä pekulu enake, using natäpgut. "Hiyäkände, Yawe ane
yiwixak. Tiwändeya nä usingbä yangu donatät," yake,
17 anaxälake, "Kewu awomu inätä hikngä. Awomu Anätule yot, gäkngätde yämä
hikngä," yakut.
18 Kwepdätä gwäsi hikngä, huwu kupiläne uwänenatnäle kuhiläne tekut gwenu täke,
mahande kaxäwik natäpningge däm täpän enawän, olip yanggätä huwu unggwenu
pingyapmikut.†
19 Tikengä kewu uwomu umanä Betel‡ yang inikut. Tupä taunu ile wäkngäsim
yiwixaxu unggäpangu Lus yang inikakin.
20 Tikengä Jekopdä Anätule umande hiyäkän wamu using inikut. "Anätu, gä näxät
yiwike, kahilu belakngä aläpä kuwilu, nandung yiwike, naxu änäpitde äwä täwixu
äwahawitde yang namixawi,
21 nä meyä dowäke, nanale yolune hipdu apitnä kakengu, Yawe, Anätunale gätä
yiwiläk.

---

* **28:13:** enetanga bä 'Jekopde inälängän' † **28:18:** 'Olip' yangu pa uman. Hängä täpätu olip yanggätä pingyapmimbä, Anätule hängä hikngä däkngakakin. ‡ **28:19:** Hibru wamune 'Betel' yangu yäpuli Anätule yot.

22 Tiwän huwu däm tängenake texalu anggwenu yotdale yiwik. Tiwän hängäläpä gätä namiläxu, nätä upuke 9-u ninale pexäwik, 1-u gäle gamit," yang yakut.

29

1 Jekowu hipdu unetä enake kuhika, gusitdä akonggak käwut nanäle kewune kundopgut.
2 Kundokengu yanggä gäpma gwendu kakut. Sipsiwu yanggä unggwenunetä yämä tängokakin. Ge ile inälängänu sipsiwu täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä pexawä, täkwäkgu inätä pekgäwä dayipgut. Huwu yanggä unggwen tewä umukakulu kwälängä, tiwän meyä hikngä.
3 Ge sipsiwu undä unekän päkapukengä, huwu uhanu sipsip daying yiwixayinggä tekwämbä kuwän, sipsipde yanggä yämikakin. Tikengä hipdu tekwämbä apu umukakut.
4 Jekopdä sipsip daying yiwixaying äminu using yänikut. "Not, ginu säne nanä?" yang yäniwän, "Ninu Haran nanä," yang inikin.
5 Iniwä "Nahorde bapunä Labanu axäxayingunin?" yang yäniwän, "Hii, axäxamängunin," yang inikin.
6 Iniwä "Labanu domalik?" yang yäniwän, using inikin. "Hii, domalik. Ätuxa. Yäpanä Reselu sipsip päke ane aapunggak," yang inikin.
7 Iniwä using yänikut. "Kanong. Gusilu dowukuk; bänäkängän yiwixak. Tiwän sipsiwu dämänäne päku penangäsä täpdukäyä dolik. Ge yanggänä yämike, hipdu päku pewä, nakngä näkänong," yang yänikut.
8 Tiwändeyä using inikin. "U. Usingu tahanangäsändo. Tike sipsiwu undä päkapuke, hup hanu tekwämbä kuwänä, yanggä yäminim," yang inikin.
9 Tixawänu Reselu sipsip daying yiwixakutde, nanäle sipsip päke apundopgut.
10 Tiwän okngä Labande sipsip äwä yäpanä Resel yang dayike, Jekopdä ku, hup hanu yanggä gäpmale mawunetä tekwämbän kuwän, yanggä okngäle sipsipde yämikut.
11 Yämikengä Reselu kis tahangämike, kwänämnä initikut.
12 Tike "Nä nanggale haminu Rebekale wawak," yang iniwän, Reseldä ihapmäke, ku nanä inikut.
13 Tiwän Labanu tälänä Jekopde yawän natäke, axäwikge ihapmäke kukut. Ku betake, kis tahangämike, yotnäne initäke kukut. Kuwän wamu undä Jekopdä natäpgulu inikut.
14 Iniwän Labandä "Gä nina gup. Tiwän daknotna hikngä," yang inikut.

Jekopdä Leaxät Reselkälu mängätnäle päkut

Jekowu Labande yolune kuwän, yekäwu gwendu une yiwikumäläk.
15 Yiwihika Labandä using inikut. "Hiyäkän, gä daknotna. Tiwändeyä puyä moyo dowahawiläk. Tike puyä pahaxawi, hängä inaka äpme gamit? Ge 'Unin namiyo,' yangu täke yäwiläk," yang inikut.
16 Labanu yäpanä täpäyalä. Payänäle umanu Lea, tiwän ulapnäle umanu Resel.
17 Lea kayi gwälam.* Tiwän Reselu nomnä gupnä yangu gwälam hikngä.
18 Tiwän Jekowu Reselde täke hikngä natäke, Labanu yäkwäle wamu using inikut. "Krismasu 7 puyä ane pahaxäwa apik. Tiwän yäpaka wasekngä täpä Reselu, mängätnale namiyo," yang inikut.
19 Iniwän Labandä "Womdune nanäle doyämit. Tike gäle täke. Ge näxät yiwisim," yang inikut.
20 Tiwän Jekowu Resel täpikge Labande puyä krismasu 7 pahakut. Jekowu Reselde hikngä natäpgutde, krismasu 7-de natäpänu, täpduxu gwenaläkän däpi hikngä bimä tikut.

---

* **29:17:** kayi gwälam Wamu aläknga yäpulinä kätak hikngä donatäxaying. Täpätuyitä yäpulinä "kayi wäyi" yang natäxaying.

21 Krismasu 7 gwenu apuxuwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Täpduxu namikuläxu awahat. Ge mängätna namiyo, tiwän täpit,” yang inikut.
22 Iniwän Labandä naxu bulämbam hikngä gwen häke, äminu uwomune nanä undä yangyäwambän, apu nakin.
23 Tiwändeyä kupilä unggwenune, Labandä yäpanä Lea täkapu, Jekopde imän pekumäläk.
24 Mängälä täpätuxäyä, umanä Silpa, Labandä Leale puyä äminäle imikut.
25 Kwepdätä tembänä enakengu, Lea kake, Jekopdä Labanu using ku inikut. “Gutongä uläknga näle inale tahakuläk? Puyäka Reselde natäke pahakum. Tiwändeyä kem yake, Lea namikuläk,” yang inikut.
26 Iniwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. “Ninu ane nanä, ulapnä gämäxu doyämikamängunin. Payänä gämäk yämikamängunin.
27 Lea täkuläkge, sande anggwen yiwitna puluwänä, ulapnä Reselkäyä gaminim. Tiwänä ile yäkwäle krismasu 7-u hipdu pahawiläk,” yang inikut, Labandän.
28 Tiwän Jekopdä täke yawän, sande unggwenu yiwä puluwän, Labandä yäpanä Reselu mängätnäle imikut.
29 Imike Labandä Reseldexäyä mängälä täpätu umanä Bilha uläpä puyä äminäle yiwikge imikut.
30 Tiwän Jekowu Reselkät yiwike, Reselde täke hikngä natäpgut. Tike Leale using hikngä donatäpgut. Tikengä Labande puyä krismasu 7-u hipdu pahakut.
31 Jekopdä ilakngäkänu Reselde tahakut usingu, Leale dolahawän kake, Yawetä Lea gatängämike tahawän, engangu dukngikut. Tixawänu Reselu engang hongge yiwikut.
32 Lea tängene käyä tiwän, wawakngä täpätu dukngikut. Dukngike “Yawetä meyä pälu axak. Ge äpmanu Jekopdä näle täke natäpik,” yake, umanä Ruben† yang inikut.
33 Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike “Jekopdä näle täke donatäkge Yawetä natäke, wawaknga aläpäxäyä namik,” yake, umanä Simeon‡ yang inikut.
34 Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike, “Wawakngilu täpäyalä täpätu dukngikgat. Ge Jekowu näxälu äpme gatäke yiwisim,” yake, umanä Livai§ yang inikut.
35 Tiwänä hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät dukngikut. Dukngike, “Äpmanu Yawele uman yatängenäwit,” yake, umanä Juda** yang inikut. Tikengä täpduxu womsimu engangu hipdu donduknikut.

30

1 Reselu inäle natäpänu, engangu dukngitnangäsä dolikut. Tiwän “Ninaxäyä engangu anduknikut.” yake, payänä mähemähe kakut. Kake Jekowu using inikut. “Engang namiyo. Tike donamiläxu axupit!” yang inikut.
2 Iniwän Jekopdä tokngä natäke, using inikut. “Nä Anätundo. Bänipda nätä umumba engangu donduknikläk?” yang inikut.
3 Iniwän Reseldä using inikut. “Puyä ämina Bilha äna an. Ixät peson, tiwän itä enganga äpme dukngiwik. Tiwän näxäyä engangge mingä däknga wit,” yang inikut.
4 Inikengä puyä äminä Jekopde imän, mängätnä däknga wän, ixät pekumäläk.
5 Tiwän Bilha tängene käyä tiwän, wawakngä dukngikut.

† **29:32:** Hibru wamune ‘Ruben’ äwä ‘meyä pälu axak’ yangu guläknga usäkän bimä. ‡ **29:33:** Hibru wamune ‘Simeon’ äwä ‘natäke’ yangu guläknga usäkän bimä. § **29:34:** Hibru wamune ‘Livai’ äwä ‘gatäke’ yangu guläknga usäkän bimä. ** **29:35:** Hibru wamune ‘Juda’ äwä ‘yatängenawit’ yangu, guläknga usäkän bimä.

6 Dukngike imän Reseldä using yakut. “Anätutä uhinggike nandupän, nä ämin
nomän tiwän, tumuk wamu yäwa natäke, wawaknga namik,” yang yake, umanä Dan*
yang inikut.
7 Tiwänä puyä äminä Bilha hipdu tängene käyä tiwän, wawakngä täpätuxät
dukngikut.
8 Dukngike imän Reseldä using yakut. “Payänaxät amäxu bulämbam tahake, nätä
yapmit,” yake, umanä Naptali† yang inikut.
9 Lea inäle natäpänu, engangu hipdu dukngitnangäsä dolikut. Tiwän puyä äminä
Silpa Jekopde imän, mängätnä däkngakut.
10 Tikengä Silpatä wawakngä dukngikut.
11 Dukngiwän kuläkake, Leatä “Näle usingu tinangäsändo teyä alinggak,” yake
umanä Gad‡ yang inikut.
12 Tiwänä Leale puyä äminä wawakngä täpätuxät hipdu dukngikut.
13 Dukngiwän Leatä using yakut. “Axuläkänggat. Ge mängälä notnatä nandukengu
‘Axuläkänggaxunin,’ yang nanining,” yake, umanä Aser§ yang inikut.
14 Wit pänangäsä dändän tiwän, Rubendä songäne ku, songäsongä awäke napä
tängäne kayä tikayingu kwämbätdule salin päke päkapu, mingä Leale imikut. Rubendä
mingäle unin imän kake, Reseldä Lea using inikut. “Songäsongä salinu notnä täkembä
namiläk?” yang iniwändeyä,
15 payänätä using inikut. “Äpna aläkuläxunekän, songäsongä salinu wawakngatä
namikäyä täpiläkge yänggaläk?” yang inikut.
Iniwän Reseldä using inikut. “Songäsongä salinu wawakgatä gamixu notnä namix-
awi, yäkwäle kupilä anggwenune pesimäläkge, Jekowu äpme gamit,” yang inikut.
16 Tukwatde tiwän, Jekowu puyänetä apuxawän, Leatä ku using inikut. “Äpmanu
gäxät yiwisim, inale gä songäsongä salinu wawakngatä namikgä auhit,” yang inikut.
Ge kupilä unggwenune ixät pekumäläk.
17 Tiwän Anätutä Leale natäke tahawän, tängene käyä tiwän, wawakngä 5 täpä
dukngikut.
18 Dukngike using yakut. “Puyä ämina tupä apnale ima, ixät pekumäläkge, Anätutä
ile natäke, yäkwäle wawaknga namik,” yang yake, umanä Isakar** yang inikut.
19 Tikengä hipdu Lea tängene käyä tiwän, wawakngä 6 täpäxäyä dukngikut.
20 Dukngikengä using yakut. “Anätutä bänip gwalängge hängä gwälam hikngä
naminggak. Ge äpmanu Jekopdä natäpänu axopit, inale wawakngilu 6 dukngikgat,”
yang yake, umanä Sebulun†† yang inikut.
21 Tikengä womduhim yiwihikangu, yäpanä täpätu dukngikut. Dukngike umanä
Daina yang inikut.
22 Tiwänä Anätutä Reselde natäke, gatängämike tahawän, engang alätnangäsä täke
tikut.
23 Tiwänä tängene käyä tiwän, wawakngä dukngike, using yakut. “Anätutä
mayäkngä nätäne täkngа awahawän hopikaying.
24 Ge wawaknga täpätuxäyä anamikge natäxat,” yang yake, umanä Josep‡‡ yang
inikut.

Jekowu hängänämbamgän tikut

---

* **30:6:** Hibru wamune ‘Dan’ äwä ‘uhiknggike nandupän nä ämin nomän’ yangu, guläkngä usäkän bimä. † **30:8:** Hibru wamune ‘Naptali’ äwä ‘amämäk’ yangu, guläkngä usäkän bimä. ‡ **30:11:** Hibru wamune ‘Gad’ yangu yäpuli ‘tinangäsändo teyä alinggak.’ § **30:13:** Hibru wamune ‘Aser’ yangu yäpuli ‘axuläkanggak’. ** **30:18:** Hibru wamune ‘Isakar’ äwä ‘yäkwäle namik’ yangu, guläkngä usäkän bimä. †† **30:20:** Hibru wamune ‘Sebulun’ äwä ‘nandupän kopik’ yangu, guläkngä usäkän bimä. ‡‡ **30:24:** Hibru wamune ‘Josep’ äwä ‘pahawän hopiying’ yangu, guläkngä usäkän bimä. Tiwän täkngatu ‘Josep’ äwä ‘täpätuxäyä äpme namik’ yangu guläkngä usäkän bimä.

25 Reseldä Josewu dukngiwänä, Jekopdä Labanu using inikut. “Nä kantrinane
yotnane kunggäwitde natäxat. Ge yawi kunggäwa.
26 Mängätna enganga yangge natäke, puyä awahanggamit. Ge nami, päke kunggäwa,
inale puyä bulämbam hikngä pahalu, gika änanduläk,” yang inikut.
27 Iniwän Labandä yäkwäle wamu using inikut. “Nä ilakngä nanduxaläkngä
kakengu, manäpmake kuyo. Gäle tiwän, Yawetä bänip kwikwixu namixu, tuwängune
apä andayitapmät. Ge maxuyo.
28 Tike inaleka natäkengu, täke yäwiläk, tiwän inä using gamit,” yang inikut.
29 Iniwän Jekopdä using inikut. “Puyä bulämbam hikngä pahaxäwik, kälapda daying
yiwixäwa, nomängän yiwiyingu, gika änanduläk.
30 Nä ane doapuxäwa, kälapda mätekngä yiwikin. Tiwändeyä nätä ane apuke,
kälapda sänesäneka päke tihikuxäwa, Yawetä bänip kwikwik gamixawän, kälapda
meyä hikngä asakngälak. Ge äpmanu nä hängäläpä nihä yänggwätsimdäne daying
yiwitnangäsä,” yang inikut.
31 Iniwän Labandä “Hängä ina bimä gamit?” yang inikut.
Iniwän Jekopdä yäkwäle using inikut. “Nä hängä täpätu manamiyo. Tike gätä täke
yawi, hipdu sipsipda daying yiwitäke kuwit.
32 Tewi nätä ku kälapda undä dayixäwik, sipsip mätexu dänggämnä kupilä äwä sipsip
meme yangu dänggämnä tolokngä käyä yang dayike päke, ninale pewit. Puyä hipdu
gäle u pahawitde bimä unin päpit.
33 Hiyäkände yatnä kakengu, mahande yupsäng katapiläk. Puyä pahakumde hängä
u namiläxunin dayipiläkge apukengu, u namiläkätanu meme tolokngä wenä gwendu
bä sipsip mätexu dänggämnä kwaxu gwendu kakengu, ‘Kukäle täkut,’ yang natäpso,”
yang inikut.
34 Iniwän Labandä “Täke. U yänggaläk using tahahim,” yang inikut.
35 Inike teyä, täpduxu inä unggwenunekän, Labandä meme wäwi tolokngä käyä,
äwä meme mängälä tolokngä käyä, äwä sipsip mätexu dänggämnä kupilä yangu undä
Jekopdä inäle päpikge yakutdeyä päke, wawakngätä daying yiwitningge yänikut.
36 Tikengä unin päke, Jekowu une teke, kewu womdune kuxawä, täpduxu gwenalä
gwendu apuxuwän, undan yiwikin. Tixawän sipsiwu notnä Labandäne peke kukinu,
Jekopdä daying yiwikut.
37 Tixäwik Jekopdä pa gupnä kupilä däkätuyile kätaxu käluk matäke, gupnä matäwän
amixawä, päpän enaxawä, gupnä käwutdu using pekut. Tiwän awäpän enakinu bäniyä
kwak yiwikin.
38 Tiwän pa uläpäläpä memetä yanggä tängokayingune apuke dayipningge yake,
gehanune wäkngasim päkapu pekut, inale meme yanggä tängopningge apuxäwixu,
wäwitä mängälä une yäwäxakin.
39 Ge meme mängälä, meme wäwitä pa uläpäläpäle inälängän yäwäxakinde,
mätekngä pexakinu tolokngä käyä.
40 Tiwän sipsip äwa meme yangu dayixäwik uhinggike, sipsiwu inätä peke, meme
inätä petäke kukut. Tikengä meme dänggämnä kupilä äwä meme tolokngä käyä yangu
uläkwäkge nomune sipsiwu pexawän, une tahakakin. Jekopdä meme sipsip yangu
using pahanggäwän, meyä hikngä sakngälakakut. Tiwän kälawu inäle dayike pewän,
inätä yiwä, Labande kälawu dayike, inätä pewän yiwikin.
41 Kälawu kitokngänä käyätä tahaxawä, Jekopdä pa uläpäläpä kälapde kayi tängän
päkapu, gehanune wäkngasim pexawän, pa uläpäläpäle inälängän tahakakin. Ge
engangä tolokngä käyä pexakin.
42 Tiwän kälawu kitokngänä wenätä tahaxawä, pa uläpäläpä ile kayi tängänu
dowexakut. Ge engangä tolokngä wenä pexakin. Ge engangä kitokngänä wenä u
pexakinu Labandäne, tiwän kälawu kitokngänä käyä Jekopdäne.

43 Jekowu using pahanggäwän, memenä sipsipnä yangu meyä tiwän, puyä äminä, kamelnä, äwä dongginä yangkäyä äwänggäwän, hängänämbamgän hikngä tikut.

31

Jekopdä Laban teke datäkukut

1 Labande wawakgä Jekopde using yakin. “Naninde hängäläpä undä hikngä Jekopdä päke pahawän, hängänämbamgän hikngä alik,” yang yäxawä, Jekowu natäpgut.
2 Natäke Jekopdä kaxawänu Labanu tupä ilakngäkän pahakut usingu, dolahawän kakut.
3 Tiwänä Yawetä Jekowu using inikut. “Awomu teke enake, hipdu notdambamde nanggale kewune kuyo. Tiwän nä gäxät kuhim,” yang inikut.
4 Tiwänä Jekopdä Reselkät Leaxälu sipsipnätä näkaying womune apät dayipikge natäke, wam täkngа tewän kuwän, une apgumäläk.
5 Une kuwät dayike, Jekopdä using yänikut. “Nansä tupä näle täke natäpgut deyä, äpmanu kawa, näle usingu donatäk. Tiwändeyä nanale Anätu näxät yiwixamäk.
6 Nansäle puyä pahake, kitokngänа mumba kuwä, gihä anandumäläk.
7 Tiwändeyä nansätä ‘Hängä usingusingu äpme gamit,’ yangu kem nanike, ayakulune hikngä donamikulu, täpduxu meyä. Tiwändeyä Anätutä dolewän tahawän malit.
8 Nansätä ‘Kälawu tolokngä käyä gäle gamit,’ yang naniwänu, mätekngä tolokngä käyäkän pekin. Tiwän ‘Kälawu guläkngä kwaxu gäle,’ yang naniwänu, mätekngä inä usäkän pekin.
9 Using tahake, nansäle kälawu Anätutä päxäwik, nälekän namikut.
10 “Kälawu wäwitä mängälä yäwäxaying täpduxune peke, dambu täkngatu using kakum. Meme mängälä, wäwi tolokngä käyätäkän yäwakin.
11 Tixawän Anätule ängelatä dambu tängänekänu using yakut. ‘Jekop,’ yawän, ‘We!’ yäwa, using nanikut.
12 ‘Dayixäyo. Meme mängälä, wäwi tolokngä käyä gwenggwendäkän yäwäxaying. Nätä using tahaningge tahat, inale wäyi täkngaläkngа Labandä gäle u pahanggaxu andayit.
13 Nä Anätu, gäle Betel apgum täpänin. Uwomune huwu gwendu däm tängenake, olip yanggätä huwu unggwenu pingyapmike, näle gepbine yiwiläkge hiyäkän wam yakuläk. Ge kewu awomu teke, kewu alakuläk womune hipdu kuyo,’ yang nanikut,” yang yänikut.
14 Yäniwän Reselkät Leaxätdä using inikumäläk. “Nanitdä hängä täpätu nitde hikngä niminangäsändo,
15 inale itä nindupänu, nilu malä nanä tinggaxunin. Nilu moningge pewän uhiwi, moningu u päkulu undä amumbän kukin.
16 Hängä täpä undä nanitde kätaxune Anätutä päkulu, nit äwä engangit yangge hängä. Ge Anätutä dasingga ganikulu using tahayo,” yang inikumäläk.
17 Tiwän Jekowu tändäkngake, mängätnä engangä yangu päko kamel tängäne peke,
18 kälapnä äminsak, hängänä Mesopotemia päkut yangu undä yäning yäpiwän kuxawä, nanä Aisakge, Kenan kuningge kukin.
19 Labanu sipsip dänggäm matäwikge kuxawän, Labandä ‘anätuna’ yake ämindäkän kwätäluke yotnä pexakut täpäläpä, Reseldä kukäle päkut.
20 Jekopdä Laban Aram nanä uläpä axanghopike, “Using kukamäng” yangu doinixäwik,
21 hängä täpänä undä wepdäkän päke, Labanu teke, datäkuhika, ku Yanggä Yupretis Dupi yayike, Gileadkätanu täwalnä käyä womune kuningge kukin.

Labandä Jekop täwakut

22 Täpduxu gwenalä gwendu apuxuwän, “Jekowu using datäkukut,” yang iniwä natäke,
23 Labandä notnämbam yapäpän, Jekowu täwäläke kukin. Kuxawä täpduxu 7 apuxuxawän, kungu Gileadkätanu täwalnä käyä uwomune kakin.
24 Tiwän kupiläne Labanu petnä peke, dambu tike kaxawän, Anätutä apu using inikut. “Yäko. ‘Jekowu tokngä wamu mainiyo,” yang inikut.
25 Jekopdä selyotnä Gileadkätanu täwalnä käyä uwomune täpikutnä kake, Labande notnämbamkäyä uwomunekän päkapu, selyotnä tapike yiwikin.
26 Tiwän kwepdätä Labandä ku, Jekowu using inikut. “Amäk ämindä amäk tahake, iwalnä kalabusde päke kukaying usingu, yäpana inale nandunghopike päkapguläk?
27 Wepdäkänu inale datängapguläk? Ananikuläk gämu, gita hikwak yang päke tayike kuläkake, galak wamu ganinayä apim.
28 Yäpana bapuna yangu kisu dolahangyämike, galak wamu doyänixäwa, päke apguläk. Wäyi täkngа tahakuläk.
29 Nätä meyä täkngа andaminangäsä. Tiwändeyä kupiläne nanggale Anätutä using nanik. “Yäko. Jekowu tokngä wamu mainiyo,” yang nanik.
30 ‘Nanäle yolune kuwikge alahambänipdake kukut’, yangu anatät. Tike teyä anätuna kukäle inale päkapguläk?” yang inikut.
31 Iniwän Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. “ ‘Yäpanä inäle päyäk,’ yake naxälake, päke apgum.
32 Tike anätuka uläpäläpä imindäka päkutnä kakengu, uläpä axupik. Ge hängä gätäne näle hängä täpäxätan yiwixawä kakengu, notnitde kayine gikale päyo,” yang inikut. “Reseldä Labande anätu uläpäläpä awäkut,” yangu donatäxäwik yakut.
33 Tiwänä Labandä Jekopde selyot, Leale selyot, äwä mängälä puyä äminu uläpäyatde selyot yangune ko dengwäsike, yäwambän malikin. Tiwän Reselde selyolune kopgut.
34-35 Nanä Reselde selyolune doxoxawän, Reselu pilo kamel tängäne teke puku yiwixakulu, yotnäne täko tekutnä, anätu uläpäläpä ile kematkätan peke, ulängäne puku yiwikut. Ge nanätä ko yäwambänu, Reseldä nanä using inikut. “Bulämbam täpäna, tokngä manatängamiyo. Nä yekäp iwat titde, kayikane däm hikngä enatnangäsändo,” yang inike, ulängäne puku yiwixawän, yäwambän maliwä, teke epuxukut.
36 Tiwänä Jekowu tokngä natäke, Labanu using inikut. “Ngä nä mämä wamu dasä täknganin upukum? Ngä wäyi ina tahakumde näwäläkapguläk?
37 Gätä näle hängäläpä undä hikngä dengwäsike dayiläk. Tikengu, gäle hängä täpätu undanu, ina bima kake täläk? Using kakengu, ane gäxät nanä äwä näxät nanä yangge bänäkän täkapu teng. Tiwän itä yanguhinggixut.
38 “Nä gäxälu krismasu 20 yiwikumäk. U yiwikumkätanu sipsiwu mängälä meyä dowäke, engangä täkekän pekin. Memexäyä usäkän. Tiwän gäle sipsiwu wäwi gwendu donäpa tikut.
39 Kälapda kälap tukgä sipginu, gäle dowäkapu tahawa dayipguläk. Tike ninane nanä päke ile tangge pekum. Tike kälapda kwakäpäne bä kupiläne päkindexäyä, usinggän yäxawi, tangäle gamikum.
40 Using yiwikum. Kwakäpäne gusilu pälangä hikngä nahikakin. Tixawän kupiläne kwäman hikngä tixawä gäkäxäwik, petna dowekakum.
41 Krismasu 20 gäxät yiwikumäxu using hikngä tahaxäwik yiwikum. Yäpaka päpitde, puyäka krismasu 14 pahanggamikum. Tikengä sipsip meme yang päpitde, krismasu 6 pahanggamikum. Tiwändeyä ‘Unin pahawi, usingusingu ämpe gamit,’ yang nanikuläxu, ayakuläxune donamikuläxu täpduxu meyä.
42 Bapuna Abraham äwä nana Aisak yangge Anätu, Aisakgä änaxäläkakulu Anätu uläpä, näxälu doyiwixamäk gämu, gätä hängä täpätu donamixäwik, moyo anäwambi

kuwam. Tiwändeyä tokngämbamu u päke, puyä kitokngä u pahakakumu, Anätutä andayipgut. Ge kupiläne ile tiwän, Anätutä ganinggämätak," yang inikut, Jekopdän.

Jekopkät Labankätdä kontrak tahakumäläk

43 Tiwän Labandä Jekowu yäkwäle wamu using inikut. "Mängälä aläpäyalu, näle yäpa. Tiwän engangu aläkwäxu näle bapuna. Tiwän sipsip meme yangkäyä nätäne. Hängä andayixaläxu, undä nätänekän. Tiwändeyä yäpana, bapuna yangge, dasingga alahawa teyä, näxälu doyiwitnimnä tinggak.
44 Using tiwänu kontrak tahahim. Ge mahande ile natäke, 'Wamu kitokngä using yakumäk,' yangu änatäpsim," yang inikut.
45 Tiwän Jekopdä huwu gwendu täke, däm täpän enakut.
46 Tiwän, notnä hup päkapningge yänikut. Yäniwän huwu päkapu unekändäkä pekin. Peke une yiwike, naxu unekän nakin.
47 Huwu unekändäkä u pekinu, Labandä umanä Jegar Sahaduta yang iniwän, Jekopdä Galet yang inikut.*
48 Labandä "Huwu aläkwäxunin dayixäwik, 'Labankät Jekopkätdä wamu kitokngä yakumäläkgäne' yang natäpna kuwik," yang yakut. Ile tiwän umanä Galet yang inikin.
49 Umanä täkngatuxäyä Mispa† yang inikin, inale Labandä using yakut. "Nilu nihänihä yiwisim tiwändeyä dasingga pahahimu, Yawetä äpme ninduxäwik.
50 Gä yäpana päke päku, kätaxu dondaying yiwiläk, bä mängätda käluk täpämbä täpiläkge natäpiläk. Tike 'Kepämindä donanduying,' yang natäpiläk. Tiwändeyä Anätutä anindupik," yang inikut.
51 Tikengä unetäkänu using inikut. "Dayipso. Huwu däm yiwixak gwen äwä huwu nit bänäkängän pelu aläkwäk yang dayipso.
52 Huwu anggwen äwä huwu aläkwäk yangu, wamu kitokngä yäkamäk täkngale tuwängge yiwitning. Nätä huwu aläkwäxu doyapmike, ku tahawa maliwiläk. Tiwän gätäxäyä usinggän. Huwu aläkwäxu doyapmike, apu tahawi maliwit.
53 Abrahamde Anätu, Nahorde änätu, äwä ile nanäle anätu yanggäyä gäxat näxälu uhinggitning,"‡ yang inikut.
Tiwänä Jekowu wamu kitokngä Anätu nanä Aisakgä naxälakakulu uläpäle umande yakut.
54 Yake täwalu undäkäne kälap tänguke, käwutdu Anätule ofa tahake, käwutdu häke, notnämbamu yangyäwambän apä nakin. Tikengä täpduxu unggwenune däpmunä täwalu undäkäne pekin.
55 Tiwän kwepdätä gwäsi hikngä enake, Labandä yäpanä bapunä yangu kis tahangyämike, galak wam yänikengä, äminu unuxät kukinu hipdu päpän, yotnäle kukin.

32

Jekowu Iso kawikge tändäkngakut

1 Labanu yotnäle kuxawänu, Jekopkäyä äenake kukut. Kahit täpäne kuhikangu, Anätule ängela dayipgut.
2 Dayike "Kewu awomu Anätule ämindä yotde äpmandähimdekän päkapu yiwixaying," yang yake, kewu uwomu umanä Mahanaim* yang inikut.

---

* **31:47:** Aram wamune, 'Jegar Sahaduta' yangu yäpuli 'huwu aläkwäxu mahande dayixäwik natäpna kuwikge.' 'Galet' yangkäyä yäpuli uläknganinggän, tiwändeyä Jekopdä Hibru wamune inikut. † **31:49:** Hibru wamune 'Mispa' äwä 'andayixak' yangu guläkngä usäkän bimä. ‡ **31:53:** Abrahamde Anätu, Nahorde anätu yangu buläkän täpä, bä inäinä yangu kätak hikngä donatäxamäng. Abraham, Nahor yangge nanä Tera anätunä meyä ile tumuk yänikut. Josua 24:2 kendetnangäsä. Ile tiwän 'Anätunätä äpme uhinggitning,' yang temgumäng. * **32:2:** Hibru wamune 'Mahanaim' yangu yäpuli yolu gäpangalä, tiwän äpmandehimdekän.

3 Tikengä Jekopdä puyä äminä kantri Idomkätanu kewu Seir uwomune ku, payänä
Iso yawä natäpikge yänikut.
4 Using yänikut. “Bulämbam täpänа Iso wamu using ininong. ‘Puyä äminda Jekopdä
using yak. Labankät yiwihika aapunggat.
5 Nä towiyä gämänа, donggina, sipsipna, memena äwä puyä äminа yangu käyä.
Ge bulämbam täpänа, wamu aläknga gäle tewa apunggak, inale gätä bänip gwaläng
natängamiläkge natät, yang ninik, tiwän apumäng,” yang ininong, Ison,” yang yänikut.
Yänike yäning yäpiwän kukin.
6 Ku inike, Jekopde hipdu apgin. Apu using inikin. “Payäka Iso axu inikumäng.
Tiwän änggandupikge, äminu 400 päpän ixät using apäyak.” yang inikin.
7 Tiwän änaxälake, meyä hikngä päxäwikgän, äminu ixät kukin, sipsipnä, memenä,
towiyä gämänä äwä kamelnä yang upuke, täkwäkgu inätä päku peke, täkwäkguxäyä
inätä päku pekut,
8 inale using natäpgut. “Isotä apu yakap täkwäk sipänu, mahan yiwitning täkwäxu
andatäkuwä, dosipik,” yang natäpgut.
9 Tikengä tumuk wamu using yakut. “O Anätu bapuna Abraham äwä nana Aisak
yanggäne, O Yawe, gätä using nanikuläk. ‘Kantrika alakuläk womune kuwi, nätä
gatänggama, täkekän yiwiläk,’ yang nanikuläk.
10 Nä puyä äminda, tiwän umana wenä. Tiwändeyä gätä näle iwikge natäxäwik,
gwälam hikngä tahanggaläxunin. Yanggä Jodan Dupi tupä yayike apgumkätanu,
hängänа wenä; hiputnatäkän hanggike yayike apgum. Tiwändeyä äpmanu hangänа
meyä hikngä tiwän, inäinä pet; täkwäkgu inätä peke, täkwäkgu inätä pet.
11 Ge gatängamiyo. Gatängamike, payänа Isole kätaxune maleyo. ‘Itä apu mängätnа,
enganga, äwä nina yangu undä nihipän kumnäm,’ yake naxäläkgat.
12 Wamu using nanikuläk. ‘Nätä äpme pahawa täkekän yiwiläk. Tikengä bapuka
pahawa, meyä hikngä haluhalu bimä tiwä, kendetnangäsä doliwik,’ yang nanikuläk.
Ge gatängamiyo, tiwän Isotä donihipik,” yang inikut.
13 Inike, kupilä uggwenune, une yiwikut. Une yiwixäwik, kälawu gwenduyi bänip
gwalängge payänäle imikge tuwängukut.
14 Using tuwängukut. Meme mängälä 200, meme wäwi 20, sipsiwu mängälä 200,
sipsiwu wäwi 20,
15 kamelu engangä käyä 30xät engangäxät, towiyä gämänu mängälä 40, towiyä
gämänu wäwi 10, donggi mängälä 20, äwä donggi wäwi 10 yang imikge tuwängukut.
16 Kälap tuwängukengu, inäinä upuke, puyä äminu täpätu täpätule kätaxune pekut.
Peke puyä äminä using yänikut. “Gindä gämäk kunong. Axunanggengu, unekän hikngä
maxunong. Täkwäkgutä gämäk kuwä, bänäkänu wangga äyiwiyok. Tiwänä täkwäkgu
une. Tiwän une kuningkäyä, usinggän,” yang yänikut.
17 Tikengä puyä äminä yakäp kuwikge täpä using inikut. “Axuwi payänа Isotä
ganduke, ‘Gä towikga imin? Kälawu imindäne yäwäxawi apukaying? Tiwän säne päke
kunggaläk?’ yang bä ganiwän kayo.
18 Tiwänu using iniyo. ‘Kälawu aläkwäxu puyä äminda Jekopdäne. Itä bulämbam
täpänä Isole yake namän, bänip gwalängge gamikge päkapunggat. Tixäwixu inä Jekowu
äpmäxälä apänak,’ yang iniyo,” yang inikut.
19 Tikengä puyä äminä kälawu yakap täpäle mehene päke kuwikge täpä, äwä uläpäle
mehene päke kuwikge täpä, äwä une päke kuning ämin yangu usinggän yänikut. “Iso
kakengu,
20 wamu undaninggat usinggän ininong. Tikengu using ininong. ‘Puyä äminda
inä Jekopkäyä mahaninkätan apänak,’ yang ininong,” yang yänikut, Jekopdän, inale
using natäpgut. “Hängä bänip gwalängge imitde pewa kuwä kakengu, bänip kwikwixu
äpmembä natängamik. Ge nina kuwa nandukengu, äläkuläkawik,” yang natäke,

21 hängäläpä gämäk pewän päke kuxawä, kupilä unggwenu Jekowu yolu äpmandekän
tahake yiwikut womune inäkän yiwikut.
22 Kupilä unggwenunekänu Jekopdä mängät täpäyatnä, mängälä puyä äminäle
yiwixamäläxu uläpäyat, äwä wawakngä 11-u uläkwäk yang päpän, Yanggä Jabok Dupi
ayayikaying womune yayike, käwutdu yänipäko pekut.
23 Päko peke ako, hängä täpänäxäyä yawän, puyä äminä kukindä päke, atusikäwut
päko pekin.
24 Tixawänu Jekowu käwutdu inäkän yiwikut.

Jekopkät Anätuxät amgumäläk

Tixawän äminu täpätutä apän, "Imindäka betake, kewune täpän pimapän?" yake
usinggän pahaxawät, axwakawikge tikut.
25 Using betäxäwik, äminu uläpätä kawänu, Jekowu yapmitnangäsä doliwän, yemiyi-
wilune tepän, golängä wakäwakälune dekut.
26 Tiwän äminu uläpätä Jekowu "Tewi kunggäwa. Axwakäwikge alinggak," yang
iniwändeyä, Jekopdä "Wam gwaläng gämäk namiyä, tewa kuwiläk," yang inikut.
27 Tiwän äminu uläpätä "Ngä gä umanda imin?" yang iniwän, "Nä umana Jekop,"
yang inikut.
28 Iniwänu äminu uläpätä using inikut. "Gä umanda Jekop yangu dongganikaning.
Tike umanda käluk täkgna Israel yang ganikaning, inale gä ämin äwä Anätu yangu
amäke yapmiläk† " yang inikut.
29 Iniwän Jekopdä "Äwä gäle umanu täkembä naniwiläk?" yang iniwän, uläpätä
"Umana ganiwitde inale hikngä yänggaläk?" yang inike, wam gwaläng imikut.
30 Tiwän Jekopdä "Anätule nomu axake teyä doxungwät," yake, kewu uwomu
umanä Peniel‡ yang inikut.
31 Gusitdä akoxawänu, golängä andekutde, Peniel teke kukulu, amandotäke kukut.
32 Jekopde yemiyiwilune tepän, golängä wakäwakälune dekutde, Israel nanä
äpmandehimkäyä, kälap hakengu, hikngwämu goläng wakäwakälune nanä
donäkayingunin.

33

Jekopdä payänä Iso kuke kakut

1 Jekowu Peniel teke kuhika, kwayiwän enawänu, Iso äminä 400 päpän apunggäwä
dayipgut. Dayike engangä upuke pekut. Leale engangu inä Leaxät peke, Reselde
engangu inä Reselkät peke, puyä äminä uläpäyatde engangkäyä usinggän pahakut.
2 Puyä äminä uläpäyatkät engangäxät gämäk pewän yiwä, ile mehene Leaxät
engangäxät pewän yiwä, wäseknga Reselkät wawakngä Josepkät pekut.
3 Tikengä inä Jekopdä gämäk täku Isole kayine kuhilä kep däkäxätan täpu temgut.
Tikengä usinggän pahanggäwän, 7 tikut.
4 Tixawän Isotä ihapmäke, apu Jekowu betake, kis tahangämike, kwänämnä initiwän,
kwänämnä une tikumäläk.
5 Tiwäl matäwän, Isotä hilakengu, mängälä engangä yang yiwikinä dayike, Isotä
"Äminu aläkwäk yiwiyingu imindäne?" yang inikut.
Iniwän Jekopdä "Näle engang aläkwäxun, Anätutä puyä ämindale näle bänip gwaläng
natäke namikulunin," yang inikut.
6 Tiwän puyä äminä uläpäyatkät engangäxätdä Isotä yiwikulune hikngä päku
sopäsopä puke, kuhilä kep däkäxätan täpu yamgin.

---

† **32:28:** Hibru wamune 'Israel' yangu yäpuli Anätuxät amänggaxunin. ‡ **32:30:** Hibru wamune 'Peniel' yangu yäpuli Anätule nom.

7 Tiwän ile mehene Lea engangä yanggä päku, sopäsopä puke, kuhilä kep däkäxätan
täpu yamgin. Tiwän wäseknga Josepkät mingä Reselkätdä päku, usinggän pa-
hakumäläk.
8 Tiwänä Isotä Jekowu using inikut. "Kälawu uläkwäxu dasingge päkapuläknga
dayit?" yang iniwän, Jekodpä using inikut. "Bulämbam täpäna, gätä ilakngä hikngä
nandupiläkge, gäle tiwän päkaput," yang inikut.
9 Tiwändeyä Isotä "Notna, nä usä käyä. Ge u gikale," yang inikut.
10 Iniwändeyä Jekopdä yäkwäle wamu using inikut. "Bulämbam täpäna, usingu
mayäyo. Gätä ilakngä nanduläknga kakengu, hängäläpä bänip gwalängge gamilu
äwayo. Nätä nomda gandulu, Anätule nomune bima kat, inale gätä näle bänip kwikwik
natäläk.
11 Anätutä bänip gwaläng natängamike namikut. Tiwän nä hängänambamgän hikngä
tikut. Ge hängäläpä bänip gwalängge päkapulu awäyo," yake kitokänggawän, Isotä "Hii,
täke," yang inikut.
12 Unetäkänu using inikut. "Nä ginkät kunim," yang iniwändeyä,
13 Jekopdä using inikut. "Bulämbam täpäna, enganga kälapna yangu andayiläk.
Enganga yupsängu kitokake kunangäsändo. Tiwän sipsip towiyä gämän yangkäyä
usäkän. Engangä mämnä näkayingu yupsängu kunangäsändo. Äyäwämba ihapmäke,
täpduxu gwendunekänu malä hikngä kuhikangu, kälawu undä axumning.
14 Ge bulämbam täpäna, gätä gämäk kunggayo. Tixawänä puyä äminda kälapkät
engangkätdä wepdä älukukaying using kuxawä, apuhikangä, bulämbam täpänale, Seir
uwomune apundopnim," yang inikut.
15 Tiwänä Isotä using inikut. "Gäxät apningge äminu näxät apumängu täpätuyi
yäniwa yiwixakut," yang iniwändeyä, Jekopdä "Usingu inale tahawiläk? Gätä nä
ilakngä nandupiläkgekän natät," yang inikut.
16 Tiwänä täpduxu inä unggwenunekän, Iso hipdu täpän täkwämbän, Seirle kukut.
17 Tiwändeyä Jekowu Iso doläwaläke kukut. Tike Sukot kukut. Täku yotnä tahake,
kälapnäle gepmä pahakut. Ile tiwän kewu uwomu umanä Sukot* yang inikaying.
18 Jekopdä Mesopotemia teke apgulu, meyä dowäxäwik apuhika, kewu Kenan
uwomune taunu Sekem apundopgut. Täkapu selyotnä taunde wäkngäsim tapikut.
19 Tikengä kewu selyotnä tapikulu uwomde, moningu 100 silwa, Sekemde nanä
Hamor yänggwätde yämikut.
20 Kewu uwomune alta Anätule tahake, umanä El-Elohe-Israel† yang inikut.

34

Jekopde wawakgä Dainale tahake, äminu sipgin

1 Gwendune Jekopkät Leaxätde yäpa Daina mängälä kewu uwomune nanä dayipikge
kukut.
2 Hamoru, Hiwi nanä uläpä kewu uwomune nanäle kuhiläle yiwixakut. Ile wawaxu
Sekem. Uläpätä Daina kambutake, tänggänggänuke tahawän malikut.
3 Tiwän Dainale natänggämätake, wamu ilakngäkän inikut.
4 Tikengä Sekemdä nanä Hamoru using inikut. "Mängälä aläpä näle yängamiyo.
Tiwän mängätnale täpit," yang inikut.
5 Jekopde wawaxu kälawu äminsak daying yiwitningge songäne päku yiwikin.
Tixawän Jekowu "Sekemdä yäpaka Daina tahawän malikut," yawä natäpgut. Tikengu
wamu täkngatu doyakut. Tike wawakngäle yiwixakut.
6 Tixawän Hamor äwä wawakngä Sekem yangu Jekopkät wam yäningge, taun teke,
Jekopde kukumäläk.

---

* **33:17:** Hibru wamune, 'Sukot' yangu yäpuli gepmä. † **33:20:** Hibru wamune 'El-Elohe-Israel' yangu yäpuli Anätu, Israelde Anätu.

7 “Hängä womdu using tahakin,” yangu yawä natäkengä, Jekopde wawaxu kewu
uwom kukinu teke, hipdu yolune apgin. Sekemdä Daina tänggänggänuke tahawän
malikulu, Israel* yänggwätde kayine gutongä hikngä. Hängä dolahanangäsa täknga
tahakut. Ge haminätä haminäle butayä natäke, Sekemde tokngä hikngä natäxäwik
apgin.
8 Ge yolune apä, Hamordä Jekowu using inikut. “Wawaknga Sekemu yäpakale
hikngä natäxak. Täkembä mängätnäle imining?
9 Tiwän mängälä ninkätan nanä damixätna, yäkwäle nimining?
10 Tiwän ninkät gatäke using yiwitnim. Kewu sawomuneka yiwitningge natäkengu,
gihä kake, kewu uwomune yiwitnong. Tixäwik kewu awomkätanu täkekän tihikuning.
Tixäwik kewu nindäne womduyi täke päning,” yang inikut.
11 Tiwänä Sekemdä Dainale nanä äwä häminä yangu using yänikut. “Gindä wamu u
yäwilu ‘Täke’ yaningä kakengu, inaleka naniningu äpme damit.
12 Mängälä uläpäle moningu dasingdasingga damitde natäkengu, täke tuwängutning.
Hängä gwälamu dasäka damitde natakengu, täke yäning, tiwänu äpme damit. Inale
mängälä uläpä ahikngä naminingge natäxat,” yang yänikut.
13 Haminä tahawän malikutde natäke, Jekopde wawakgä Sekemkät nanä Hamorkälu
yäkwäle wamu kem yänininggе natäke, using yakin.
14 “Usingu dolahanim. Hamininu gupnä domatäkin äminde yäminangäsändo. Using
tahakengu, mäyäkngä hikngä natäpnimunin.
15 Tike hängä täkngatukän alahangäsän. Nindä gupnin matäkumäng usinggän,
ginkäyä wäwi undä gupsä matänong. Tiwänä ‘Täke,’ yangu daninim.
16 Tikengä mängälä mätexu damixätna, yäkwälexäyä nimining. Tiwän ninkät ginkälu
u äminuninggän däkngake yiwitnim.
17 Tike gupsä matäningge ‘Täke’ yangu doyawä, hamininu äläke kunim,” yang
yänikin.
18 Tiwän Hamorkät Sekemkätdä natäpälu, wamu uläknga täke tikut.
19 Tiwän wäwi mätexu uläpä Jekopde yäpale hikngä natäpgutde, wamu yänikin
using yupsäng pahakut. Äminu taunune nanätä kawä, äminu Hamorde yolune
yiwixayingkätanu, Sekemu bulämbam täpä tikakut.
20 Ge Hamorkät wawakngä Sekemkät taun yiwixaying notnä wam yänihimäläkge,
taunde yämä däkäne kukumäläk.
21 Ku using yänikumäläk. “Äminu uläkwäxu notnin däkngäningge tahakaying. Kewu
awomu inulung. Ge täke pena, ane tihikuxäwik yiwitning. Tixawän mängälä itäne nanä
päxätna, yäkwäle nindäne päning.
22 Tiwändeyä using niniying. ‘Nindä gupnin matäkumäng usinggän, ginkäyä wäwi
undä gupsä matänong. Using tahawäyä, ninkät ginkälu u äminuninggän däkngake
yiwitnim,’ yang niniying.
23 Ge using tahakengä, ile kälap äwä hängäläpä itäne yangu, ninkäyä towikngä
däknganim. Ge ‘Täke’ yangu yänina. Tiwän ixät ninkät yiwitnim,” yang yänikumäläk.
24 Yawät äminu undä yämä däkäne yiwikinu ‘Täke’ yake, wäwi taunune nanä undä
gupnä matäkin.
25 Täpduxu 3 gwendä apän, wäwi undä tokngä däkä päke, ‘Ämindä ämbänihipning?’
yangu donatäke yiwixawä, Jekopde wawaxu, haminä Dainale natäke, Simeonkät,
Livaixätdä sänggwanä päke, taunune ko, wäwi undä sipät kumgin.
26 Hamor, wawakngä Sekem yangkäyä sänggwatä matäwät kungäxawät, ko Daina
Sekemde yolunetä täke, epuxukumäläk.

* **34:7:** Jekopde umanu käluk täknga Israel.

27 Tiwänä Jekopde wawakgä using natäpgin. “Sekemdä hamininde gutongä täknga
taunu anggäpangune tahakut,” yake, ko äminu axumginä dayike, taunune nanäle
hängälapä undä päkin.
28 Sipsipnä, memenä, towiyä gämänä, dongginä äwä hängä undä taunune yiwikin,
äwä songäne yiwikin yang päkin.
29 Tixäwik hängä nomän täpäläpä, mängälä, engang, äwä hängä yotkätan yiwikin-
unin yangu undä päkin.
30 Tiwänä Jekopdä wawakngä Simeonkät Livaixälu using yänikut. “Gitdä meyä
täknga namikamäläk. Peres nanä, Kenan nanä yangu kewu awomune yiwixayinggä
nandupä, nä wäyi ämin tinanggenggak. Ninu äminu meyändo. Undätä anihipningge
yanggatäke apungu, ninu undä nihipä kumnimunin,” yang yänikut.
31 Tiwän yäkwäle using inikumäläk. “Haminilu Sekemdä kukäle täke tihikukulu
täke?” yang inikumäläk.

35

Jekowu hipdu Betel kukut

1 Anätutä Jekowu using inikut. “Gä payäka Iso teke datäkuxawi, nä Anätu Betel apuke
gandupgum. Ge awomu teke, une päko yiwixäwik, alta gwendu näle tahayo,” yang
inikut.
2 Tiwänä Jekopdä inäxät nana äwä ixät yiwixaying yangu undä using yänikut.
“Hängä womdune nanätä ‘anätunin’ yake, ämindäkän kwätälukinä päkinu uläpäläpä
amumbä kunong. Tiwän gutongä täkngaläknga teke, käluk däkngake, u tahaningge
tuwängge, täwiksä käluk pahanong.
3 Tiwänä Betel kopnim. Ko alta Anätule tahawit. Sänesänekа tihikukumune, meyä
päkum gwenggwenune yangu Anätu näxät tihikuxäwik, gatängamikut,” yang yänikut.
4 Ge hängä womdune nanätä “anätunin” yake ämindäkän kwätälukinä päkinu
uläpäläpä äwä mäläkäpä mäläkngäne pekin yangu undä, Jekopde imikin. Imä, Jekopdä
pa kupäha bimä Sekemde wäkngäsim yiwixaxu undäkäle kematde kwayipekut.
5 Tikengä kewu uwomu teke kukin. Kuxawä Anätutä pahawän, äminbamu yotyolu
uwomune nanä naxäla hikngä natäke, doxu yäwakin.
6 Tixawän Jekop äwä äminu undä ixät kukin yangu kuhika, taunu Lus kondopgin. Lus
taunu unggäpangu Kenankätan yiwikut. Äpmanu unggäpangu Betel yang inikaying.
7 Lus taun kondoke, Jekopdä alta gwenu tahake, kewu uwomu umanä El-Betel*, yang
inikut, inale payänä teke datäkuxawänu, Anätu uwomune apän kakut.
8 Tiwänä Jekopde mingä Rebekale puyä äminu Debora une kupän, pa kupäha bimä
Betelde amusikäwut yiwixak däkäne kwayikin. Kwayike pa undäkä umanä “Alon-
Bakut” † yang inikin.

Anätutä Jekopde wam gwalängu hipdu imikut

9 Jekowu Mesopotemia teke apänä, Anätutä hipdu apu, wam gwalängu using imikut.
10 “Gä umanda Jekop. Tiwändeyä äpmanu Jekop yangu dongganikaning. Tike Israel
yang ganikaning,” yang inikut. Using yake, umanä Israel yang inikut.
11 Tikengä unetäkänu using inikut. “Nä Anätu Kitokngäna Käyä Täpä. Nätä äpme
tahawa, gäle bapuka meyä sakngälake, kantri inäinä päke yiwitning. Tixäwik bapuka
täpätuyi kingge yiwitning.
12 Tixawän kewu Abrahamkät Aisakätde yämitde yänikumu, gäle äpme gamit.
Tikengä bapukalexäyä uwomuningänu äpme yämit,” yang inikut.
13 Inike, Jekowu wam inikulu uwomune yiwixawän, teke kukut.

---

* **35:7:** Hibru wamune ‘El’ yangu yäpuli Anätu. Tiwän ‘Betel’ yangu yäpuli Anätule yot. † **35:8:** Alon-Bakut yangu yäpuli pa kwänäm tikin däkänin.

14 Tiwän kewu Anätutä wam inikulu uwomune, Jekopdä huwu belakngä gwendu
täke, mahande kaxäwik natäpningge, däm täpän enakut. Täpän enawän, huwu
unggwenu ofale wain yanggätä pingyapmike, olip yanggätäxäyä hipdu pingyapmikut.
15 Kewu Anätutä wam inikulu uwomu, Jekopdä umanä Betel yang inikut.

Reselu Bensamin dukngixäwik kumgut

16 Tiwänä Betel teke kuhika, taunu Eprat kuningge kukin. Kuxäwik Reselu engang
kake täpikge tahawän malixawän, tokngä däkä päkut.
17 Tinggawän mängälä anggatängämikge yiwixak täpätä using inikut. "Manaxälayo.
Wawakga täpätu dukngikgaläk," yang inikut.
18 Tiwän Reselu axupikge tixäwik, mepme wäsekngä pexäwik, umanä Benoni yang
inikut. Tiwändeyä nanätä umanä Bensamin yang inikut.‡
19 Reselu axupän, Epratde kahit kwayimune kwayikin. (Eprat yangu Betlehemde
umanu tupä nanä täknganin.)
20 Tiwän Reselde mätmälune, Jekopdä huwu gwendu däm täpän enakut. Huwu
unggwenu Reselde mätmatde tuwängge äpmankäyä ayiwixak.
21 Israelu§ hipdu kuhika, Migdal-Eder ku yapmike täku, selyotnä tapike, une yiwikut.
22 Kewu uwomune yiwihika, Rubendä nanäle puyä äminu mängälä Bilha uläpäxät
kopän yiwikumäläk. Tiwänä Israelu yawä natäpgut.

Jekopde wawak

Jekopde wawaxu unekänu 12.
23 Leale wawaxu Ruben, Simeon, Livai, Juda, Isakar, äwä Sebulun yang. Jekopde
wawaxu yakap täpä Ruben.
24 Tiwän Reselde wawaxu Josepkät Bensaminkät.
25 Tiwän Bilha, Reselde puyä äminde yiwikut täpäle wawaxu Dankät Naptalixät.
26 Tiwän Silpa, Leale puyä äminde yiwikut täpäle wawaxu Gatkät Aserkät. Wawaxu
aläkwäxu undä, Jekopdäne, Jekowu Mesopotemia yiwixäwik towikulunin.

Jekopde nanä Aisakgä kumgut

27 Jekowu nanä Aisakge Mamre kukut, Abrahamkät Aisakät tupä yiwikumäläk
womune. Mamre Kiriat Arba taunde wäkngäsim. (Kiriat Arba yangu taunu Hebronde
umanu tupä nanä täknganin.)
28 Aisaxu krismasnä 180 yiwikut.
29 Äminäläke hikngä tikengä kungäke, bapunä tupä kungäke päku yiwixakinunekän
kukut. Tiwän wawakngä Isoxät Jekopkätdä kwayikumäläk.

36

Isole bapunä

1 Wamu aläknga Isole bapunätäne. Isole umanu täkngatu Idom.
2 Iso mängätnä Kenan nanä päkut. Täpätu umanä Ada, Hit nanä Elonde yäpa. Tiwän
täpätu umanä Oholibama, Anale yäpa tiwän Hiwi nanä Sibeonde bapunä.
3 Tikengä Basemat, Ismaelde yäpa, tiwän Nebaiotde haminu mahandeyä täkut.
4 Adale wawaxu Elipas. Tiwän Basematde wawaxu Ruel.
5 Tiwänä Oholibamale wawaxu Jeus, Jalam, äwä Kora yang. Wawakngä uläkwäxu,
Isotä Kenan yiwixäwik towikulunin.

‡ **35:18:** Benoni yangu yäpuli wawaknga meyä namik. Tiwän Bensamin yangu yäpuli wawaknga aläpä bänipna.
§ **35:21:** Israel yangu Jekopde umanu käluk täknganin.

6 Isotä mängätnä, wawakngä, yäpanä, äwä ixät yiwixaying ämin, kälapnä äminsak,
äwä hängäläpä Kenan kep womune yiwixäwik päkulunin yangu undä päke, notnä
Jekowu teke, kewu malä womdune päku yiwikut.
7 Isoxät Jekopkätde kälawu äminsaxu meyä hikngä tinggäwä, kewu itä yiwikumäläxu
uwomu, songäsongä kälawu undätänetä nänangäsä dolikut. Tiwän kewu uwom-
unekänu yiwitnangäsä dolikut.
8 Tinggäwän Iso bä Idomu hängänä undä päke, Seirkätanu täwalnä käyä womune
päku yiwikut.

Isole bapunä kewu Seir yiwikindäne

9 Wamu aläknga Isole bapunä kewu Seirkätanu täwalnä käyä uwomune alakin
täkwäkgäne. Äminu uläkwäxu äpmanu Idom nanä yang yänikaying.
10-13 Isole mängälu Adatä wawakngä Elipas dukngikut. Tiwänä Elifasde wawaxu
Teman, Omar, Sepo, Gatam äwä Kenas yang. Elipasdä mängätnä täpätuxäyä hipdu
täkut. Umanä Timna. Tiwän itä Amalek dukngikut.
Isole mängälu Basematdä wawakngä Ruel dukngikut. Tiwänä Ruelde wawaxu
Nahat, Sera, Sama äwä Misa yang.
14 Isole mängälu Oholibama, Anale yäpa, tiwän Sibeonde bapunä uläpätä wawakngä
dukngikulu Jeus, Jalam, äwä Kora yang.
15-16 Isole bapunä täpätuyi yakap äminde Idom yiwikinde wam. Elipasu Isole wawaxu
yakap täpänin. Wawaxu itä towimbän, yakap äminde yiwikinu umanä Teman, Omar,
Sepo, Kenas, Kora, Gatam, äwä Amalek, yang. Äminu aläkwäxu Isole mängälu Adale
ayinä.
17 Isole wawaxu täpätu Ruel. Ile wawaxu yakap äminde Idom yiwikinu umanä Nahat,
Sera, Sama, äwä Misa yang. Äminu aläkwäxu Isole mängälu Basematde ayinä.
18 Isole mängälu Oholibamale wawaxu yakap äminde yiwikinu umanä Jeus, Jalam,
äwä Kora yang. Oholibama Anale yäpa.
19 Äminu aläkwäxu, Iso bä Idomde bapunä inäinäne yakap äminde yiwikin äminunin.

Seirle Bapunä

20 Äminu kewu uwomune yakap yiwikinu, Seir Hor nanä uläpäle bapunä. Seirde
wawaxu Lotan, Sobal, Sibeon, Ana,
21 Dison, Eser, äwä Disan yang. Seirde wawaxu uläkwäxu Idomkätanu inä bapunäle
yakap äminde yiwikin.
22 Lotande wawaxu Horixät Hemamkät. (Lotande haminu Timna.)
23 Sobalde wawaxu Alwan, Mahanat, Ebal, Sepo, äwä Onan yang.
24 Sibeonde wawaxu Aixät Anaxat. Ana uläpätä nanäle donggi songäsongä näningge
päke kuke, yanggä tokngä akokayingu däkätu kakut.
25 Anale wawaxu Dison, tiwän yäpanä Oholibama.
26 Disonde wawaxu Hemdan, Esban, Itran, äwä Keran yang.
27 Eserde wawaxu Bilhan, Sawan, äwä Akan yang.
28 Disande wawaxu Uskät Arankät.
29-30 Ge Hor nanä uläpäle wawaxu Seirkätanu bapunä inäinäne yakap äminde
yiwikinu, Lotan, Sobal, Sibeon, Ana, Dison, Eser, äwä Disan yang.

Kingu Seir bä Idom nanä daying yiwikinde uman

31 Israel nanä kingge doyiwikin gwenggwenkätanu, Idom nanäle kingge yiwikinu
umanä using.
32 Bela Beorde wawakgä Idomde kingge yiwikut. Taunäle umanu Dinhaba.
33 Yiwihika Belatä kungäxawänu, kingge Jobap Serale wawakgä yiwikut. Sera taunu
Bosra nanä.

34 Jobapdä kungäxawänu, kingge Husamu Teman nanä uläpätä yiwikut.
35 Ge Husamdä kungäxawänu, kingge Hadat Bedatde wawakgä yiwikut. Hadalu Midian nanä Moap ku sipgut täpänin. Taunäle umanu Awit.
36 Ge Hadatdä kungäxawänu, kingge Samla, Masareka nanä uläpätä yiwikut.
37 Ge Samlatä kungäxawänu, kingge Saul, taunu Rehobot nanä uläpätä yiwikut. Taun Rehobolu yanggä dupine inälängän.
38 Ge Sauldä kungäxawänu, kingge Balhanan, Akborde wawakgä yiwikut.
39 Balhananu, Akborde wawakgä kungäxawänu, kingge Hadardä däkngake taunu Pau yiwikut. Hadarde mängälu umanä Mehetabel. Mehetabelu Matretde yäpa. Matrelu Mesahapde yäpa.

Isole bapunä kuhiläle yiwikinde uman

40-43 Isole bapunä sakngälake, kewu Idomkätanu inäinä päke yiwikin. Bapunä inäinä yakap äminde yiwikinu umanä using: Timna, Alwa, Jetet, Oholibama, Ela, Pinon, Kenas, Teman, Mapsa, Makdiel äwä Iram yang. Äpmanu äminu Idom nanä yang yänikayingu, Isole bapunä.

37

Notnä täkwäkgä Josepde mähe natäpgin

1 Jekowu kewu nanätä yiwikulune Kenan yiwikut.
2 Jekopde wawakge wam. Josewu krismasnä 17 using tixawän, Josepkät notnä täkwäkguxät nanäle sipsip daying yiwikin. Notnä uläkwäxu nanäle mängälu Bilha, Silpa yangge wawak. Tixäwik notnätä gutongä dasingga pahawä dayipgulu, nanä apu inikut.
3 Israelu* äminälake alikengä, Josewu une towikutde, ile bänip gwaläng hikngä natäxäwik, täwixu gwälam hikngä kwämbätdu tahake imikut. Tike notnäle using hikngä donatäpgut.
4 Nanätä Josepdekän bänip gwaläng hikngä natäpän kake, notnätä Josewu mähemähe kaxäwik, wamu kätaxu doinikakin.
5 Gwendune Josepdä dambu täkngatu tike enake, notnä yäniwän natäke, mähemähe hikngä une kakin.
6 "Dambu täkngatu using tit," yake using yänikut.
7 "Ninu undä puyä tängätune wit† matäke wamähikanayä, nätä wamät tupä däm enake yiwän, gindä wamäyinggä apu, nätäne tupä yiwitäpä gwahawän, sopäsopä puke, däme kepkätan päpu yamäying," yang yänikut.
8 Tiwänä payänätä inikin. "Gä ninde yakapde yiwike, nindung yiwiläk?" yake, dambu ulike yänikutde, mähemähe hikngä kakin.
9 Josewu dambu täkngatuxäyä hipdu tike, payänä using yänikut. "Äpmanu dambu täkngatu kaxäwa, gusit, yekäp äwä kuminamu täkwäkgu 11 yanggä näle sopäsopä puke, däme kepkätan päpu yamäying," yang yänikut.
10 Tiwänä nanätä natäke, "Ina dambu tiläk?" yake ininggämätake, "Mingga, nä äwä notda yanggä gäle apuke, sopäsopä puke, dämäninu kepkätan päpu yamnim?" yang inikut.
11 Tiwän payänä täkwäxu tokngä natäpgin. Tiwändeyä nanä dambu uläknga iwikge natäng yiwikut.

Josewu notnätä äminde yämixäwik, moning päkin

12 Josepde payänä taunu Sekem uwomde wäkngäsim päku yiwixäwik, nanäle sipsip daying yiwikin.

---

* **37:3:** Israelde umanu tupä nänä Jekop. † **37:7:** Wilu rais bimä.

13 Tixawän Israeldä Josewu using inikut. “Payäka sipsiwu Sekem daying yiwayak. Ge une kuyo,” yawän, Josepdä “Hii, äpme kuwit,” yang inikut.
14 Tiwän nanätä “Kuke dayipso. Payäka äwä sipsip yangu nomängänbä yiwayak. Tikengä apu naniwiläk,” yake ining yäpiwän, Hebron Kupi teke Sekem kukut.
15 Une ku payänä yäwahikunggawän, äminu täpätutä kake, “Gä ina yäwäxaläk?” yang inikut.
16 Iniwän Josepdä “Nä payäna sipsiwu, säneka daying yiwayak yake yäwaxat. Ge gätä andayiläkngä kakengu, täkembä naniwiläk?” yang inikut.
17 Iniwän “Dotande kuningge yawäxakumnä, ane yiwikinu aleke, une kukin,” yang inikut. Iniwän Josewu payänä yäwatäke ku, taunu Dotan uwomde wäkngäsim kuke dayipgut.
18 Payänätä yiwikinune doxundoxawän, malä kuwän kake, kupsäle tängutningge wepdä wamu using yakin.
19 “Dambukän tinggaxu ane täpä aapunggak.
20 Ge tänguke, gäpma hopä yanggätä yiwikge kwayikinu däkätune mutna pukuwik. Tiwän ‘Kälaptukgä tänguke nakin,’ yang ku yänim. Tiwänä dambunä tikulu bulä ämbä alawä känim?” yang yakin.
21 Unin yawä, payänä Rubendä anggatängämikge natäke, “U! Kupsäle hikngä dolängutnim,” yang yänikut.
22 Unetäkänu using yänikut. “Dolängutna kupik. Dolänguke tokngä däkäxäyä doiminim. Tike gäpma kewu moyo womune yiwäxayingu andäkaxätan mutna pukuwik. Tiwän tokngä däkäxäyä doiminim,” yang yänikut. U yänikulu Josep gatängämike, nanäle täke kuwikge natäke yänikut.
23 Ge Josewu inälängän apänu, alänggänggänuke, täwikngä gwälam hikngä uxwämbät tahakulu äläpä dopgut.
24 Tiwän täke täku gäpma undäkäxätan mumbä pukukut. Gäpma undäkä yanggänä wenä.
25 Tikengä päku nakngä nake kaxawä, Ismael nanä äminu täkwäkgu Giliatkätandä apgin. Pa inuxu käpängänä käyä kamelu meyä gwenalune Isip päke kuningge päkapgin.
26 Tiwän Judatä notnä täkwäxu using yänikut. “Ina gwaläng pänimde uläpninu tängut täkohopinim?
27 Undanä. Ismaelde bapunäle yäna, moning nimixäwik täxut, inale ulapninu uläpä daknotnin, tiwän nan notnin. Ge dolängutnim,” yang yänikut.
28 Tixawänu Midian nanä une hikngä apä dayike, Josewu gäpmanetä tuliwä akopgut. Tiwän 20 sekel silwale yawä, Ismaelde bapunätä uhike, Isipde täke kukin.
29 Täke kuxawäyä, Rubenu gäpma däkäne apu, Josewu wenä kake, butayä hikngä natäke, inä täwik wehikut.
30 Tikengä apu notnä using yänikut. “Josewu wenä xat. Ngä nanu dasing täknganin ku iniwit?” yang yänikut.
31 Yawän meme gwendu guläkngä matäwä, daxu apä, Josepde täwixu daxune täpä mahakut.
32 Tikengä täwixu täpä mahakulu uxwämbälu nanäle täku imike, using inikin. “Täwixu axwämbät kake tämängu kätak kayo. Wawakgatänembä?” yang inikin.
33 Iniwä täwixu uxwämbälunin kake “O, wawakngale täwik tinggak. Kälaptukgä alänguke yahandeke nakin,” yakut.
34 Yake Jekowu inä täwik wehike, täwixu butayä täknganäne pahake, wawakngäle butayä natäxäwik, gwayamu belakngä yiwikut.
35 Tinggawän wawak yäpanä undä apu “Wamwambä inina, butayä täknga natäxu bulämdawik,” yake, wamwam inikin.

Tiwändeyä “Dombulämdawit. Tike butayä natähika, ninaxäyä kungäke, axumgin amindä yiwäxayingune wawakngale kuwit,” yaxäwik, Jekowu wawakngäle kwänämu iwikge tikut.
36 Tixawänu Midian nanätä Josewu Isip täke kukin. Täke kuwä, Potipatä uhikut. Potipa kingge kulä tahakaying äminde kuhiläle yiwäxakut.

38

Judaxät Temaxätdäne wam

1 Täpduxu uwomkätanu Juda* notnä peke, Adulam pukuwän, une nanä wäwi täpätu umanä Hira, ixät yiwikumäläk.
2 Une yiwihika, Kenan mängälu täpätu kake täkut. Mängälä uläpäle nanä umanä Sua. Juda mängätnäxät yiwät,
3 tängene käyä tikut. Tiwän wäwi täpä dukngikut. Dukngiwän umanä Er yang inikumäläk.
4 Tiwän hipdu tängene käyä tiwän, wäwi täpä dukngike, umanä Onan yang inikut.
5 Tikengä wäwi täpätuxäyä Kesip yiwixäwik, dukngike, umanä Sela yang inikut.
6 Judatä wawakngä yakap täpä inulung tiwän, mängälä täpätu yangämikut. Mängälä uläpäle umanu Tema.
7 Tiwändeyä Judale wawaxu yakap täpä Yawele kayine gutongä hikngä pahakut. Pahawän Yawetä kupsäle tängukut.
8 Tiwänä Judatä wawakngä mahan täpä Onanu using inikut. “Payäkale natäke, kombätda pahangäming. Tiwän wawaxu yakap täpä payäkale nomde dukngiwik,” yang inikut.
9 Using iniwändeyä, Onanu “Engangu towimbilu ninanendo,” yang natäpgut. “Ge payänale kombätkät yiwixäwixu, engang aläyäk,” yake, yanggänä kewune moyo pexawän kukin.
10 Unin pahawän, Yawetä kawän, gutongä hikngä tikut. Tiwän ixäyä kupsäle tängukut.
11 Tiwänä Judatä “Wawaknga Selaxäyä Tema täke kumsäk,” yang natäke, ayinä Tema kemu using inikut. “Ayina, nangga minggale yolune päku yiwixayo. Tikengu wäwi käluxu täpätuyi mawäyo. Tixawän wawaknga Sela inulung täpä tikengä täpik” yang iniwän, Tema nanä mingäle kuwän yiwikin.
12 Belakngä womdu yiwihikangä, Judale mängälu Suale yäpa axumgut. Kupän Juda mängätnäle gwäyäm yiwikdäkngake, notnä Hira Adulam nanä uläpäxät Timna kopgumäläk. Timnä uwomune Judale puyä äminu sipsip dänggäm matäxawä kopgumäläk
13 Tixawänu Tema using inikin. “Bapuka sipsipnäle dänggäm matäwikge Timna kopänak,” yang inikin.
14 Tiwän natäke, kombätde täwixu pahanggaxu päpeke, täwixu kwämbätduhimdä kuhiläne wapän, nomnä epu umukut. Tikengä taunu Enaimde yämä däkäne kahilu Timnale kokaying täpäne täku puku yiwikut. Tema using natäpgut. “Sela inulung täpä alik. Nä itä täpän, engangu dukngitnangäsä. Tiwändeyä näle wamu doyak,” yang natäpgut.
15 Tixawän Judatä apu, nomnä umukulunin kake, “Mängälä aläpä yumdekän täke tihikukayingunimbä?” yang natäpgut.
16 Tikengä “Bapunambä?” yangu donatäxäwik, Tematä yiwikulune kuke, “Täkembä yiwisim?” yang inikut.
Iniwän “Uyiwikengu, ina namiläk?” yang inikut.

* **38:1:** Juda uläpä Jekopde wawaxu täpätu.

17 Tiwän Judatä “Meme mätekngа gwendu äpme gamit,” yang inikut.
Iniwän Tematä “Hängäkа täpätu äpmasimdekän äpme nami tengyiwixawa, meme mätexu namixäwikngä täpiläk?” yang inikut.
18 Tiwänä Judatä “Ina hängä gamit?” yang inikut.
Tiwän Tematä “Hängä umanda tuwängge matäkinä guläkgane mapi epunggaxu uläpä,† napnä bulak namike, hiputdaxäyä namiyo,” yang inikut. Iniwän hängä inä natäpgut using uläpäyalu imänä yiwikumäläk. U yiwikumäläk gwende engang muhip päkut.
19 Judaxälu yiwikengä, Tema täku, täwixu nomnä umukulu uxwämbälu utdoteke, kombät täwikngä hipdu tahakut.
20 Tixawänu Juda meme mätexu gwendu mängälä uläpäle imixäwik, hängä täpänä hipdu päpikge natäke, notnä Adulam nanä täpäle imän, täke kukut. Täke kuke teyä mängälä uläpä aläwämbän malikut.
21 Tiwän Hiratä wäwi taunune yiwäxayingu using yänikut. “Mängälä yumdekän täke tihikukayingu, Enaimde kahit täpäne yiwikulu sändanda?” yawän, “Andanu mängälä using bimä tihikunggaxu täpätu wenä,” yang inikin.
22 Tiwän hipdunä apu, Juda using inikut. “Axu tawämba maliwän, wäwi taunune yiwixayinunin yäniwa, ‘Andanu mängälä using tahanggaxu wenä,’ yang naniying,” yang inikut.
23 Iniwän Judatä using inikut. “Yahikukata ninimitnäng. Ge undanä. Hängäläpa nätäne päkulu, undanä peke yiwixäwik. ‘Wamu inikum using meme mätexu ambä imit,’ yake gama, täke ku tawämbi malik. Ge using kakengu, undanä,” yang inikut.
24 Yekawu gwenalä gwendu using yiwikengä, apu Juda using inikin. “Ayika Tema yumdekän täke tihikukinä, tängene käyä alik,” yang iniwä, Judatä using yakut. “Kepmän tulitäkepu däkine hawä ihikuyok,” yang yänikut.
25 Yawän tängutningge kepmän täke epuxuwä, Tematä bapunäle hängäläpä yämike, wamu using tewän kukut. “Nä hängä aläpäyatde towikngätä engang muhiwu namikut,” yake, unetäkänu using yakut. “Guläkngäne mapä epunggak äwä hiput yangu imindänekа? Ge kätak dayipso,” yang yäniwän, ku inikin.
26 Iniwä Judatä hängä uläpäyalunin dayike, using yakut. “Gutongä nätä tahakum. Tike Tema gutongänä wenä, inale nätä kem inike, wawaknga Selale doimikum,” yawän, Tema dolängukin. Tiwänä hipdu doyiwikumäläk.
27 Täpduxu engang kake täpikge natäpgut gwenune, “Ukgatäp tinggak,” yang natäpgin.
28 Andayike päkut gwenune engangu täpätu kätakngä tewän epgut. Tiwän mängälä anggatängämikge yiwikut täpätä kake, “Andä gämäk apunggak,” yake, trelu gämänä täkngahimdä kätakngäne wamgut.
29 Tiwändeyä kätakngä hipdu tuliwän koxawänu, notnä täpätä gämäk apgut. Tiwän mängälä uläpätä kake “Waxang! Gätä gämäk kitokake apunggaläk?” yawän, umanä Peres yang inikin.
30 Tiwänä notnä trelu kätakngäne wamgut täpä mahande apgut. Tiwän umanä Sera yang inikin.

39

Josepkät Potipale mängätkätdäne wam

1 Josewu Ismaelde bapunätä Isip täke pukukin. Tiwän Isipde kingge kulanä äminde kuhiläle yiwäxaxu Potipa uläpätä Ismaelde bapunäle kätaxune uhikut.

† **38:18:** Äminu uwomune nanätä using tahakakin. “Wamu aläknga nätä temänggat,” yakengu, hängä umanäle tuwängge matäkakin täpäläpä täke, pepane täpu tepä, tuwängä däkä une alakakin. Ge undäkänin kakengu, itä temäk yangu une natäxakin.”

2 Josewu Yawetä gatängämixawän, puyä towikngäle yolune pahaxawänu, nomängän tikin.
3 Potipatä kaxawänu, Yawe Josepkät yiwixäwik gatängämixawän, puyä nomängän pahakut.
4 Tiwän Potipatä Josewu ilakngä hikngä kake, gatäkgatäkngäle tuwänguke, puyä äminä äwä hängälapänä yangge kuhiläle yiwikge inikut.
5 Täpduxu Potipatä Josepde puyä imikut gwenunetä, Yawetä Josepde natäke, Potipale hängäläpä bänip kwikwik yämikut. Potipale hängäläpä yolune nanä awä puyäne nanä yangu undä bänip kwikwik yämikut.
6 Tiwän hängä täpänä undä Josepdä daying yiwikge inikengu, Potipa dasingga donatäpgut. Tike teyä "Naxu gätä hangamiyo," yangu doinikut.
Josewu tänge täpä, nomnä yangu ilakngä hikngä yiwikut.
7 Womsim yiwihikangä, Potipale mängätdä Josep kambutake, "Ai, api pekata," yang inikut.
8 Iniwän Josepdä "U. Usingu dolahawit," yake using inikut. "Natäpso. Kuhitnale yiwixakgä nandupän, nä ämin nomän, tiwän hängänä nätä undä daying yiwitde nanikut. Tikengä hängä täpänäle meyä dowänggaxunin.
9 Yolu anggwende kuhiläle yiwitde näkän tuwängukut. Tikengu "Hängä täkekän päke pahayo," yake teyä, gäle usingu donanikut, inale gä mängätnä. Anätule kayine gutongä hikngä uläknga, dasing tahawitde yanggaläk?" yang inikut.
10 Tiwändeyä mängälä uläpätä kwep äpman iniinilikut. Tiwän Josewu 'Täke,' yangu doyake, ile wäkngasimkäyä doxukut.
11 Gwendune puyä äminu okopi doxoxawä, Josewu puyä pahawikge kopgut.
12 Tiwän Potipale mängätdä apu, täwikngäne tänggänggänuke, "Api pekata," yang inikut. Inike, täwikngäkän täxawän, Josewu epu datäkukut.
13 Täwikngäkän täxawän epu datäkuwän kakengä,
14 puyä äminä une pahakayingu yang yawämbän apä, kem wamu using yänikut. "Täwixu axwämbälu känong. Potipatä Hibru nanä ane täpä täkapu tekutdä tängänane wahike, mayakngä täknga nimikge tahawän, yangot.
15 Anggatängaminingge yangopa natäke, täwikgnä nätä yiwilune teke, epu datäkuk," yang yänikut, kemun.
16 Yake Josepde täwixu teng yiwixawän, ayä une apän,
17 using inikut. "Puyä äminu Hibru nanä täpä täkapu tekuläkgä mayäkngä namikge tahak.
18 Tiwändeyä anggatängaminingge yangopa, täwikngä nätä yiwilune teke, epu datäkuk," yang inikut.
19 "Puyä ämindatä näle using tahak," yang iniwän, ayä tokngä hikngä natäpgut.
20 Natäke, Potipatä Josewu kalabus yolu kingge puyä ämindä gutongä pahawä pexaying gwenune täku tekut.
Tiwändeyä Josewu kalabusune yiwixawänu,
21 Yawe ixät gatäke yiwixäwik, ile nomän hikngä tahakut. Yawetä pahawän, kalabus ämin daying yiwixak täpätä Josewu ilakngä kakut.
22 Kake Josewu kalabus äminde kuhiläle tuwängukut. Tiwän kalabuskätanu inaka pahakinu, itä yäxawän pahakin.
23 Yawe Josepkät yiwike gatängämixawän, kalabuskätanu ina puyäka pahakulu nomängän tikin. Tiwän kalabus daying yiwixak täpätä puyä Josepde imikengu, meyä dowäkut.

40

Josepdä dambu tikindäne yäpulinä yakut

1 Josewu kalabusune yiwixawängän, täpduxu gwendune Isipde kingge wain pahake iminggak täpä äwä bret hängäminggak täpä yangu kingge kayine gutongä pahakumäläk.
2 Pahawät, Isipde kingu uläpäyatde tokngä hikngä natäpgut.
3 Tikengä kalabus yolu Josepdä yiwixak gwenunekän päku, kalabus daying yiwixaying äminde kuhiläle yolune pekin.
4 Tiwän kuhiläle yiwixak täpätä Josepde imän, daying yiwikut.

Kalabusune belakngä womdu yiwihikangä,
5 wain pahakakut täpä äwa bret hakakut täpä yangu dambu täpduxu inä unggwenunekän inäinä tikumäläk. Dambu ulikumäläxu yäpulinä inäinä.
6 Kwepdätä tembänä Josepdä apungu, anatänatälike yiwixawät dayipgut.
7 Dayike "Gilu inale natänatälikamäläk?" yang yänikut.
8 Yäniwän, "Nilu dambu inäinä dayimäk. Tiwändeyä dambu ulimäkge yäpuli nininangäsä äminu wenä," yang inikumäläk.

Tiwän Josepdä "Dambule yäpuli Anätutäkän yäminggaxunin. Ge dambuhä undan yähon," yang yänikut.
9 Tiwän kingge wain pahakakut täpätä Josewu using inikut. "Dambu tängäne wainu täkngatu kat.
10 Wainu uläknga kätakngä täkngayalä täkngatu. Tiwän gwäkgwäkngäne salinä yupsänggän alaxäwik galaying.
11 Tiwän kingge käwu nätä tätnä, unggalayingunin päke sasapa, kingge käwune pukuwä, inäle imit," yang inikut.
12 Tiwän Josepdä "Dambu uläknga yäpuli using," yake using inikut. "Katakngä täkngayalä täkngatu dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu.
13 Täpduxu gwenalä gwendu yiwikengu, gä kalabusde yiwiläxu, kinggä yawän epuxuwiläk. Tiwän puyä yakap pahakakuläk täknga hipdu äpme gamän, wainu pahaxäwik, kingge imiläk.
14 "Gäle using tahawän kakengu, gätä näle butayä natäpso. Natäke, kingu ainiyo. Tiwän kalabusunetä napmämbän epuxuwit.
15 Nä Hibrule kewunetä ämindäkän nanitäkapgin. Ngä anexäyä gutongä täkngatu dolahakum. Tiwändeyä kalabusde yumdekän täkapu napmambä yiwixat," yang inikut, Josepdän.
16 Wain pahakakut täpäle dambu yawän natäke, Josepdä yäpuli nomän hikngä iniwän kake, bret hakakut täpäxäyä Josewu using inikut. "Näxäyä dambu täkngatu using tit. Baskelu bretnänäxäyä gwenalä gwendu kuhitnane gwäpit.
17 Enetängä gwenune brelu inäinä kingge pät. Tiwändeyä anggwäpilune kwäwitdä apu päku naying," yang yakut.
18 Yawänä Josepdä natäke "Dambu uläknga tiläxu yäpuli using. Baskelu gwenalä gwendu dayiläxu täpduxu gwenalä gwendu.
19 Täpduxu 3 gwenune kinggä yawän, kalabusunetä epuxuwi, guläkga pahandäkngake, däki täpäne täko mapä wukuwi, kwäwitdä gupda näning," yang inikut.
20 Täpduxu 3 ungggwenu kinggä alakutde täpduk. Ge kinggä naxu puyä äminäle kuhiläle inulung hängyämikut. Tikengä wain pahakakut täpä äwä bret hakakut täpä yangu kalabusunetä pewän epuxuke, puyä äminu uläkwäkge kayine kukumäläk.
21 Tiwän wain pahakakut täpä puyä tupä pahakakut using imän, kingge käwu hipdunä täke imikut.
22 Tiwänu bret hakakut täpä kinggä yawän, puyä äminätä täku, däki däkäne mapä pukukut. Hängä ulikulu inä dambu tike yawät, Josepdä yänikut using tikut.

23 Tiwändeyä wain pahakakut täpä puyänä hipdu täkengu, Josepdä iniwän kakutde
bulämnä hikngä natäpgut.

41

Josepdä kingge dambu yäpuli yakut

1 Krismasu gwenalä apuxuwänä, Isipde kingu dambu täkngatu using tikut. Yanggä
Nail Dupine yiwike kaxawän,
2 towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä
akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwikin.
3 Tixawän towiyä gämänu tänge wenäxäyä 7 yanggäxatandä akoxuke, tänge käyä
gwenggwendä yiwikinunekän päkapu yiwikin.
4 Tikengä tänge käyä gwenggwenu, tänge wenä uläkwäkgä apu yähake napulukin.
Tiwän kingu unin kake naxälake enakut.
5 Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tikut. Wilu dupitunetäkän bulä
inulungu 7 alake galakin.
6 Tiwän dupituxäyä bulä 7 alawä, gusitdä akonggakätandä wawuwawungu tokngä
täkngatutä apu ihiwän, bulä mätekngä hikngä tikin.
7 Alake, wilu bulä inulung alakinu, mätekngä alakindä guläk päkin. Tiwän kingu
unin kake naxälake enake teyä, dambu tikutnä kakut.
8 Tembänä enake, dambu ulikutde natänatälikut. Tikengä dambu natäke yäpuli
yäkaying äminunin äwä natändetdet ämin yang undä yawän apä, dambu tikulu yänikut.
Tiwändeyä u yiwikinu täpätutä dambu ulikutde yäpuli donatäke initapgin.
9 Tiwänä kingge wain pahanggak täpätä kingu using inikut. “King, gutongä
tahakumu* using ganiwit.
10 Gätä näxät bret pahanggak täpäxätde tokngä natäke, kalabus daying yiwixayingge
kuhiläle yolune kalabusde nipmakuläk.
11 Kupilä gwendune dambu inäinä tikumäk. Ulikumäxu yäpulinä inäinä.
12 King kang yiwixayingge kuhiläle puyä äminu wawakdäkä Hibru nanä täpätuxät
yiwikumäng. Ngä dambu tikumäxunin inita natäke, yäpuli inäinä ninikut.
13 Tiwän hängä itä ninikut using hikngä tikin. Nä puyäna hipdu namixäwik, bret
hakakut täpä tänguwä kumgut,” yang inikut.
14 Iniwän kinggä puyä äminä yäniwän, Josewu kalabusune yiwikulu yupsäng
täkapgin. Täkapä kuhit dänggämnä äwä gen dänggämnä yang matäke, täwixu käluk
pahake, kingge kukut.
15 Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Dambu täkngatu titnä yäniwa, äminu
täpätutäkänkäyä yäpuli donanik. Tike gäle using yaying. ‘Dambu iniwä natäkengu,
yäpuli nomängän yänggaxunin,’ yang naniying,” yang inikut.
16 Iniwän Josepdä kingu using inikut. “King, hängä uläknga nätä dolahanggalunin.
Tike gätä natäläxu, Anätutä äpme ganiwik,” yang inikut.
17 Iniwän kinggä Josewu inikut. “Dambu tängäne using kat. Yanggä Nail Dupile
kwayimune yiwike kaxawa,
18 towiyä gämänu 7 bulämbam, tiwän tänge ilakngäkän gwenggwenu yanggäxätandä
akoxuke, songäsongä une nanä naxäwik yiwiying.
19 Tiwän ile mähene towiyä gämänu 7 tänge wenä, tiwän wäyi hikngä gweng-
gwenkäyä yanggäxätandä akoxuying. Isipde kewune towiyä gämänu usä bimä
gwendunekänkäyä dohikngä dayipgum.
20 Akoxuke tänge wenä unggwenggwendä apu, tänge käyä yakap akoxuyingu yahake
napuluying.

---

* **41:9:** Gutongä u tahakulu kingu Josepde tupä ininangäsä teyä doyakut.

21 Tiwändeyä ämindä dayikengu, ‘Usingbä naying’ yangu natäpnangäsändo, inale
tänge wenä. Tiwän yakap yiwiying usinggän yiwiying. Tiwän unin dayike enat.
22 “Tikengä hipdu peke, dambu täkngatuxäyä using tit. Wilu dupitunetäkän bulä
inulungu 7 alake galaying.
23 Tiwän hipdu 7 alawä, gusitdä yähawän, mätekngä hikngä tiying.
24 Tike ako wilu inulung alayingu, mätekngä alayinggä guläk päying. Tiwän unin
dayike enakengä, dambu natäke yäpuli yäkaying äminunin yäniwa, täpätutäkänkäyä
yäpuli donanik,” yang inikut.
25 Tiwänä Josepdä kingu using inikut. “Dambu tiläxu usäkän, tiwän yäpuli
täkngatukän. Anätutä dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk.
26 Towiyä gämänu nomänu 7 dayiläxu krismasu 7. Tiwän wilu bulä nomänu 7
dayiläkäyä krismasu 7. Dambu uläkngayalu usäkän, tiwän yäpuli buläkän. Naxu meyä
äpme alaxawä, krismasu 7 apik.
27 “Tiwän ile mähene towiyä gämänu tänge wenä, tiwän wäyi hikngä 7-u dayixawi
akoyingkäyä, krismasu 7. Tiwän wilu gusitdä yähawän bulä 7-u wäyi alayingkäyä
krismasu 7. Yäpulinä krismasu 7 nakge äpme dapmäke yiwitning.
28 “Ayat usinggän Anätutä dasingga tahawikge natäxu, unin tahawän kaläk.
29 Isipkätanu naxu meyä hikngä alaxawä, krismasu 7 apik.
30 Tiwänä ile mähene nakge dapmäke yiwixawä, krismasu 7 apik. Apän Isipkätanu
naxu meyä hikngä yakap alatningge äpme bulämdaning, inale naxu wenä hikngä
tixawän, kep gomu wäyi tiwik.
31 Naxu wenä hikngä tiwän, naxu yakap alawä meyä näning gwenggwende äpme
bulämdaning.
32 Anätutä dambu uläkngayat gamixu, yäpulinä buläkän usingge gamik. Inä Anätutä
‘Using hikngä tahawit,’ yangu anatäkengä gamik. U natäk using hikngä tinanggenggak.
33 “Ge äpmanu äminu natändetdetnä kayä, tiwän natändetdet wam yänggaxu täpätu
tuwänguyo. Tiwän Isip kewu awomu itä kang yiwik.
34 Ile gepbine yiwitningge äminu täkwäkguxäyä tuwänguyo. Tiwän itä yiwike yäxawä,
puyä pahaningune nanä undä, naxu 5 päningune nanä aupuke, 4 inäle pexäwik, 1-u
puyä äminu uläkwäkge yämixawä pening.
35 Krismasu naxu nomän alatning gwenggwenune nanä, wilu kingge umande päke,
nak yolu taunune nanä gwengwenune mahande näningge peke daying yiwitning.
36 Naxu uläkwäxu mähande Isip nanätä takgä yiwixäwik päke näningge pening. Ge
kantri awomu nakge dondapning,” yang yänikut, Josepdän.
37 Josepdä wamu uläknganin yawän, kingkät puyä äminäxätdä natäpä, nomän tikut.
38 Tiwän kinggä puyä äminä using yänikut. “Anätule wawungu äminu aläpäle tängäne
yiwixak bimä käyä? Ngä uläpä tuwängutnim,” yang yänikut.
39 Tikengä kinggä Josewu using inikut. “Wamu uläknga yaläxu, Anätutä gäle gamän
yänggaläk. Tiwän natändetdet äminu gä bimä täpätu wenä.
40 Ge gä kantrinale kuhiläle yiwiläk. Tiwän äminu undä gäle wam gwälamike
yiwitning. Tiwändeyä nä king. Ile tiwän, näle kematde yiwiläk,” yang inikut.

Josewu kinggä Isipde bulämbam täpäle yiwikge tuwängukut

41 Kinggä Josewu using inikut. “Nätä gä bulämbam täpäle tuwänguwa, Isip kewu
undä awomunin kang yiwiläk,” yang inikut.
42 Inike ringu tuwängge matäkinä kinggä kätakngäne täpän pukukulu utdoke,
Josepde kätaxune täpän pukungämikut. Tiwänä hipdu täwixu kwikwikngätä bupginu
belakngä kwämbätdu imän tahakut. Imän tahawänä, uhixu täkngatu goldä tahakinu
Josepde guläxune mapän pukukut.

43 Tiwän kinggä Josewu äminbamde yakap täpäle tuwänguwän yiwikutde, kalisu kwämbätdu† imän, une päko yiwike kukut. Kuxawän kingge puyä äminätä yakap kuxäwik, “Kundäkngake yapmitnong,” yang yakin. Kinggä Josepde using pahakut. Tiwän Isipde bulämbam täpäle yiwikut.
44 Tiwän kinggä Josewu using inikut. “Nä king. Tiwändeyä using yänggat. Isipkätanu inaka yumdekänu dowahaning. Tike gätä ‘Using pahanong,’ yang yäxawikänä, pahaning,” yang inike,
45 Josewu umanä käluk täknga Sapanet-Panea yang inikut. Tikengä Onde prisu‡ umanä Potipela, tiwän yäpanä umanä Asenat uläpä, kinggä Josepde imän, mängätnäle täkut. Tikengä Isipde kewu undä tihikuke kakut.
46 Josewu krismasnä 30 using yiwixawän, Isipde kinggä puyä bulämbam däkä yawän täkut. Täke kingu teke, Isipde kewu undä tihikuke kakut.
47 “Krismasu 7 naxu meyä alatning,” yakut using, krismasu unggwenggwenu naxu meyä hikngä alakin.
48 Isipkätanu naxu meyä alakin gwenggwenune Josepdä yawän, naxu undä taunu yiwixayingune äpmele inäinä petäke kukin. Naxu puyä taun kwayimune pahakinunin päxäwik, päku yämixawä, nak yolu taunune nanä gwenggwenune petäke kukin.
49 Wilu duksäng päkapu pexawä, meyä hikngä haluhalu yanggä gwenune nanä bimä tikut. Tinggawän axendekinu kendetnangasändo tiwän, undan tekin.
50 Krismasu nakge dapningge gwenggwenu doapuxawän, Josepde mängälu Asenat, Onde prisu Potipelale yäpatä wawakngä täpäyalä dukngikut.
51 Tiwän Josepdä “Anätutä gatängamän, meyä apgin äwä yotna nanä yangge ambulämdat,” yake, engangä yakäp täpä umanä Manase yang inikut.
52 Tikengä wawakngä maha täpä “Äminde kewune meyä bulak yiwit deyä, Anätutä tahawän, engangu towikggat,” yake, umanä Epraim yang inikut.
53 Naxu meyä alakinu äalaxawäkän, krismasu 7 apuxuwän pulukut.
54 Josepdä “Krismasu 7 nakge dapning” yakut using, krismasu yakap gwenu une apän, kepkewu sänesänekа yiwihikukayingu nakge undä dapgin. Tiwändeyä Isipkätanu naxu käyä tikut.
55 Yiwihikangä Isip nanäxäyä nakge dapmäke, ku kingu nakngäle inikin. Tiwän kinggä using yänikut. “Josepde kuwä, itä dasingga pahaningge daniwänu, using pahanong,” yang yänikut.
56 Nakgäne täknga, kantri Isiwu undä gwen dapgin. Tiwänä Josepdä yolu wit pekin gwenggwenu yämä siwän, Isip nanätä apu, naxu moninggä uhikin, inale Isipkätanu naxu wenä hikngä tikut.
57 Kewu undä gwen naxu wenä hikngä tiwän, Isipgän apu, wilu Josepde tängäne moninggä uhikin.

42

Josepde payänä täkwäxu Isip kukin

1 “Isipkätanu wilu käyä,” yawä natäke, Jekopdä wawakngä yänikut. “Ginu ina nänimde nakge wamu doyake yiwixaying?
2 Isipkätanu wilu käyä yawäxakum. Ge une puku uhike päkakopnong. Tiwän unin nakengu, doxumnim,” yang yänikut.
3 Tiwän Josepde payänä 10 täkwäkgäkän wit uhiningge Isip pukukin.
4 Tiwändeyä Josepde ulawu Bensaminu “Täke kuwä tängutnäng,” yake, nanätä äinindäkngakut.

† **41:43:** Täpduxu uwomune kalisu hosdä tulipäke tihikukakin. ‡ **41:45:** Onu miti yolu gwendule uman. Miti yolu unggwenune Isip nanätä tumuxu gusitde yäkakin.

5 Äminu nakge dapmäke, wit uhiningge kuxawä, Israelde wawakäyä pukukin, inale
Kenankätankäyä naxu wenä tikut.
6 Isip kepkätanu Josewu kuhiläle yiwixawän, äminbamdä wilu ile tängäne apu
uhixäwik, päke kukin. Tixawän payänäxäyä wit päningge apuke, Josepde nomune
sopäsopä puke, däme päpu, kewune yamgin.
7 Axuwä Josepdä dayikengu, "Payäna," yangu anatäpgut. Tike teyä "Womdune nanä
yäning," yake, "Ginu sänetä apukaying?" yangu kitokngäkän yänikut.
Tiwän "Ninu Kenandä nak uhinimde apumäng," yang inikin.
8 Josepdä dayike, "Payäna," yangu anatäpän deyä, payänä täkwäkgä "Äminu aläpä,
Josepbä," yangu donatäpgin.
9 Tixawänu dambu yakap tike dayipgut täkngale une natäpän kukut. Tiwän "Ginu
amäk tahanangge wepdä apuke nindutapningge apuying. 'Isipde yolu womduyi
dämänu wenämbä,' yang yake katapningge apuying," yang yänikut.
10 Yäniwän, payänätä "O bulämbam täpänin, usinggendo. Tike nak uhinimde
apumäng.
11 Ninu täpätule wawakgän. Tiwän wamu hiyäkängän yäkamängunin. Ninu wepdä
apuke dandutapnimde doapumäng," yang inikin.
12 Iniwä Josepdä "Ginu kem yäkaying. 'Isipde yolu womduyi dämänu wenämbä,' yang
yake katapningge apuying," yang yänikut.*
13 Tiwänä yäkwäle wamu using inikin. "Ninu Kenan yiwixamängunin. Tiwän ninu
täpätule wawakgän. Nanindä ulapninu täpäyaläxät towikut. Tiwän ninu unekänu
12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike wasekngä täpä naninkät yiwixawät
apgumäng," yang inikin.
14 Tiwän Josepdä using yänikut. "Ginu wepdä apuke, nindutapningge apuying yangu
andanit.
15 Hiyäkändembä yäkayingge using tahake dandupit. Ane yiwixawäkän, ulapsä
wasekngä täpä apik. Tike doapänu, kingu käluk yiwixakge umande, wamu kitokngä
yänggat. Yolu awomu doleke kuning.
16 Ginu undä kalabusune pexawä, täpätutäkän ku ulapsä täkapsok. Tiwänä wamu
hiyäkände yaying yangu natäpit. Tike wenä tiwänu, kingu käluk yiwixakge umande
yänggat. Ginu wepdä apuke, nindutapningge apuying yang natäpit," yang yänikut.
17 Yake kalabus yolune päku pewän yiwixawä, täpduxu gwenalä gwendu tukwake
kwakakut.
18 Täpduxu 3 gwenune Josepdä using yänikut. "Nä Anätule anaxaläkgalunin. Ge nätä
daniwit using tahakengu, doxumning.
19 Ginu hiyäkändekän yäkayingä kakengu, notsä täpätu kalabus yolune tewä yiwix-
awän, täkwäkgutäkän wilu yotsäle päke kunong, inale notsäbamu takgä yiwayak.
20 Tiwändeyä ulapsa wasekngä uläpähimu aläkapä kayot. Tikengä wamu hiyäkände
yakinä tinggak yangu natäke, doyäwa dahipning," yang yäniwän, "Uyänggaläk usingu
äpme tahanim," yang inikin.
21 Tikengä inäkänu using yiwikyakin. "Ulapnin tahana malikutde, äpmanu meyä
nihä päkamäng. Kwänämkät tixäwik 'Manutnong,' yang yakwakäxawängän, tahana
malikut. Itä päkut bimä, meyä nihä päkamäng," yang yakin.
22 Yawä Rubendä yänikut. "Nätä dasing danikum? 'Josewu dolahana maliwik,'
yangu andanixawayä tahawäxakum. Unin tängutna kumgutde, ile yäkwäle täknga
Anätutä meyä unin niminggak," yang yänikut.

---

* **42:12:** Josepdä payänä wamu kitokngä hikngä yänikulu, " 'Ulapnin pahana malikutde, meyä aläknga apunggak,' yang natäkengu, bäniyä äpmebä täpä täkwämbik?" yang natäke yänikut.

23 Josewu Isip wam yäxawän, puyä äminä täpätutä Hibru wamune päpän täkwaxawä,
yänikut. Tiwän "Nihä wamu u yamängu dombä natäk," yang natäpgin. Tiwändeyä
wamu yakinu Josewu anatäpgut.
24 Unin yawä natäke, Josewu kepmän täpu kwänämnä tiwän täkawänä, hipdu ako
wamu yänikut. Tikengä puyä äminä yäniwän, Simion tänggänggänuke, bälängä äwä
kätakngä yangu, notnä axang yiwixawäkän, napdä wamgin.
25 Tikengä Josepdä puyä äminä wepdäkän using yänikut. "Wit äwä naxu kahitde
näningge yang inäinä kekngälukyäminong. Tikengä moningä inä päkapginu, wit
kekngälutningunekän inäinä kekngälukyäminong," yang yäniwän, inä u yänikut using
kekngälukyämikin.
26 Tiwäna yäkngä donggi päkapu pekinune päko peke, päke kukin.
27 Axuxawä tukwawän, awetningge yiwikin womune, notnä täpätutä dongginäle
nak imikge yäkngäxätan sikengu, moningä hipdu yäkngäxätan kekngälukinä kakut.
28 Kake "Mäte kanong. Nä moninga hipdu yäkngaxätan kekngäluyingä tinggak," yang
yänikut.
Yäniwän meyä hikngä natäxäwik, kwätälä yamuxawä, kawäkawän tahake, "Anätutä
awomu dasingge tahanggak?" yang yakin.
29 Tikengä ko nanä Jekowu Kenan yiwixawän, hängä Isip kuwä, dasingga pahakinu
undä inikin.
30 Using inikin. "Isip kewu uwomde kuhiläle yiwixak täpätä 'Ginu amäk tahanangge
wepdä apuke nindutapningge apuying,' yang ninike, kitokngäkän ninikut.
31 Tiwän nindä using inikumäng. 'Ninu wamu hiyäkängän yäkamängunin. Wepdä
apuke dandutapnimde doapumäng.
32 Ninu Kenan yiwixamängunin. Tiwän ninu täpätule wawakgän. Nanindä ulapninu
täpäyaläxät towikut. Tiwän ninu unekänu 12. Tiwändeyä ulapninu täpätu wenä. Tike
wasekngä täpä naninkät yiwixawät, teke apgumäng,' yang inikumäng.
33 "Tiwän kuhiläle yiwixak täpätä using ninikut. 'Using tahawäyä, ginu hiyäkängän
yäkaying äminunin yang natäpit. Notsä täpätu ane tewä yiwixawän, täkwäkgutäkän
wilu yotsäle päke kunong, inale notsäbamu takgä yiwayak.
34 Tiwändeyä ulapsä wasekngä uläpähimu aläkapnong. Tiwän kawit. Kakengä ginu
wepdä apuke nindutapningge doapuying, tike wamu hiyäkängän yäkaying äminunin,
yang natäpit. Tikengä notsä ane yiwik täpä hipdu damit. Tiwän Isip kewu awomune
täkekän tihikuning,' yang ninikut," yang inikin, nanän, Jekowun.
35 Naxu päkinunin wälixäwixu, moningä wit uhiningge päke kukinu hipdu
yäkmätekngäne inäinä kekngälukyämikinä dayipgin. Unin dayikengu, wawakngäxät
nanäxät naxälakin.
36 Tiwän nanätä using yänikut. "Gindä pahawä, enganga täpäyalätä hikngä
hopikamäläk. Josewu hopikutnä äwä Simionkäyä hopinggak. Tiwän Bensaminkäyä
täke kuningge yäkaying? Gindä tahaxäwik, meyä däkä namikaying," yang yänikut.
37 Yäniwän Rubendä nanä using inikut. "Bensaminu kätakngane teyo. Tiwän täke
kuke, hipdu täkapit. Tike doläkapa kakengu, nina wawaxu uläpäyalu yäkwäle täke sipi
kumsimäläk," yang inikut.
38 Iniwän nanätä using yakut. "Reseldä dukngikulu wawaknga uläpä ginkälu
dowukuning, inale payänä axumgut, tiwän aläpähimdäkän yiwixak. Tiwän nä
äminäläke alit. Ge axuxawä, kahit täpäne meyä täkngatu ile apänu, nä butayä täknga
naminingunin. Tiwän nä butayä uläkngatä nuwän kupilunin," yang yänikut.

43

Josepde notnä hipdunä Isip kukin

1 Kenan kepkätanu naxu wenä hikngä tikut.

2 Tiwän wilu Isipdä päkakopginu änänggäwä puluwän, Jekopdä wawakngä using yänikut. “Hipdu puku, naxu uhike päkakopnong,” yang yänikut.

3 Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Äminu bulämbamu uläpätä yäko wamu using ninikut. ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut.
4 Ge gätä täke yawi, ulapninkät pukukengu, naxu äpme uhike päkakopnim.
5 Tike ‘Ulapsä mäläke pukunong,’ yawi, ninu dowukunim, inale ‘Ulapsä doläkapningä kakengu, ginde nomu dohikngä dandupit,’ yang ninikut,” yang inikut, nanän.

6 Tiwänä Israeldä using yänikut. “Äminu bulämbamu uläpä ‘Ulapninu täpätu käyä’ yangu inale inikin? Using inikinde, meyä täknga namikaying,” yang yänikut.

7 Yäniwänä wawakngätä using inikin. “Äminu uläpätä nihäle äwä ninkät nanäle ninikwayikut. ‘Nansä undan yiwixak?’ yake, ‘Äwä notsä täpätu käyä?’ yang ninikwayikut. Tiwän ‘ “Ulapsä aläkepnong,” yang niniyäk,’ yangu donatäxäwik, yäkwäle wamu ‘Hii, käyä,’ yang inikumäng,” yang yakin.

8 Tiwänä Judatä nanä using inikut. “Iniwi, näle apän, yupsäng pukuna. Ge nak päkakopna nake, nin, gika, äwä wawakdäkänin yangu doxumnim.
9 Wamu kitokngä using yänggat. Bensaminu nina äpme kang yiwit. Nätä ane gäle doläkapukengu, gutongä nätä gäle tahawit. Ge gutongä u tahawit täkngale, meyä täknga täke namiläk. Tiwän yiwikyiwiknga yiwilune, nina iwikge äpme päng yiwit.
10 Gätä ‘Täke,’ yawi tupä pukukumäng gämu, awukuke akoke, hipduxäyä awukuke akopnam,” yang inikut, Judatän.

11 Tiwänä Israeldä using yänikut. “Using tiwänu, using tahanong. Hängä gwälamgwälamu kewu awomune nanä yäksäne kekngäluke pänong. Ge bänip gwalängge, äminu uläpäle unin imining. Pa inuxu käpängä gwälam, ingutbamdäne yanggäyi, äwä pa salinu anäkayingu kutan bimä unin yang pänong.
12 Tikengä, moningu yakap päke kuwä ambäwäpahoke kengalutdamä päkapginkät, käluk päningkät unekän peke,
13 ulapsäxät täpä päke, äminu uläpäle yupsäng pukunong.
14 Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä tahawän, äminu uläpätä ginde butayä natäke pewän, Simionkät Bensaminkälu päkapnong. Dasingga? Wawaknga wenä tiwänu, undanä. Butayä täkngane yiwixawit,” yang yakut.

15 Tiwänä Israelde wawaxu moning, bänip gwalängge hängä, äwä Bensamin yang päke, Isip pukukin. Päpu, Josepde kayine yiwikin.
16 Tiwän Josepdä Bensamin kake, puyä äminäle kuhitde yiwixak täpä using inikut. “Äminu aläkwäxu yotnane yänipäku peyo. Tikengä kälawu gwendu tänguke hanggayo. Ge nätä kepmä wom apa, naxu ixät nänim,” yang inikut.
17 Tiwänä Josepdä inikut using, äminu uläkwäxu Josepde yolune yänipäke kukut.
18 Josepde yolune päke kuxawän naxälaxäwik, using natäpgin. “Yakap apna, moningu yäknginune kekngäluknimä päke kukumängge natäke tahanggak. Ge ani-hipmäke, puyä äminäle päke pewän pahaxätna, dongginin päpikge tahanggak,” yang yaxäwik naxälakin.
19 Tikengä Josepde yolune yämä däkäne täku, puyä äminäle kuhiläle yiwixak täpä using inikin.
20 “O, hiyäkän hikngä, bulämbam täpä. Yakawu ninu naxu ane uhinimde epgumäng.
21 Ngä axuxätna tukwawän awetnimde yiwikumäng womune yäkngin sikengu, moningu inä awäkumäng usinggän inäinä yäknginde mawune dayipgumäng. Ge hipdunin päkapukamäng.
22 Moningu kälukäyä nak uhinimde awämäng. Tiwändeyä moningu äminu uläpätä hikngä kengäluknimik yangu donatapgumäng,” yang inikin.

23 Yawä "Täke un. Manaxälatnong, inale moningsä awäkum. Tiwändeyä Anätuhä, nansäle Anätutä hikngä hängä gwälamu yäksäne damikutnä tiwänak," yang yänikut. Tikengä Simionu yawän, ku notnäle täkapgin.
24 Tiwän Josepde yolune päke koke, yanggä bälängä hälutningge yämike, dongginäle naxu yämikut.
25 Tiwän naxu une näning yang yawän kakinde, bänip gwalängge päkinu, Josepde kepmä wom apän imininggе tändäkngakin.
26 Tiwänä Josewu yolune apän, hängäläpä tändäkngakinu imike, sopäsopä puke, däme kep däkäne päpu yamgin.
27 Tiwänä Josepdä using yänikut. "Ginu iwalu dolike apuying? Nansä äminäläke yawäxakumu uläpä dasing? Täkekän yiwänak?" yang yäniwän
28 yäkwäle wamu using inikin. "Naninu gäle gepbine yiwixak täpä täkekän yiwänak," yang inike, "Äminu aläpä bulämbam täpä," yang natäke, sopäsopä hipdu puke, däme kep däkäne päpu yamgin.
29 Tiwän dayitäke kukengä, inä mingäle wawaxu Bensamin kake, using yänikut. "Ulapsä wasekngä täpä yawäxakumu, unin an?" yang yänikengä, Bensaminu using inikut. "Wawaknga, Anätutä gäle gwälam hikngä tahaxawän yiwitäke kuyo," yang inikut.
30 Ulapnä Bensamin kawän, butayä hikngä tiwän, yupsäng hikngä peke, epu täku, yotnä inä yiwixakätan kohopike, kwänämnä tikut.
31 Tikyiwihikangä, kayi yanggänä yanggätä pahawän kuwä, apu dolikut wälä däkngake, puyä äminä "Naxu sixut," yang yänikut.
32 Tiwänä sike, Josepde gwenu inätä imike, notnä täkwäkge inätä yämike, Isip nanä Josepde yolune nakayingu inätä sikyämikin. Isip nanätä naxu Hibru nanäxät näningge mähe hikngä natäxakin. Ge unekänu nänangäsändo. Ile tiwän inäinä sikyämikin.
33 Notnä uläkwäxu alakin using, yakap täpänetä ku wasekngä täpäne yäxawä, yiwitäke kukin. Yiwitäke kuwä, "Krismasninu ämbä natäxak?" yake, kawäkawän tahakin.
34 Naxu sikyämikinu, päyänä täkwäkge inäinä yämikin. Tike teyä Bensaminde sikin gwenu, äminu 5-dä nänangäsä gwen sikin. Naxu naxälä näxäwik, wainkäyä naxälä tängopgin*. Tixäwik Josepkät kuläkake yiwikin.

44

Josepde käwu ahopikut

1 Naxu napä puluwänä, Josepdä puyä äminäle kuhitde yiwixak täpä wepdäkän using inikut. "Naxu yäkngäne meyä kekngälukyämi dopäyä, moningäxäyä yäk mawu inäinäne kekngalukyämiyo.
2 Tikengä silwa käpna ulapnä wasekngä täpäle yäk mawune moningu wit uhiwikge päkapgutkät kekngälukngämiyo," yawän, inä Josepdä yakut using tahakut.
3 Kwepdätä tembänä hikngä gusilu akoxawän, Josepde puyä ämindä yäning yäpiwä, dongginä päke kukin.
4 Taun teke kuwä, belakngä dolixawän, Josepdä puyä äminä inikut. "Äminu uläkwäxu yupsäng yäwaläke ku pänggänggänuke, using yäniyo. 'Nindä ginde nomän tahana teyä, gindä ninde wäyi hikngä täknga inale hikngä tahaying? Bulämbam täpänale käwu kukäle inale täying?
5 Käwu unggomune tängoxäwik, natändetdelu wepdä yiwixayingkäyä unggomune päxäwik yatapmänggaxunin. Ginu wäyi hikngä tahaying,' yang yäniyo," yang inikut.
6 Tiwän ku pänggänggänuke, wamu Josepdä yakut using yänikut.

* **43:34:** Naxu bulämbam hängakakin gwengwenune wainkäyä alängokakin.

7 Tiwänä using yakin. “O bulämbam täpä, dasingge hikngä natäke nininggaläk? Ninu hiyäkän hikngä yäkamäng. Usingu dohikngä tahamäng.
8 Moningu yäknginune dayipgumängu, Kenandä hipdu äwäkapna dayipguläk. Ge ‘Silva bä gol kukäle päying,’ yangu inale natäke nininggaläk?
9 Ninu apumängu äminu täpätutä täkngä kakengu, täke tänguwä kungäxawän, äwä ninu dolämängu puyä ämin moyoyikale yiwitnim,” yang inikin.
10 “Täke un. U yäkaying using tiwik. Imindäka täkngä kakengu, uläpä näle puyä ämin moyoyi däkngaxawän, ginu täkwäkgu meyä dowäning,” yang yänikut.
11 Yang yäniwän, yäkngä inäinä kewune yupsäng päkepu peke sikin.
12 Sixawä Josepde puyä ämindä dayitäke kukut. Payänäle yäxunetä dayitäke kuhikangu, käp gomu Bensaminde yäxune kakut.
13 Tiwän unin kake, meyä hikngä natäke, inä täwik wehekin. Tikengä yäkngä donggi tängäne päko peke, hipdu taunde kukin.
14 Josewu yotnäne yiwixawän, Judaxät notnä täkwäkälu “Asing tahana, ninde butayä äpmembä natäpik,” yake okopi päko, Josepde kayine pimakin.
15 Tiwänä Josepdä using yänikut. “Ginu käpna kukäle inale täying? ‘Natändetdelu wepdä yiwixayingunin yatäpmänggaxunin,’ yangu donatäke tahaying?” yang yänikut.
16 Yäniwän, Judatä yäkwäle wamu using inikut. “O bulämbam täpänin, ‘Gutongä dolahamäng,’ yangu dasing ganinim? Anätutä wäyininu aläpän tapmäk. Nin äwä käp täkngä kaying täpä yangu undä puyä ämin moyoyika däkngaanim,” yang inikut.
17 Tiwänä Josepdä using yakut. “Usingu dohikngä pewa pahaning. Käpna kukäle täk täpätäkän näle puyä ämin moyoyi däkngake yiwixawän, ginu nansäle bänip kwikwik täkngane kunong,” yang yänikut.

Judatä ulapnä gatängämikge yakut

18 Tiwän Judatä täku, Josepdä yiwikulune inälängän yiwike, using inikut. “O bulämbam täpänin, wamu täkembä ganiwit? Kingkät gäxälu bulämbam täpäyat. Usäkän. Tike nä puyä ämindatä yäwa, tokngä manatängamiyo.
19 Tupä ninu using ninikuläk. ‘Ginu nansä ayiwänak? Tiwän notsä täpätu käyä?’ yang niniwi,
20 nindä using ganikumäng. ‘Hii, naninu äminäläke alikengä, ulapninu wasekngä täpä towikut. Ngä undan yiwälak. Mingätä wäwi täpäyaläkän dukngikut. Dukngikutnä payänä axumgut. Tixawän wawakngä wasekngä täpätäkän yiwixak. Uläpä naninde bänip,’ yang ganikumäng.
21 “Tiwän gätä using ninikuläk. ‘Aläkepnong tiwän käwit,’ yang niniwi,
22 nindä using ganikumäng, o bulämbam täpänin. ‘Wawakdäkä uläpä nanä teke epnangäsändo, inale aleke epänu, nanä axupixunin,’ yang ganikumäng.
23 “Tiwändeyä gätä puyä ämindа using ninikuläk. ‘Ulapsä wasekngä täpä doläkepä, ginde nomu hipdu dondandupit,’ yang ninikuläk.
24 Tiwänä naninde hipdu kokengu, wamu uninikuläk usinggän inikumäng.
25 “Tiwänä nandä using yakut. ‘Hipdu puku naxu uhinong,’ yang niniwän,
26 nindä using yakumäng. ‘Ninu dowukunim, inale ulapninu wasekngä täpäxälu dowukuna, äminu uläpätä ninde nomu dohikngä nindupikge yakut. Tike ulapninu aapänu, täke äpme pukunim,’ yang inikumäng.
27 “Tiwänä nanindä using ninikut. ‘Ginu anatäxaying. Mängätnatä wawakngä täpäyaläkän hikngä dukngikut.
28 Täpätu ahopikut. Tiwän nä doxakum. Dasingga? Kälap tukgämbä tänguke yahandekin?

29 Tiwän äpmanu aläpäxäyä aläke kunggäwä, kahit bänäkängän meyä päpänu, gindä näle butayä bulämbam hikngä naminingunin. Nä äminäläke alit. Ge nä butayä uläknga tä nuwän kupilunin,' yang ninikut.
30-31 "Bulämbam täpä, nana wawakdäkä aläpä näxälu doxuta kakengu, axupixunin, inale wawakdäkä aläpä nandäne bäniyä hikngä. Naninu äminäläke hikngä damänsimu alik. Ge wawakdäkä aläpä ninkälu hipdu doxuna, nindä naninde butayä bulämbam hikngä iminimunin, tiwänu axupixunin.
32 Tiwänä unetäkänu, nätä wamu kitokngä hikngä täknga tu nanu using inikum. 'Bensaminu nina äpme kang yiwit. Ge doläkapukengu, täpduk täpduxu yiwilu, meyä uläknga ninalekän yiwik,' yang inikum.
33 "Ge using kakengu, nä Bensaminde tangge täkembä gäle puyä ämin moyoyikale ane yiwixawa, wawakdäkä aläpä payänä täkwäkät hipdu kopning?
34 Tike wawakdäkä aläpä doxuwänu, nä nanale hipdu doxuwit, inale meyä nanale apik täknga kawitde mähe natäxat," yang inikut, Judatän.

45

Josepdä inäle yatapgut

1 Josewu butayä hikngä natäke, kwänäm titnangäsä hikngä tikin. Tiwän puyä äminä Isip nanä "Ginu undä hikngä yolu anggwenu teke epuxunong," yang yänikut. Inale puyä äminä une yiwixawä, notnä "Nä Josep," yang yäniwikge donatäpgut. Tike inäkän yiwixawäyä yäniwikge natäput.
2 Ge puyä äminu teke epuxawäyä, Josewu kwänämu bulämbam hikngä yangotixawän, Isip nanä natäxawä, kingge yolune yiwäxaying äminkäyä "Josewu using tik," yang ku yawä natäpgin.
3 Tixawänä Josepdä notnä täkwäxu "Nä Josep. Nana undan ayiwänak?" yang yänikut. Tiwänä notnä täkwäxu anaxälake, yäkwäle wamu doinikin.
4 Tiwänä Josepdä notnä using yänikut. "Ane inälängän hikngä apnong," yawän, apgin. Tiwänä using yänikut. "Nä notsä Josep, tupä gindä Isip nanäle yämä uhikinunin.
5 Tiwändeyä äpmanu näle u tahakinde, bänipsäxätanu meyä mawänong. Bä tokngä täknga tu gihäle manatäpnong. Inale Anätutä ämin gatangyämikge natäke tewän, nätä gämäxu apgum.
6 Nak takgä yiwixätna, krismasu gwenalä apuxunggak. Tiwän nak puyä dowahake dowäke, krismasu 5-käyä äpme yiwitnim.
7 Anätutä kahitnä inätä hikngä täknga tune gatängdamän, gindä yiwike, bapuha mahande sakngälawikge natäke tewän, nätä gämäxu apgum.
8 "Nä yolu awomune gindä dolahawä apgum. Tike Anätutä tewän apgum. Tiwänä Anätutä napmämbän, Isipde kingge natändetdet inixäwik, kingge yolune yiwixaying äminunin dayingyiwäxäwik, Isipde kuhiläle yiwixat.
9 Ge ginu yupsäng ko, nana using ininong. 'Nä Josep dika wawakgä wamu aläknga tewa apunggak. Anätutä tahawän Isip kewu awomde bulämbam täpäle yiwixat. Ge mayiwiyo. Tike näle yupsäng hikngä epso.
10 Päkepu nina wäkngasim, distrik Gosenu kewu uwomune yiwiläk. Ge wawakga, bapuka, towiyä gämända, sipsipda, hängä täpäka yangu ane päkepu peke yiwiläk.
11 Äminbamu undä nakge dapmäxawä, krismasu 5 apixunin. Ge ane epnong. Tiwän nätä dandung yiwit. Tike dondanduyiwa, ginu undä nakge dapnäng,' yak wawakga Josepdän,' yang ininong.
12 "Nä Josepdä daninggat. Ginu undä nä nandukengu, anatäpnangäsä. Bensamin, gä ulapna hikngä. Gäxäyä näle anatäpnagäsä.

13 Ge ko nana ahikngä ininong. ‘Josewu kantili Isipkätanu, umanä bulämbam hikngä,’ yang inike, hängä ane inaka dayiyinggexät inike, yupsäng täkepnong,” yang yänikut.
14 Yänikengä Bensaminu täku betake, kwänämu initikut. Tiwän yäkwälexäyä Bensamindä betaxäwik initikut.
15 Tiwän Josepdä notnä undä yänitixäwik, kis pahangyämitäke kukut. Tiwänä notnätä wamu une inikin.
16 Tiwänä “Josepde notnä aapuying,” yangu kingge yolune yatäke kuwä natäke, king äwä puyä äminäle kuhiläle yiwixaying yanggä täke hikngä natäpgin.
17 Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Notda using yäniyo. ‘Wilu donggihäne päko peke, Kenande hipdu kunong.
18 Ku nansä, gihäxät nanä yangu undä ane näle päkapnong. Tiwän Isipde kewu nomän hikngä womdu dama, une yiwitning. Yiwike pahawä, naxu nomängän alaxawä päke näning,’ yang yäniyo.”
19 “Yänike unetäkänu using tahaningge yäniyo. ‘Engangsä, mängätsä, nansä yang päkapningge, kalbimä bulämbamu Isip nanätäne gwenduyi päke kunong.
20 Hängä täpähäle manatäpnong, inale hängä Isip nanä gwälamgwälamu äpme damit,’ yang yäniyo,” yang inikut, kinggän.
21 Tiwänä Israelde wawaxu using tahakin. Kinggä yakut using, Josepdä notnäle kal bimä bulämbamu gwenduyi yämike, naxu kahitde näninggexät yämikut.
22 Unetäkänu täwik käluxu notnäle kwämbätdu kwämbätdu yämikut. Tikengä Bensaminde täwik käluxu 5 äwä moningu 300 silwa yang imikut.
23 Tike nanäle päku imininggе using pekut: Hängä gwälamgwälamu Isip nanä donggi 10-une päko peke, donggixät inäle pengämikut. Tikengä wit, bret, äwä naxu kahitde näpikge yangu donggi mängälä 10-une päko peke, donggixät inäle pengämikut.
24 Pengämike notnä yäning yäpiwän kuningge tahaxawä, using yänikut. “Kahit täpäne täkungu, mayanganinong,” yang yänikut.
25 Tiwänä notnä täkwäxu Isip teke, nanä Jekopde Kenan kopgin.
26 Ko nanä using inikin. “Josewu doxumgut. Ayiwäxak. Tiwän unetäkänu äpmanu Isipde kuhiläle yiwäxak,” yang inikin. Unin yawä, hatnäxäwik, “Hiyäkän yäkaying,” yangu donatäpgut.
27 Tiwän wamu Josepdä u yänikulu undä inikin. Tiwänä kalbimä bulämbamu Josepdä yämikut gwengwenunin dayike, nanäle bäniwu tangäne yiwikut.
28 Tikengä using yakut. “Hiyäkände hikngä. Wawaknga Josewu ayiwäxak. Ge pukuke kakengä kupit,” yang yakut.

46

Jekowu Isip kukut

1 Tiwän Israelu hängä täpänä undä päke, yotnä teke kukut. Kuhikangä Berseba kundopgut. Une kundoke, nanäle Anätunäle kälawu sipmäke hawän yähäkukin.
2 Tiwän kupiläne Anätutä tahawän, dambu bimä tikut. Tixawän Anätutä “Jekop, Jekop” yang iniwän, Israeldä “We! Nä ane,” yang inikut.
3 Iniwän Anätutä using yakut. “Nä Anätu. Bapukale Anätu, nä unin. Gä Isip kuwiläkge manaxälayo. Isipkätanu nätä äpme pahawa, gäle bapuka sakngälawän, kantri inulung hikngä dakngawän yiwitning.
4 Isiwu gäxät pukunimunin. Tikengä hipdu Kenanu päkakopit. Gä Josepkät yiwixäwik kupiyä, itä kwayiwik. Ge Isip kuwiläkge, manaxälayo,” yang inikut, Anätutän.

5 Tiwän Jekowu Berseba teke kukut. Wawakngä uläkwäkgä Jekop, mängätnä, engangä yangu kalbimä inulungu kinggä pewän kukinu unggwenggwenkätan päko peke, päke kukin.
6 Unetäkänu kälawu äminsak äwa hängä täpänä Kenan päkin yangu undä unuxät pake kukin.
7 Jekopdä ixät nanä undä päke, Isip kukut. Wawakngä, yäpanä, bapunä wäwi, bapunä mängälä yang unda päke kukut.

8 Jekopde wawakngä, bapunä yangu Isip kukinu umanä using.

Yakap täpä Ruben.
9 Tiwänu Rubende wawaxu Hanok, Palu, Hesron, Karmi yang.
10 Tiwänu Simeonde wawaxu Jemuel, Jamin, Ohat, Jakin, Sohar Saul yang. Saulde mingä Kenan nanä.
11 Tiwänu Livaile wawaxu Gerson, Kohat, Merari yang.
12 Tiwänu Judale wawaxu Er, Onan, Sela, Peres, Sera yang. Tiwändeyä Erkät Onankälu Kenan kumgumäläk. Judale wawaxu Peres, uläpäle wawaxu Hesron, Hamul yang.
13 Tiwänu Isakarde wawaxu Tola, Pua, Jasup, Simron yang.
14 Tiwänu Sebulunde wawaxu Seret, Elon, Jalel yang.
15 Jekopde wawaxu uläkwaxu, mängätnä Lea itä Mesopotemia yiwixäwik dukngikut. Yäpanä täpätuxäyä andukngikut. Umanä Daina. Jekopde mängälu Leatä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 33.

16 Tiwänu Gatde wawaxu Sifion, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi, Areli yang.
17 Tiwänu Aserde wawaxu Imna, Isva, Isvi, Beria yang. Tiwänä haminä Sera. Aserde wawaxu Beria, uläpäle wawaxu Heber, Malkiel yang.
18 Gat Aser yangu, Jekopkät Silpaxätde wawak. Silpa uläpä Labandä yäpanä Leale puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Silpaxätdä dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 16.
19 Jekopde mängälu Resel ile wawaxu Josep, Bensamin yang.
20 Josepde mängälu Asenatdä wawakngä Isip dukngikulu Manase, Epraim yang. Asenalu Potipera Onde prisu uläpäle yäpa.
21 Tiwänu Bensaminde wawaxu Bela, Beker, Asbel, Gera, Naman, Ehi, Ros, Mupim, Hupim, Art yang.
22 Jekopde mängälu Reseldä dukngikutkät bapunä uläkwäkälu unekänu 14.

23 Tiwänu Dande wawaxu Husim.
24 Tiwänu Naptalile wawaxu Jasel, Guni, Jeser, Silem yang.
25 Dan, Naptali yangu Jekopkät Bilhaxätde wawak. Bilha uläpä Labandä yäpanä Reselde puyä äminäle imikulunin. Jekopkät Bilhaxätdä dukngikumäläkät bapunä uläkwäkälu unekänu 7.
26 Inä Jekopde wawak äwä bapunä yangu Kenan teke Isip kukinu unekänu 66. Wawakngäle mängät täkwäkäyä using kukin, tiwändeyä unuxälu doxendekin.
27 Tike Josepde wawaxu Isip alakumäläxu uläpäyatkät Jekopde wawak, bapunä Kenan teke Isip kukinu uläkwäkälu unekänu 70.

28 Isiwu axundokengu, Jekopdä Josewu Gosen apu dayipikge natäke, Juda gämäk iningyäpiwän, Josepde kukut. Tiwänä Jekop yänggwälu Gosen kundoxawä,
29 Josepkäyä Gosen kuwikge kalisu inäne gwenu tändäkngake, täko yiwike, nanä Israel kawikge kukut. Ku nanä kake täku betaxäwik, belakngä initikut.

30 Tiwänä nanätä Josewu using inikut. “Nina kayitä angganduke, ‘Käluk yiwixaläk,’ yangu anatäxat. Ge äpmanu axupitdekän,” yang inikut.

31 Tiwänä Josepdä notnä, nanä, äwä nanäxät nanä yangu using yänikut. “Kingu using
ku iniwit. ‘Notna, nana, äwä nanaxät nanä yangu Kenan kewu uwomune yiwixayingu
näle aapuying.
32 Äminu uläkwäxu sipsip, towiyä gämän yang daying yiwäxayingunin. Ngä sipsipnä,
towiyä gämänä, äwä hängä täpänä yangu undä päkapuying,’ yang iniwit.
33 Ge kinggä yawän kuwä, ‘Ginu ina puyä bimä pahakayingunin?’ yang daniwänu,
using ininong.
34 ‘O bulämbam täpänin, ninu tupä bapunindä pahakakin using pahakamängunin.
Wawakdäkänetä sipsip, towiyä gämän yang daying yiwixakumängä, using daying
yiwäxamäng,’ yang ininong. Using iniwä, kinggä Gosen kewu awomune äpme pewän
yiwitning, inale Isip nanä sipsip dayingyiwäxaying äminde mähe natäxayingunin,” yang
yänikut, Josepdän.

47

Josepdä notnä, nanä yang kingge yänipäkapgut

1-2 Tiwänä Josepdä notnä 5 tuwänguwän, Gosen kep womu teke, kingge kukin. Kuke
Josepdä kingu using inikut. “O king, nana, notna yangu sipsipnä, towiyä gämänä, äwä
hängä täpänä undä päke, Kenanu aleke apuhika, Gosen kep womune aapuyingä undan
yiwayak,” yang inikut. Inikengä notnä uläkwäxu yawän, kingge kayine kopgin.
3 Tiwän kinggä using yänikut. “Ginu ina puyä bimä pahakayingunin?” yang yänikut.
Yäniwän yäkwäle wamu using yakin. “O bulämbam täpänin, ninu tupä bapunindä
pahakakin usinggän, sipsip dayingyiwäxamängunin,” yang inikin.
4 Unetäkänu using inikin. “Kenankätanu naxu wenä hikngä tiwän, sipsipdä
nänangäsäxäyä wenä tinggäwä, mätekngä womsimu ane yiwitnimde apumäng. Ge
gätä täkembä yawi, ninu Gosen yiwitnim?” yang inikin.
5-6 Tiwänä kinggä Josewu using inikut. “Isip kewu awomu gätäne. Nangga äwä notda
yangu gäle apuying. Tiwän Isipkätanu kewu nomän hikngä Gosendän. Ge une yawi
yiwitnong.
“Tiwänu notda uläkwäkätanu, iminimindäka kälawu nomängän daying yiwixayingä
kakengu, u äminuningän tuwänguyo. Tiwän nätäne itä daying yiwitining,” yang inikut.
7 Tiwänä Josepdä nanä Jekowu kingge kayine initäkapän, Jekopdä kingu wam
gwaläng imikut.
8 Imän kinggä “Gä krismasda dasingdasing?” yawän,
9 using inikut. “Kewu anggomune tihikuxäwik, krismasna 130 yiwixat. Tiwän u
tihikukumu meyä bulak tihikukum. Bapunatä tihikuxäwixu, krismasu meyä ayiwikin.
Tike näle krismasu mätekngä,” yang inikut.
10 Tikengä wam gwalängu hipdu imixäwixu, aepuxukut.
11 Tiwänä kinggä inikut using, Josepdä nanä, notnä yangu Ramses Distrikätanu*
kewu womduhim yämän, une yiwikin. Isipkätanu Ramses Distrikge kewu nomän
hikngä.
12 Unetäkänu Josepdä nanä, notnä, nanäxät nanä, äwä engang yangge natäke, naxu
ämin apmäng yämixawän, näxäwik yiwikin.

Josepdä Isip nanä gatängyämikut

13 Isip nanä, Kenan nanä yangu naxu wenä hikngä tinggawän, takgä yiwixäwä,
kitokngänä wenä tikin.
14 Tiwänu moningu Isip nanätäne awä Kenan nanätäne yangu undä hikngä nakge
tahaxäwik, Josepde imä päke, kingge yolune päku pekut.

---

* **47:11:** Gosen kewu uwomu umanä täkngatu Ramses Distrik.

15 Isip nanä Kenan nanä yangu moningä undä mumbä pulukgäwä, Isip nanä undätä
apu, Josewu using inikin. “Moninginu undä amutna puluying. Tiwändeyä gä inale
nindung yiwixawi kumnangge tikamäng? Naxu niming,” yang inikin.
16 Tiwänä Josepdä using yänikut. “Moningsä awulukge tiwänu, kälawu alowikayin-
gunin päkapu namixawä, yäkwäle naxu äpme damit,” yang yänikut.
17 Yäniwän sipsip, meme, towiyä gämän, hos, äwä donggi yangu undä päkapu imikin.
Tixawän yäkwäle nak yämän näxäwik, yiwixawä krismasu unggwenu apgut.
18 Krismasu unggwenu apuxuwän puluwänä, hipdu apu Josewu using inikin.
“Bulämbam täpänin, ‘Naxu nimiyo,’ yangu dongganinangäsä teyä, moningninu wenä.
Tiwän kälawu äminsakäyä gäle undä anggamikumäng. Ge äpmanu hängä täpätu nakge
gaminangäsä wenä. Tike nihäxät kepninkätgän.
19 Gä inale nindung yiwixawi kungäxätna, kepninu moyo yiwitnanggenggak?
Nihäxät kepninkät päxäwik, naxu nimiyo. Tiwän ninu kingge puyä ämin moyoyi
däkngana, itä nihä äwä kepnin yangu towikngä däkngawik. Nak salin nimiyo. Tiwän
unin pahana, kewu wäyi doliwik. Tiwän bulä alawä, unin päke nake, doxumnim,”
yang inikin.
20 Naxu wenä hikngä tiwän, Isip nanä undä kepnä pewä, Josepdä kewu undä kingge
umande uhiwän, kinggä päke, towikngä däkngakut.
21 Josepdä kepnä uhiwän, äminu Isip nanä undä hikngä kingge puyä ämin moyoyi
däkngakin.
22 Tike prisu moningu kinggä iwikge yämixawän, naxu uhingnäkakin. Ge nakge
dondapmäke, kepnä dowewä päkut.
23 Tiwänä Josepdä äminu Isip nanä using yänikut. “Äpmanu kingge umande kepsä,
gihä yangu auhinggat. Ge nak salinu anin päku, puyäne pahanong.
24 Itä bulä alawä päkengu, äupuke 1-u kingge imixäwik, 4 gihäle penong. Tikengu
gihäle peningune nanä käwutdu sakngäyile pexäwik, käwutdu gihä, gihäxät nanä, äwä
engangsä yang näningge, penong,” yang yänikut.
25 Yäniwän using inikin. “O bulämbam täpänin, ninu axumnangäsä teyä, gätä ilakngä
ninduke, gatängnimitäkapunggawi, käluk yiwitnanggekamäng. Ge kingge puyä ämin
moyoyile äpme yiwitnim,” yang inikin.
26 Tiwän Josepdä mämä wamu using tekut. “Isipkätanu kewu kinggänekän. Ge äminu
undä naxu puyäne nanä päkengu, äupuke, 1-u kingge imixäwik, 4 inäle pening.” Mämä
wamu uläknga äpmankäyä using yiwäxak. Kinggä äminbamde kewu awäke teyä, prisde
kewu dowäkut.

Jekopdä inä kupän kwayiningge Josep inikut

27 Israel yänggwälu Isip päku, Gosen kep womune yiwikin. Une yiwixäwik, kepnä
pätäke kuke, engangu dukngixawä, meyä sakngälakut.
28 Jekowu Isip yiwixawän, krismasu 17 apuxukut. Unekänu krismasnä 147 yiwikut.
29-30 Täpduxu axupikge däpi tiwän, wawakngä Josewu yawän apän, using inikut.
“Gätä ilakngä nanduxaläknga kakengu, näle natäke, gwälam hikngä tahaxäwik, wamu
ganiwilu kätakga bakanale kematde täxäwik, ‘Usingu äpme tahawit,’ yangu hiyäkände
hikngä naniyo. Nätä kupa, Isipkätanu maxwayinong. Tike nätä kungäke bapunale
kuwa, gupna Isipdä täke, bapuna kwayikin womune täku kwayinong,” yang inikut,
Josewun.
Iniwän “Usingu äpme tahawit,” yang inikut.
31 Tiwänä Jekopdä “Anätule umande hiyäkände hikngä naniyo,” yang iniwän,
Anätule umande hiyäkände hikngä inikut. Tiwän Israelu däme däpmunä pekgak
womune täpu temäke, Anätule eu wam yakut.

48

Jekopdä Epraimkät Manasexälu wam gwaläng yämikut

1 Täpduxu womdu yiwihikangä, ämindä Josewu using inikin. “Nangga amalik,” yang
iniwä, Josepdä wawakngä Manase Epraim yang yänipäke, nanäle kukut.
2 Kuwän “Wawakga gäle aapuk,” yawä, Israelu awekulu, kwätän hikngä tahake,
enake yiwikut.
3 Tikengä Josewu using inikut. “Nä Kenankätanu taunu Lus unggäpangune*
yiwixäwa, Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä apu, wam gwalängu using namikut.
4 ‘Nätä pahawa, gä engangu naxälä towimbi, meyä sakngälawik. Nätä pahawa,
bapuka kantrinä inätä täke yiwitning. Tiwän kewu awomu, bapukale tupäkände äpme
yämit,’ yang nanikut,” yang inikut, Josewun.
5 Unetäkanu using inikut. “Nä ane gäle doapuxäwa, wawakga Isip alakumäläxu
aläpäyalu nina wawak däkngakamäläk. Ruben Simeon yang towikum bimä, Epraim,
Manase yangkäyä wawaknga däkgnakamäläk.
6 Tiwän engangu Epraim, Manase yangge mehene towimbiläxu, gikale. Tiwän näle
wawakgä kewu Kenan uwomune päningu, Epraim, Manase yangkäyä awähimäläk.
Tike ulapnä ile mehene alatningu payänäle kewune yiwitning.
7 Wamu u yänggalu, mingga Reselde natäke yänggat. Kewu Mesopotemia uwom teke,
Kenan kewu uwomune taunu Epratde wäkngäsim kuxäwik, Reselu kumgut. Tiwän
butayä hikngä natäke, Epratde kahit kwayimune kwayikum,” yang inikut. (Epralu,
äpmanu Betlehem yang inikaying.)
8 Tikengä Israeldä Josepde wawak dayike, “Aläpäyalu imin?” yang iniwän,
9 Josepdä yäkwäle wamu using inikut. “Aläpäyalu wawaknga Anätutä ane Isip
yiwixäwa namikulunin,” yang inikut.
Tiwän “Näle päkapso. Tiwän wam gwaläng yämit,” yang inikut.
10 Israelu äminäläke tiwän, kayi kupilä tiwä, nomänu dondayipgut. Ge Josepdä
wawakngä yänipäkapän, Israeldä bapunä päku betake, kis tahangyämikut.
11 Betake Josewu using inikut. “Gäle nomu dombänggandupit yang natäxakum
deyä, Anätutä pahawän, gikakänu donggandut. Tike wawakgaxät undä dandupa
yiwimäng,” yang inikut.
12 Tiwäna Josepdä wawakngä Israelde bälängäne wäkngäsim yiwikumäläxu yäniwän,
kwayimune päku yiwixawät, Josepdä sopäsopä nanäle nomune puke, däme kepkätan
täpu temgut.
13 Josepde wawaxu uläpäyalu, yakap täpä Manase, tiwän ulapnä Epraim. Ge Josepdä
Manase kätakngä dambunä hamändä täke, Epraimu kätakngä hiyänä hamändä täke,
Israelde yänipäkapän, Manase Israelde hiyä käwut yiwän, Epraimu Israelde dambu
käwut yiwikut.
14 Tiwändeyä Israeldä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhilune täke, kätakngä
dambu hamändä Manasele kuhilune täkut. Manasetä gämäk alakut deyä, kätakngä
hiyä hamändä doläkut.†
15 Tixäwik wam gwalängu using yämikut.
“Bapuna Abraham, nana Aisak yangu Anätule wam täwake, ile gepbine yiwikumäläk.
Anätu uläpätä yiwikyiwiknga yiwitäkapulu, iwikge nandung yiwik.
16 Meyä näle apginu nä axumnangäsä teyä, itä ängela däkngake gatängamixawän
yiwitäkaput.
Ge Anätu uläpätä wakwakdäkä aläpäyalu bänip kwikwixu äpme yämik.

---

* **48:3:** Tupä taunu Betel unggäpangu Lus yang inikakin. † **48:14:** Tupä nanätä wam gwaläng yämininggе, wawakngä yakäp täpä nanätä kätakngä hiyänä hamändä päke, ulapnä dambunä hamändä päkakin.

Ämindä wawakdäkä aläpäyatde uman yakengu, nina, bapuna Abraham, äwä nana Aisak yangge dombulämdäning.
Tiwän wawakdäkä aläpäyalu engangu äpme towimbät, meyä sakngälawik, kewu anggomunen," yang yakut, Jekopdän.
17 Nanätä kätakngä hiyä hamändä Epraimde kuhit täpän kake, Josepdä "Uhamänu Manasele kuhit tänangäsä tahanggak?" yang natäke, nanäle kätaxu uhamänu Manasele kuhiläne täku tewikge täxäwik,
18 using inikut. "Nan, usingundo. Yakawu aläpänin. Ge kätakga hiyä hamändä ile kuhit täyo," yang inikut.
19 Tiwänä Jekopdä usingu dolahawikge natäke, using inikut. "Wawaknga, anatät. Ixäyä bapunä äpme meyä sakngälake, kantri inätä täke yiwitning. Tiwän umanä käyä tiwik. Tiwändeyä ulapnäle umanu bulämbam hikngä äpme tiwän, payänäle umanu yapmimbik. Tiwänä ulapnäle bapunä meyä sakngälake, kantrinä inäinä päke yiwitning," yang inikut.
20 Tikengä täpduxu unggwenune Jekopdä wam gwalängu using yämikut.
"Mahande Israel nanätä äminu wam gwaläng yämininggе natäkengu, gitde natäpä apän, using yänining.
'Anätutä gwälam hikngä tupä Epraim, Manase yangge pahakut usingu, gälexäyä usinggän pahayok,' yang yänining," yang yänikut, Jekopdän.
Wamu u yakulu, ulapnä Epraimde umanu yakapde yiwän, payänä Manasele umanu mahande yiwikut.
21 Tiwänä Israeldä Josewu using inikut. "Nä axumnanggenggat. Tiwändeyä Anätu ginkälu äpme yiwixäwik, bapuhäle kewune hipdu danipäke kuwik.
22 Sekem nanäle kewu nomän hikngä. Tupä kwälemna, gwäwäyäna yang päke, Amor nanäxät amäke, kewu uwom täkumu notdale doyämit, tike gäle gaminggat," yang inikut.

49

Jekopdä wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänitapgut

1 Jekopdä wawakngä yangyäwämbän apä, using yänikut. "Wäkngasim apnong. Tiwän mahande dasingga yiwitninggäne danitapit.
2 Ginu undä Jekopde wawak, ginu undä ane apnong.
Nä nansä Israeldä yäwilu, apuke natäxätnong.

3 Ruben, gä wawaknga yäkap täpä.
Näle kitokngä, gätä päkuläk.
Wawakdäkäne gä gämäk towikum.
Umanda käyä.
Kitokngäka käyä.
4 Tiwändeyä umanda wenä tiwik.
Yanggä däkngake matäwä sipmäkayingbimä säkge doyiwixaläxunin.
Nanggale mängätkät pekumäläk.
Mängätnaxät peke, mayäkngä bulämbam hikngä namikuläk.✡
Ge gä yakap täpäle doyiwiläk.

5 Simeonkät Livaixälu yiwikyiwikngä usäkän.
Hängä amäk pahanangäsätäne päke, äminsipmäk tahakamäläxunin.✡
6 Wepdä wam yäxawälu, nä doxuwa yiwitnim.
Wam yiwikyäxawälu, donggatängyäma yänim.

✡ **49:4:** Yakap 35:22 ✡ **49:5:** Yakap 34:25-30

Inale tokngä natäkengu, ämin sipmäkamäläxunin.
Äminde towiyä gämände kendängalu yumdekän sipmändäkngawät tahandambätäkayingunin.
7 Bäniptoxu yupsäng natäke, tokngä natäxäwik,
äminu tokngä däkä yumdekän yämikamäläxunin.
U tahakamäläkge tokngä däkä inä pähimäläk.
Tiwän bapunä unekänu donggatäke yiwitning.
Tike Israelkätanu kewu notnätä päningune täpätu täpätu petäke kuwa yiwitning.

8 Juda, notdatä umanda tängetnatning.
Iwalda gätäkän sipiläk.
Tiwän nanggale wawakgä gäle sopäsopä putning.
9 Juda, gä laion bimä.
Laiondä kälap ku sipmäke nake,
hipdu päkapu pekyiwixawä,
ämindä doxu pahangyäwäxayingbimä.
10 King puyä Judatä täpixu ämindä doläning.
Inä bapunätä tätäke koxawä,
towikngätä apungä puyä uläknga täpik.
Täke kantri undä itä daying yiwik.*
11 Donggi wain puyäne äwamä pewä, wain salinu änäning.
Tiwän täwikngäxäyä wain yanggätä ähälutning.
Tiwändeyä wainu dowuluwik.
12 Ämindä wain tängokgäwä, kayi wain bimä dak tining.
Kälawu äminsakge mämu ämindä päke tängokgäwä,
mayä mämbimä kwak hikngä tining.†

13 Sebulunu yanggä gwende kwayimune yiwik.
Kewu uwomu nomän tiwän, sipdä päkapu yiwitningge nomän.
Kewu Sebulundä täpixu täkungu taun Saidonde kewune yiwik.

14 Isakalu donggi kitokngä gwendu bimä.
Tiwändeyä meyä käwukäwut wamängämä,
moyo päke pek yiwik.
15 Isakalu kewu äyiwä täkaningge womdu kawän nomän hikngä tiwänu,
moyo yiwän täkäning.
Tike äminde puyä ämin moyoyi däkngake,
meyä päpikge gwetakengu,
puyä kitokngä hikngä pahawik.

16 Danu äminä nomän daying yiwik.
Israel notnätä daying yiwixaying using daying yiwik.
17 Danu gomok bimä.
Gomokgä kahitäpäne kohopike yiwixawä, äminu hos tängäne apä, hosde bäläng yähawä, hosdä hätnawä, äminu hos tängäne yiwixayingunin päkepu sipmäkaying using tahawik.‡

---

* **49:10:** Wamu aläknga, yäpulinä kätak hikngä donatäxayingunin. † **49:12:** Judale kewu nomän hikngä tiwän, nak puyä meyä pahaxäwik, kälawu meyä towitning. ‡ **49:17:** Dande bapuna äminu naxäländo. Tiwändeyä kitokngänä käyä tiwä, iwalnä sipning.

18 Yawe, gätä gatängamiläkge yiwixat.

19 Gatde yolu kukananangga apu pahawä malining.
Tiwändeyä Gatdä mähexätandä apu sipik.

20 Aserde kewune naxu nomän alätning.
Tiwän naxu gwälam hikngä kingge yämik.

21 Naptali meme tukgä inä natäk tihikuxäwik,
engangä gwälam hikngä dukngikaying using tahawik.

22 Josewu nawu täkngatu bimä.
Yanggä akondokayingune doke, salinä meyä hikngä aläxawä,
kätakngä täpmäxäwik, dämän täpä täpä kopik.
23 Kwalemdä amäkaying ämindä tokngä natäke kwälemdä temningge pahakin.
24 Tiwändeyä Josewu kwälemnä päkulu,
kätakngä doyamumbä, nomängän mukut,
inale Jekopde Anätu kitokngänä käyä uläpätä gatängämikut.
Anätu uläpä Israel daying yiwixak täpänin.
Anätu uläpä Israelde hup.§
25 Bapukale Anätutä gatänggaminggaxunin.
Anätu Kitokngänä Käyä Täpätä bänip kwikwik gaminggaxunin.
U gamikgä pahawän, hopä enetängätä kepdane epning.
U gamikgä pahawän, yanggä amälankätandä kepdane akopning.
U gamikgä pahawän, mängälä gin yänggwätkätan nanä engangu meyä dukngitning.
26 Wam gwalängu bapunatä näle namikinu, gäle gamitdä ayapmik.
Wam gwalängu meyä hikngä anggaminggatdä täwalde nomu ayapmik.
Wam gwalängu anggaminggalu gätä päpiläk.
Notda täkwäkätanu äminu bulämbam däkngakuläkgä päpiläk.

27 Bensaminu homu tuxu kitokngäna käyä gwendu bimä.
Kälawu tembänä ku sipmäke nänggaxunin.**
Ge kupiläne notnäle uhike yäminggaxunin," yang yakut, Jekopdän.
28 Wamu uläkwäxu Israelde wawaxu 12 uläkwäkge bapunä mahande dasingga yiwitninggäne yänikulunin. 'Using yiwitning' yangu u yänikulu, wawakngäle yiwikyiwikngä dayipän tixawä yänikut

Jekopdä kupän kwayikin

29-30 Wawakngä mahande dasingga yiwitninggäne yänikengä, Jekopdä wawakngä puyä wamu täkngatu using yänikut. "Nä axungwäke notna axumgin aminde kuwitde däpi alik. Ge axupa, gupna Kenan täke kunong. Täku hupgänangu bapuna, nana yang pekindäkäne tenong. Hupgänangu undäkä Makpelaxätan, Epron Hit nanä uläpäle kewune. Makpelaxät Mamrexälu wäkngäsim wäkngäsim. Hupgänangu undäkä kepkät Abrahamdä Epronde kätaxune mätmätde uhikut.
31 Abraham, mängätnä Sara yangu undäkäne pekin. Tiwän Aisak, mängätnä Rebeka yangkäyä unekän pekin. Ge Leatä kupäntäyä une tekum.

§ **49:24:** Anätu huwu bulämbamu gwendu bimä. Israel nanä undan kuhopiwä, iwalnätä sipnangäsändo.
** **49:27:** Homu tukgä kälap yäwake sipmäke napulukaying using, Bensaminde bapunäxäyä iwalnä using pahaning.

32 Kewu uwomkät, hupgänangu undäkäxälu Abrahamdä Hit nanäle kätaxune
auhikut. Ge ninaxäyä axupa, gupna aläku, hupgänangu undäkänekän tenong,” yang
yänikut.
33 Puyä wamu wawakngä yänipulukengä, Jekowu bälängä awekgaxune päko peke
kungäke, bapunä tupä kumginde kukut.

50

1 Nanatä kupän, Josewu butayä hikngä natäke, nanä betake initixäwik, kis
tahangämikut.
2 Tikengä “Gupnä bukatayäk,” yake, puyä äminä doktale yiwixaying täkwäxu
yäniwän, nanäle guwu mäläsin pexäwik, täwikgä täpä kopgut.*
3 Puyä uläknga tahananggengu, täpduxu 40 tahakakin. Ge Israelde guwu using
pahaxawä, täpduxu 40 apuxukut. Tixawän Isip nanä ile butayä natäke, kwänäm
tixawä, täpduxu 70 apuxukut.
4 Butayä täkngane yiwikinu puluwänä, Josepdä kingge puyä äminu umanä käyä
täkwäxu using yänikut. “Näle täke natäkengu, kingu using ininong.
5 ‘Josewu nanatä using inikut. “Wamu uyäwilu, Anätule umande ‘Usingu äpme
tahawit,’ yang naniyo,” inike “Nä axupitde däpi alinggak. Ge nätä kupa, mätmälu
Kenen kep womune ninale kwayikum däkäne täku teyo,” yang iniwän, “Usingu äpme
tahawit” yangu Anätule umande inikut. Ge täkembä tewi, nanä Kenan täko tekengä,
hipdu apik?’ yang ininong,” yang yänikut.
6 Yäniwän king ku iniwä, Josepde wam natäke, kinggä using yakut. “Täke. Nanggatä
yawän Anätule umande inikuläk using täko teyo,” yang inikut.
7 Tiwänä Josewu nanä kwayiwikge kopgut. Tiwän kingge puyä äminu umanä käyä
kingge yolune pahakaying, puyä äminu umanä käyä Isipkätan pahakaying awä
8 Josepkät nanä, payänä, ulapnä, nanäxät nanä yangu undä kopgin. Tixawän Gosenu
engangä, sipsipnä, towiyä gämänä yanggäkän yiwikin.
9 Tixawän amäk äminu hos tängäne päko yiwike kukaying ämin, äwä karis
bimälängäne päko yiwike kukaying ämin yangkäyä using kopgin. Äminu u kopginu
meyä hikngä.
10 Axuhika Atat nanätä witde dapäkdapäkngä uhinggikaying womune kundopgin.
Atalu Yanggä Jodan Dupine wäkngäsim. Uwomune kundokengu, butayä hikngä
natäke, kwänämu bulämbam gwen tikin. Tixäwik Josepdä nanäle natäke, butayä
täkngane yiwixawän, täpduxu 7 apuxukut.
11 Butayä täkngane yiwixawä dayike, Kenan nanä uwomune yiwixayinggä using
yakin. “Isip nanä butayä hikngä natäxaying,” yang yakin. Ile tiwän, kewu Yanggä
Jodan Dupine wäkngäsimu uwomu, umanä ‘Abel Misraim,’† yang inikaying.
12 Jekopde wawaxu inä yänikut using tahakin.
13 Nanäle guwu Kenan kewune täko, hupgänangu Makpela nanä däkäne tekin.
Makpelaxät Mamrexälu wäkngasim wäkngasim. Hupgängangu undäkäxät kewu
uwomkälu Abrahamdä mätmätnäle, Efron Hit nanä uläpäle kätaxune uhikut.
14 Nanä kwayikengä Josep, notnä äwä äminu ixät kopgin yangu undä hipdu Isip
kukin.

Josepdä notnä bänip kwikwik wam yänikut

---

* **50:2:** Isip nanä umanä käyä ämindä kupä, gupnä bukatäyäk yake, doktatä gupnä matäke, bäniyä sike, maäläsinu inäinä peke, täwikgä wamätäke kokakin. Tikengu boksune pexakin. † **50:11:** Hibru wamune ‘Abel Misraim’ äwä “Isip nanä kwänäm tikaying,” yangu guläkngä usäkän.

15 Nanä kwayikengä, Josepde päyänä täkwäxu using yakin. “Nanu alikut. Ge wäyi
täkgnaläknga Josepde pahakumängge, yäkwäle Josepdä tokngä natäke, tokngä däkä
nimiyäk,” yang yakin.
16 Yake wamu Josepde using tewä kukut. “Nangga axupikge däpi tixawänu, using
ninikut.
17 ‘Josewu using ininong. “Wäyi täkngaläknga payäkatä gäle pahake tokngä däkä
gamikindeyä, gutongänä pahawi hopinong,” yang ininong,’ yang ninikut. Ninu
nanggale Anätule gepbine yiwixamäng. Ge wäyininu täkembä pahawi hopining?” yang
yawä ku inikin. Iniwä Josewu wamu uläknganin natäke, kwänämnä tikut.
18 Tiwänä payänä undä täkwäkgä täkapu, Josepde kayine pimake, “Ninu gäle puyä
ämin moyoyi,” yang inikin.
19 Iniwä using yänikut. “Manaxälatnong. Nä Anätundo, ngä nätä tokngä däkä damit.
20 Gindä näle wäyi pahaningge natäpgin. Tiwändeyä Anätutä wäyi u pahaki-
nunin täpän täkwämbän, nomän tik. Äminu meyä axumnangäsä teyä, Anätutä
anggatängyämän, käluk yiwixaying.
21 Ge manaxälatnong. Gihäxät engangsäxälu äpme dandung yiwit,” yang yänikut,
bänip kwikwik wamun.

Josewu äxumgut

22 Josewu notnä täkwäkät Isip yiwikin. Tixäwik Josewu krismasnä 110 tikut.
23 Äyiwixawängän wawakngä Epraimde bapunä alawä, wawakngä Manasele
wawaxu Makirde engangkäyä alawä, Josepdä inäle päkut.
24 Tiwänä Josepdä notnä using yänikut. “Täpduxu axupitde däpi alik. Tiwändeyä
Anätu änggatängdamikge äpme apik. Itä apungu, ginu kewu awomunetä, kewu
Abraham, Aisak äwä Jekop yangge yämikge kitokngä hikngä yänikut womune danipäke
kopik,” yang yänikut.
25 Yake using yänikut. “Wamu daniwilu, ‘Usingu äpme tahanim’ yangu Anätule
umande naninong. Anatutä änggatängdamikge apänu, gupna kewu awomunetä
ähikngä täke kopnong,” yawän, “Usingu äpme tahanim,” yangu Anätule umande inikin.
26 Josewu krismasu 110 yiwike kumgut. Tiwänä gupnä mäläsin peke, bokskätan
tekin.

Rut

Naomi ayä axumgut

1 Tupä Israel nanä kingu wenäne, Israel äminde kepkätanu gusit tiwän, naxu wenä
tikut. Tiwän Juda nanä täpätu Betelehem yiwixakulu, mängätnä, wawakngä täpäyat
yang päpän, Israelu teke, womsimu kantri Moap päku yiwitningge kukin.
2 Wäwi uläpä umanä Elimelek, tiwän mängätnä Naomi, tiwän wawakngä uläpäyatde
umanu Malon, Kilion yang. Uyänggwälu Efralunetä sakngälakin. Tiwänu taunä
Betlehemu uwomu Judaxätan. Uwomu aleke päku Moap yiwikin.
3 Päku yiwihika, Elimelexu aweke kungäxawän, Naomi wawakngä täpäyatkät inäkän
yiwihika,
4 wawakngä mängätnä Moap nanä päkumäläk. Umanä Opa, Rut, yang. Moap päku,
krismasu 10 yiwike,
5 wawakngä Malon Kilion yangkäyä undä kumgumäläk. Ayä wawakngä uläpäyat
yangu undä teke kumgin, Naomin.

Naomixät Rutkät Betlehem kukumäläk

6 Womsimu Moap yiwixawän, "Yawetä äminämbamu apu gatängyämike, naxu
wuyäne nanä yäminggak," yawä natäpgut. Tikengä Moap teke ayinä täpäyatkät hipdu
kuningge tändäkngakin.
7 Tike ayiwixakut womu teke, hipdu Juda kep womune kuningge kahit täpäne kukin.
8 Täku kahitbäna ayinä yänikut, "Hipdu mingsä yot gihänggihä kukahon. Gitdä näxät,
axumgin äminkätde tahakumäläk bimä täknga, Yawetä gitde gwälam hikngä pahayok.
9 Yawetä gatängdamän, apsä päke, ile yolune gupsäng yiwison," yake, kis pa-
hangyämän, kwänämnä duksäng tikumäläk.
10 Tixäwik, "Undanä. Nilu notdambamde gäxät kunim," yang inikumäläk.
11 Tiwän "Ayina hikngä, kukahon, yotsäle. Inale kunim, näxälun? 'Wawakngä
äpmembä dukngiwän itä pähimäläk,' yang natäxamäläk?" yang yänikut Naomitän.
12 "Ayina hikngä, yotsä hipdu kukahon, inale nä äminäläke alit. Ge apna
tänangäsändo. Nina natäpa wawak dukngitnangäsä tiwän, kupilä anggwenunekän
apna täke, wawaknga dukngiwa,
13 gilu ile yiwixawät täkahimäläk? Bä wäwi täpätuyi dayikengu, apsäle doxuhimäläk?
Ayina hikngä, undana. Meyä gitdä pämäläxu nätä pätdä ayapmik, inale Yawetä nä
maha temängamikut," yang yänikut.
14 Unin yäniwän, hipdu duksäng hikngä tikumäläk. Tike Opa hawanä kis
tahangämike, yotnäle kukut. Tiwändeyä Rulu Naomixät gatäke kuhimäläkge natäpgut.
15 Tiwän, Naomitä inikut. "Kayo. Notda mängälu notnämbamkät anätunäxätde hipdu
axunggak. Gäxäyä kuwi kukahon," yang inikut.
16 Tiwändeyä Rutdä using inikut. "Anggapmambitde mananing yäpike, hipduna
kuwitde mananing yäpiyo. Säneka kuwi, näxäyä axuwit. Säneka yiwi, näxäyä une
yiwit. Gäle notdambamu näle notna. Gäle Anätuka näle Anätuna.
17 Säneka kupi, näxäyä une kupa kwayining. Nilu kungäkgäkänä matäwik. Tike
hängä täpätutä matäwänu, Yawetä meyä bulämbam hikngä namikge natäxat," yang
inikut.
18 Tiwän Naomitä kawänu, Rulu ixät kuhimäläkge kitokakut. Tiwän axuwikge ining
yäpikulu undan tekut.
19 Tiwänä unetä kuhika, ku Betlehem kundopgumäläk. Kundopät Betlehem nanä
undätä duksang kulakaxäwik, mängälatä "Naomimbä an?" yang yakin.

20 Yawä "Naomi yangu mananinong. Mara yang naninong, inale Anätu Kitokngänä
Käyä Täpätä yiwikyiwiknga alahawän wäyi hikngä tikut," yang yänikut, Naomitän.*
21 Tikengä hipdu using yänikut. "Anetä teke kukumu, hängäna meyä. Tiwändeyä
Yawetä hipdu moyo hikngä nanitäkapuk. Ge Naomi yangu inale nanining? Yawetä nä
alahawän malit. Kitokngänä Käyä Täpätä meyä anamik," yang yänikut.
22 Wamu uläknga Naomitä Moap kep teke, ayinä Rulu Moap nanä täpäxät hipdu
kukumäläkgäne. Täpduxu uwomkätanu sänggum bimä bali yang yänikayingu moyokän
matäxawä, Betlehemu kundopgumäläk.

2

Rulu Boasde wuyäne pahakut

1 Naomile ayä Elimelekät nanä täpätu hängänämbamgän tiwän umanä käyä. Uläpä
umanä Boas.
2 Rut Moap nanä täpätä Naomi inikut. "Tewi wuyäne kuwa, imindäka ilakngä
nandupänu, ile mehene kuxäwik, bali salinu itä matäxawän epningu butuwit," yawän,
"Ayina hikngä, kuyo," yang inikut, Naomitän.
3 Tiwän Rulu axu, nak matäkakin äminde mehene yäwaxäwik, bali itä matäxawä
epginu, bututäke kukut. Puyä ulängä kukulu, Boas Elimelekät nanä uläpätäne yangu
äpmeyä katapgut.
4 Awahaxawä, inä unggwenunekän Boasu Betlehemdä apu, nak matäkakin äminu
"Yawexälu gikät," yang yäniwän, yäkwäle "Yawetä pahawän nomändän yiwiläk," yang
inikin.
5 Tiwänä Boasdä nak matäkin ämindäne kuhiläle tuwängukut täpä inikut.
"Mängälämätexu aläpä imindäne?" yawän,
6 yäkwäle using inikut. "Uläpä Moap nanä, Moapdä Naomixät apgumäläxunin.
7 Tembänä apu 'Täkembä tewi nak matäkaying äminde mehene yäwaxäwik, bali
awamäxawä däpäkngä epningu butuwit?' yang nanike, bututäkapuk. Tiwändeyä
gepmäne matekngä wesim yiwän täkaying," yang inikut.
8 Tiwänä Boasdä Rut inikut. "Kätak natäxayo. Bali wuyä awomu maleke ku,
täpätuyitäne tängälängäne mambutuyo. Mängälämätexu wuyä alängäne pahakayinggä
kuxawä kuxäwik butuyo.
9 Wäwi säneka matäwayak yangu kätak dayixäwik, mängälämätexu ixät pa-
hakayingu mehene yäwayo. Puyä ämina, 'Malahawä maliyok,' yangu kitokngä ayänit.
Yanggäkalembä tiwä, axu itä uhike peningunin tangopso," yang inikut.
10 Tiwänä Rutdä sopäsopä puke, kuhilä kewune täpu temäke inikut, Boasun. "Nä
malä nanä. Tiwändeyä ilakngä inale nanduxaläk? Näle inale natäxaläk?" yawänä,
11 Boasdä inikut. "Nä anatäpgum, apdatä kungaxawän, hawakale dasingga
tahatäkapunggaläxun. Mingga, nangga, yotda yang peke, äminu tupä dondayix-
akuläkge apguläkge nä änatäpgum.
12 Ge u tahakuläkge yäkwäle, Yawetä gamiyok. Yawe Israel nanäle Anätuninu
anggandung yiwikge apguläk täpätä hängäläpä meyä gamiyok," yang inikut.
13 Yawän, "Bulambam täpäna, gä näle ilakngäkänu usinggän nandupiläkge natäxat.
Mängälämätexu gäle wuyäne pahakayingu umanä käyä, tiwän nä umana wenä. Geyä
wam gwälangu gätä naniläkgä, meyä nätä pälu anggatängaminggak," yang inikut,
Rutdän.
14 Nak nänangäsä täpduk tiwän, Boasdä Rut inikut. "Ane apu, brelu päke, yanggä
kaxalä täkngane pewi kaxalawä, nänggä," yang inikut. Yawän, Rulu täkapu, bali

* **1:20:** Naomi yangu yäpuli kulakak. Mara yangu yäpuli meyä.

matäkaying ämindä yiwikinune puku yiwikut. Tiwänä Boasdä sänggumde notnä puhäk hakinu imikut. Imän napän täke tiwän, naxu käwutdu ayiwikin.
15 Anake, bali butuwikge enaxawänä, Boasdä wuyä äminä kitokngä yänikut. “Bali awamäpeningunembä päpän kakexäyä, mainiwä mayäkayok.
16 Tike awamäpeningune nanä notnäxäyä aluliwä akopä pengäminong, tiwän butuwik. Tiwänu maininggämätanong,” yang yänikut.
17 Ge ambutuxawän tukawän, bali u butukulu täku sipmäng yäwambän bulätäkän epä kawänu, meyänä 13 kilo bimä tikut.
18 Tiwän bali päke, taun täku, dasingdasingga päkulu hawanä iniwän kakut. Tiwän anapän täke tiwän yiwikinkät sike imikut.
19 Imän kake, “Äpmanu säne butuläk? Iminde wuyäne päläk? Äminu uläpä gandutewän päläxu, Yawetä pahawän nomändän yiwiyok,” yang inikut, Naomitän.
Iniwän Rutdä, inikut, iminde wuyänekа pahakulun. “Puyä ulängä pätdäne towikngä umanä Boas,” yang inikut.
20 Iniwän, “Boasu Yawetä pahawän nomändän yiwiyok. Yawetä axumgin äminkät käluk yiwixaying äminkätde gwälam hikngä pahanggaxu dolexak,” yake using inikut. “Wäwi uläpä apnitde notnä hikngä. Ge notnäle natäke nindung yiwitnangäsä täpätu,” yang inikut, Naomitän.
21 Iniwän, Rut Moap nanä uläpätä inikut. “Täkngatuxayä using nanik. ‘Puyä äminaxät unekän gatäke kuxäwik butuyo. Tixawän sänggum bimä undä matäwä puluwik,’ yang nanik,” yang inikut.
22 Tiwän Naomitä Rut inikut. “Ayina hikngä, mängälämätexu Boasde wuyäne pahakayingkät kuningu täke. Inale äminu täpätule wuyäne ku päxawi, tahawä maliyä,” yang inikut.
23 Ge mängälämätexu Boasde wuyäne pahakakinkät gatäxäwik, bali pänggäwä puluwän, witkäyä pänggäwä pulukut. Unggwenggwenkätanu Rulu hawanäxät yiwikumäläk.

3

Rulu ayäle täwakut

1 Täpduxu gwendune hawanätä Rut inikut. “Ayina hikngä, nätä wäwi täpätu kake gama, itä mängätnäle täpän, yotsäne gupsäng yiwisimäläk.
2 Boasde natäpso. Mängälämätexu ile wuyä pahaxawä ku butukuläxu uläpä apnitkät nanä. Äpmanu tukwatde bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukaying womune däpäkdäpäkngä uhinggiwik.
3 Ge yanggäkа häluke, hängä käpängänä käyä gupdane pahake, täwikga käluk pahake, uwomune kuyo. Tike nak yanggä yangu donapuluxawänu, alänggämänu maxuwi gandupsok.
4 Awäku pewänu, une hikngä pekgak yangu kätak kayo. Ge awexawänä, ku täwixu aomipewixu, nomnä bälängä omimbik däkähimgän tängenake, bäläng kwayimnäne peyo. Tiwänu itä dasingga tahawiläkge äpme ganiwik,” yang inikut.
5 Iniwän Rutdä inikut. “U yänggaläk usingu äpme undä pahawit,” yang yakut.
6 Tikengä Rulu bali sipmäng yäwäxawä bulätä epukakin womune ku, hawanätä dasingga inikulu, undä täwake pahakut.
7 Boasu nakngäxät yanggänäxät napän, täke hikngä tinggawän, bänipgwälang natäke, bali pekinde kwayimune päku pekut. Pexawän, Rulu wepdäkän ku, täwixu bälängä pänguhikulu, nomnä däkähimu tängenake, bäläng kwayimnäne pekut.
8 Ge Boasdä kepdamände, dasingga tike enake, täpän täkwämbänu, mängälä täpätu bäläng kwayimnäne pekgawän kakut.

9 Kake, “Gä imin?” yawänä, Rutdä, “O bulämbam täpäna, nä Rut. Gä apnale notnä.
Ge mängätdale täyo,” yang inikut.
10 Iniwän, “Yawele pahawän nomändän yiwiläk. Ge gwälam hikngä täkngа äpmasim
tahanggaläkgä, tupä hawakale tahakuläxu ayapmik. Wäwimätexu hängänämbamgänbä
bä hängänä wenämbä unin ku apdale päpi yiwixätnangäsä teyä usingu dolahaläk,”
yang inikut.
11 “Manatänatäliyo. Äminbamu taun yiwixayingu undä anatäxaying, gä mängälä
nomän täpä yangun. Ge wamu u yaläxu undä äpme tawake pahawit.
12 Hiyäkän. Nä apdale notnä. Tiwändeyä apdale notnä hikngä täpätu undan. Tike
nä atumaha bimä.
13 Kupiläne ane yiwiyo. Ge gwäsiyä katapnim. Dasingga, notnäle natäkengu,
äpmembä mängätnäle täke gandung yiwik. Using tahawixu täke. Tike wenä tiwänu,
Yawele umande yänggat. Nätä äpme täke gandung yiwit. Ge une pekgayo. Tixawän
gwäsi tiwik,” yang inikut, Boasdän.
14 Tiwänä bäläng kwayimnäne pexawän, axwakawikge tixawän, “Ämindä
nandupnäng” yake enakut, inale “Mängälä täpätu bali sipmäng yäwäxawä bulätä
epukaying womune kuk,” yang natäpnäng yakut, Boasdän.
15 Tikengu unetäkän using inikut. “Kwäman täwikga täpi dopän täpi wäsiwän,” yang
iniwän, using tahawän, 25 kilo bali wälikngämike, täko gwäpikngämike, hipdunä taunde
kukut.
16 Tixawän Rulu hawanäle kuwän, using inikut. “Ayina hikngä, kuwi dasing tahak?”
yang iniwän, Boasdä ile dasingga pahakulu Rutdä undä inikut.
17 Inike, unetäkänu using inikut. “ ‘Hawakale moyo hikngä maxuyo,’ yake bali 25
kilo namik,” yawänä,
18 Naomitä inikut. “Ayina hikngä, wepdä yiwixayo. Tixawän dasingga tiwixu, äpme
yawä natäpiläk. Inale wamu uläknga yawän nomätawikge, äpmanu Boasu doyiwän
täkänanggekaying.”

4

Boasdä mängätnäle täkut, Rulun

1 Tixawän Boasu taunde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yäkakin
womune päku, une puku yiwikut. Yiwixawänu, Elimelekge notnä Boasdä natäke yakut
täpä une apgut. Apän, Boasdä inikut. “Notna, ane päkapu puku yiwit,” yawän, päku
puku yiwikut.
2 Tiwänä Boasdä kuhiläle taun yiwixakinu 10 using päke yawän, unuxäyä unekän
päku puku yiwä,
3 itä notnä uläpä inikut. “Naomi hipdu Moapdä apgut täpätä kewu notnit
Elimelekgäne moningge tek.
4 Ge ayäwa natäpiläkge natät. Ge gä notnitde natäke, ile kep kang yiwiläkge
uhiwiläkge natäkengu, äminu ane puku yiwiyingu aläkwäk äwä notnambamde kuhiläle
yiwixayingu aläkwäk yangge kayine uhing. Tike mehe natäkengu, nomän naniyo,
tiwän natäpit. Inale, äminu täpätuyitä uhinangäsändo. Tike gäkän. Tiwänä nä unetä
ätumaha bimä,” yawän, äminu uläpäta, “Näta äpme uhiwit,” yang yakut.
5 Tiwänä Boasdä yakut. “Täke hikgnä. Gä kewu Naomile kätaxune uhikengu,
usinggän Rut Moap nanä kombälu uläpäxäyä aläpiläk. Ge axumgut äminde hängäläpä
umanä täknga yangu using ayiwitning,” yawänä,
6 notnä uläpätä yakut. “Using kakengu, nä uhinangäsändo, inale moningu engangale
yäminangäsä, moyo mumba kunäng. Ge gika uhing. Douhiwit,” yang inikut.

7 Täpduxu unggwenggwenkätanu Israel nanä hängä täpätu äminde yanguhiningge
natäkengu, äminu täpätutä bäläng yayikngä utdoke, äminu auhiwikge natäxakut täpäle
imikakut, wamu uläknga yawä nomätänanggengun.
8 Ge notnä uläpätä Boasu, "Gika uhing," yang inikengu, bäläng yayikngä utdoke
imikut.
9 Tiwänä Boasdä kuhiläle yiwixakinu uläkwäk äwä äminu undä une yiwikin yangu
using yänikut. "Ginu äpmanu ananduxawä, Elimelekät wawakngä Malon awä Kilion
yangge hängäläpä undä hikngä Naomile kätaxune uhinggat.
10 Unetäkän daniwilu, Rut Moap nanä Malonde kombälu uläpä nätä mängätnale
tänggat, axumgut täpäle hängäläpä awä umanä täknga yangu usinggän yiwitningge.
Ge bapunä gwende uman täknga itä teng yiwixäwik, Malonde notnäle uman yakengu,
ile dombulämdäning, taunäxätanun. Ge ginu äpmanu ananduxawä uhinggat," yang
yanikut.
11 Yawän, kuhiläle yiwixakin awä äminu undä yämä däkäne yiwikin yanggä yakin.
"Hiyäkän, ninu angganduxätna uhinggalak. Yawetä mängätda yotdane kopixu uläpä
tahawän, Reselkät Leaxätdä Jekopde engangu meyä dukngikumäläk bimä tiyok. Ge
gä Efratkätanu hängäka meyä tiyok. Tixawän Betlehemkätanu umanda täknga yatäke
kopnong.
12 Yawetä engangu mängälä uläpäle imän dukngikgamixu, inä tahawän gin
yänggwälu Juda Tema yangge wawaxu Peres yänggwät tikut bimä tike, umansä käyä
tiyok," yang inikin.

Rutdä Boasde wawak dukngikut

13 Tiwänä Boasdä Rulu yotnäne täke kuwän, mängätnä däknga wän, yiwikumäläk.
Tiwän Yawetä kitokngä imän, tängäne käyä tiwän, engangu wäwi täpätu dukngikut.
14 Dukngiwän mängälätä Naomi inikin. "Yawele uman tängenatnim. Itä äpmanu
anggandung yiwitnangäsä täpätu anggamik. Äpme Israelkätanu wawakdäkä uläpäle
uman täknga yatäke kopnong.
15 Tiwän itäyä yiwikyiwikga pahawän käluk tiwä, äminu täke tixawi, itä äpme
gandung yiwik, inale ayikatä wawakga 7 itä tahanangäsä bimä täknga ayapmike, gäle
butayä natäke, dukngikgaminggak," yawä
16 Naomitä engang käpä betäxäwik, kang yiwikut.
17 Tiwän mängälä inalängän yiwixakindä umanä Obet yang inike, "Engangu wäwi
uläpä Naomile dukngikngämik," yang yakin, ämimbamun. Tiwänä Obelu Jesile nanä,
tiwän Jesi Dewitde nanä.

King Dewitde bapunä

18 Peresde wawaxunetä sakngälatäke ku King Dewilune kukulu using. Peresde
wawaxu Hesron.
19 Tiwän Hesronde wawaxu Ram. Tiwän Ramde wawaxu Aminadap.
20 Tiwän Aminadapde wawaxu Nason. Tiwän Nasonde wawaxu Salmon.
21 Tiwän Salmonde wawaxu Boas. Tiwän Boasde wawaxu Obet.
22 Tiwän Obetde wawaxu Jesi. Tiwän Jesile wawaxu Dewit.

Jona

Jona Täkeläpäle wam upukut

1 Yawetä Jona Amitaile wawaxu using inikut.
2 "Gä Niniwe*, taunu inulung hikngä unggäpangune kuyo. Ku duksäng yäninggämätayo. Inale nä andayit, itä gutongä hikngä yiwik maliyingun," yang inikut.
3 Tiwändeyä Jona Yawele wam hapduke, Tasisde datäkuwikge kukut.† Yawe teke datäkuwikge, Jopa puku, siwu gwendu Tasisde kuwikge tahanggawän kake, moningu uhike, unggwenune koke, Tasisde kukut.
4 Tiwändeyä sip gwenu axuxawän, kwämanu Yawetä tewän, yanggä gwenune inulung hikngä apuxawän, yanggä gwenkäyä naxälä täku temgut. Tinggäwän sip uputnangäsä tikut.
5 Tiwän sipde wuyä äminu anaxälake, anätunäle inäinä tumuxu anggatängyäminingge yaxäwik, "Asing pahana, sip gwenu kwängä äpmembä tiwik?" yake, hängäläpä une pekinu päxäwik, yanggäxätan mumbä wukukin.
Meyä uläknga apgulu, Jona siwu gälämnä gwenkätan täpu däpmunä pekbulämdaxawän apgut.
6 Tixawän sipde kuhiläle yiwixak käpätä puku kake, "Meyä täknga apuxawän, gä inale pekgaläk? Enake, anätukale tumuxu yang. Tiwän itä butayä äpmembä ninduke nipmambän yiwitnim," yang inikut.
7 Tixawän sipde wuyä ämindä inäkän yakin. "Umaninu yamäke bekätan kekngälutnim. Tikengu iminde umanda täkengu ile meyäle apunggak yänim," yake, using tahake, Jonale uman täkin.
8 Tikengä Jona inikin. "Nining. Meyä ninde apunggaxu aläknga, iminde meyäle tiwän apunggak? Gä ina wuyä pahanggaläxunin? Tiwän säne nanä? Gä kantri sanggäpangune nanä? Gä äminu saläkwäkät nanä?" yang inikin.
9 Iniwäyä, Jonatä using yänikut. "Nä Hibru uläkwäkät nanä. Nä sopäsopä Yawe Anätu yekäwune nanä, kep, yanggä gwen yang pahakut täpäle pukgalunin," yang yänikut.
10 Yakapkäyä Jonatä "Yawe teke datängapunggat," yangu ayawän natäpginde, naxäla hikngä natäke, "Usingu inale tahaläk?" yang inikin.
11 Yanggä gwenu hipdu aläku temgulu yapmike, meyämeyäkän täku temänggäwän, "Gäle dasing tahana, yanggä alinggaxu kupitang yiwik?" yang inikin.
12 Iniwä yäkwäle Jonatä using yänikut. "Ginu näle wäyile tiwän, kwämanu inulungu aläkngatä apu pahawän malikaying. Ge nä yanggä gwenkätan täke mumbä pukuwa, ulinggaxu wenä äpme tiwik," yang yänikut.
13 Tiwän wuyä äminu, "Sipgwenu ämbä tahana, kwayimune kuwik?" yake, yanggä duksäng hikngä kwayikin. Tiwändeyä yanggä gwenu yakap täku temgulu ayapmike, duksäng hikngä täku temänggawän, tahawä täke dolikut.
14 Tinggawän Yawele tumuk wamu using yakin. "Äminu aläpätä kupänu, manihipi kumnom. 'Itä äminu nomän tängukaying,' yangu manatängnimiyo, inale gä o Yawe, gika natäke pahaläk," yake,
15 Jona täke yanggä gwenkätan mumbä pukukut. Tiwän yanggä gwenu duksäng hikngä täku temgulu wepdä kupitang yiwikut.

---

* **1:2:** Niniwe Asiliale taunu inulung hikngä gäpanggu. Asilia nanä Israel nanätäne iwanä. † **1:3:** Tasisu gusitdä pukunggak käwut, tiwän Niniwe gusitdä akonggak käwut.

16 U tahawän kake, wamu kitokngä yakin using, sipde wuyä äminu Yawele naxäla
hikngä natäke, hikawu tänguke, ofale hawä ihikuxawän, tumuxu inikin.
17 Jonä yanggä gwenkätan täke mumbä pukuwänu, Yawetä natäpän, pisu inulungu
gwendutä apu Jona guläpäkut. Tiwän undan yiwixawän, täpduxu gwenalä gwendu
apuxukin.

2

Jonale tumuk

1 Jona pisde bänipkätan yiwixäwik, tumuk wamu Anätunä Yawele
2 using yakut.
"Yawe, nä anaxälake yanggäwämba,
nätä natäke yakumu gätä pahakuläk.
Ämusing hikngä axumgin ämindä yiwixayingkätandä,
tumuk wamu anggatängamiläkge yäwa,
näle tumuxu anatäpguläk.
3 Gätä mumbi,
nä yanggä ämalan hikngä,
yanggä bänipkätan epgum.
Tiwän yanggätä täpän kopa,
gäle yanggätä täku temäke pänguhikut.
4 Tiwän using natäpgum.
'Gätä gika nomdanetä anawaläk.
Tiwändeyä gika takwän yotda hipdu axawit.'
5 Yanggätä täpän kopgum,
tiwän pälä päkakopa hakin.
Yanggä gäpmayi hikngä gwendä
tängäna täpä undä hikngä täpän kopa,
songäsongä yanggäne nanätä
kuhitna gwenu wamgin.
6 Nä täwan kemat hikngä aepgum.
Kepdä yämä iwikiwik yiwitde alepän kuhingamikut.
Tiwändeyä, Yawe Anätunatä
gapmayinetä käluk täkako tewi yiwikum.
7 Nina natäpa, käluk yiwitnangäsä täknga wenä tinangge tiwän,
Yawe, nä gäle natäke,
tumuxu yäwa,
yot takwändanetä anatäpguläk.
8 Hängä kitokngänä wenä ämindäkän kwätäluke
tumuxu ile tahakaying äminu uläkwäxu,
gwälam hikngä gätä pahangyäminggaläxu
maha yämikaying.
9 Tiwändeyä nä kawu gäle tayixäwik,
gäle uman täknga yatängenaxäwik,
hikawu gäle tänguke häwa ihikuwik.
Wamu kitokngä u yakumu
undä pahawit.
Axumnangäsä tiwändeyä,
Yawetäkän käluxu nipmambän yiwixamängunin,"
yang yakut.

10 Tiwänä Yawetä pis gwenu iniwän, täku yanggä kwayimune watutekut, Jonan.

3

Jona Täkeläpäle wam gwalamikut

1 Tiwänä Yawetä Jona hipdu using inikut.
2 "Gä Niniwe taunu inulung hikngä unggäpangune ku, wamu nätä ganinggalu yänitapso," yang inikut.
3 Tiwän Jona Yawele wam täwake, Niniwe kukut.

Taunu unggäpangu inulung hikngä, ge axu wuyä une pahananggengu, täpduxu gwenalä gwendu pahanangäsä.
4 Ge täpduxu yakap gwenu, Jona taunu unggäpangune kopgut. Ko tihikuxäwik, using yänikut. "Täpduxu 40 apuxuwänu, Niniwe Yawetä alahawän maliwik," yawän
5 natäke, Niniwe nanä Anätule wamde bänip tike, "Naxu dohikngä nake takgä yiwitnim," yakin. Yake äminu undä, umanä käyä äwä umanä wenä yangu meyä natäke, täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyä däkändäkä pahakin.
6 Niniwele kingu wamu uläknganin natäke, meyä päke, sia yiwixakut däkä teke epuke, täwixu belakngä kinggäne utdopeke, täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyä pahake, mulup däkäxätan puku yiwikut.
7 Tikengä mämä wamu Niniwe nanäle kitokngä täkngа yatewän kukut. Using yakut.

"Wamu aläknga nä kuhitsäle yiwixatkät, wuyä äminaxätdä using yäkamäng. Ämin äwä hikawu ämindä daying yiwixaying, inulung matekngä yang undä hängä täpätu manapä tiyok. Nak, yanggä yangu mahikngä nanong.
8 Ämin, hikawu ämindä towikaying yangu undä täwixu meyä täkngatäne palapalangänä käyä pahanong. Pahake äminbamu undä tumuk wamu Anätulekän kitokngä yänong. Yaxäwik wäyi hikngä täkngaläknga äwä äminsipmäk täknga yangu awenong.
9 Tiwän dasingga, Anätu ninde tokngä hikngä natäxu äpmembä teke, bäniyä täpän täkwämbän 'Asipit,' yang natäk täknga teke donihipik?" yang wamu using tewän epuxukut.
10 Tiwän unin pahake wäyi hikngä täkngaläknga pahakakinu Anätutä awekinä dayipgut. Dayike, awahawän malinningge yakulu, bäniyä täpän täkwämbän, dowahawän malikin.

4

Anätutä Niniwe äminde butayä natäpgut

1 Anätutä Niniwe nanä dowahawän maliwä, "Asipnangäsä pewän yiwixaying?" yake, Jona tokngä hikngä natäpän, bäniyä däkitä bimä ihikut.
2 Tokngä natäke, Yawele tumuk yakut. "Yawe, yotna yiwixäwixu, 'Axu yäwa baniyä päpä täkwämbä dosipiläxunin,' yangu dongganikum? Ile tiwän yakawu, Tasisde datäkuwitde tahakum. Nä anatäpgum, gä Anätu butayä ämin. Tokngä yupsängu donatäke, gwälam hikngä pahangyäminggaläxunin. Natändetdetda awäpi täkwämbä, dowahawi malikayingunin, yangun.
3 Ge, Yawe, tewi kungänggäwa. Na käluk yiwitde donatät. Axupitde natäxat," yang inikut.
4 Iniwän Yawetä inikut. "Gä tokngä inale natäxaläk?" yang inikut.
5 Tiwän Jona yot gäpangu teke, gusitdä akonggak käwut päku gepmänä tahake, puku yiwixäwik, "Niniwe dasingga tiwän kawit?" yake kang yiwikut.
6 Tiwän Anätu Yawetä "Jona gusitdä ihiyäk," yake, nawu kwämbätduhimu Jonale gepma imikge natäpän alakut. Tiwän Jona nawu uxwambatde täke hikngä natäpgut.

7 Geyä kwepdätä gwäsi hikngä Anätutä natäpän, nawu uxwämbälu gomokgomokgä
matäwän kumgut.
8 Ge gusitdä akoxawänu, Anätutä wawuwawungu tokngä hikngä täkngä gusitdä
akonggakätandä natäpän apgut. Tiwänä gusitdä Jona kuhiläne ihinggäwän tahan-
dambätakut. Axupikge natäke, "Nä käluk yiwitde donatät. Axupitde natäxat," yang
yakut.
9 Tiwänä Anätutä inikut. "Nawu uxwämbätde tokngä inale natäxaläk?" yawänä,
Jonatä yäkwäle using inikut. "Na tokngä täke natäxat. Tokngä hikngä natäke, axupitde
natäxat," yawänä,
10 Yawetä inikut. "Nawu axwämbälu kwepdän alakutnä, äpmanu gwäsi kungäk.
Gätä doxwayikuläk. Tike uxwämbätde gä wuyä täkngatu dowahakuläk, tiwändeya gä
butayä ile natäxaläk.
11 Äminu Niniwe nanä, hängä nomän bä gutongä yangu donatäxaying äminu 120,000
ayapmikut. Tiwän hikawu ämindä daying yiwixayingkäyä meyä hikngä. Dasingge
tiwän taunu inulungu unggäpangge butayä donatäpit?" yang inikut, Anätutän.

Wam Yäpuli

Anätule wam kendekamängu, äminu tupä hikngä nanä tiwän womduyine nanätäne kendekamäng. Hängänä täpätuyi äwä hängä u pahakakinu täkngatuyi yanggäne kendeke bulämnä natäxamäng. Ile tiwänu, wamu täkngatuyile yäpuli ane temgumäng.

Wamu ane temgumängu, ABD yäkamäng using, yakawu leta A däkänetä ku leta wasekengä Y däkäne temgumäng. Ge wamu täkngatule yäpuli natäpiläkge natäkengu, wamu uläkngale leta yakap däkanin kayo. Wamu leta A däkänetä päkutnä kakengu, leta A bulämbam däkäle gepbine kayo. Tiwän wamu leta B däkänetä päkutnä kakengu, leta B bulämbam däkale gepbine kayo.

A

alta Alta yangu däkixoxu hupdäkän temätäke koke ofa, Anätule häkakinunin.

Ä

B

bali Bali naxu rais bimä. Sälinä päke, yamänggämimbä, flawa dakngawä, bret häkayingunin.

D

donggi Donggi towiyä bimä. Tiwändeyä belakngä bimä, tiwän kitokngänä käyä. Ge ämindä ulängäne hängä täpänä meyä päko peke, päke tihikukayingunin.

E

F

fik Fixu pa däkätu. Tämnä kwälängä, tiwän sälinä ämindä näkayingunin.

G

gupnä matäkin Kontraxu Anätuxät Abrahamkät pahakumäläk täkngale yäxäwik, wäwile yämunde gup matäkaying.

H

hos Hosu towiyä bimä. Tiwändeyä belakngä, tiwän kitokngänä käyä. Ge ämindä ulängäne päko yiwixäwik tihikukayingunin. Bä hosu karis wamängyämä, hosdä tulipäke tihikukayingunin.

I

J

K

kalis Kalisu kalbimä. Tiwändeyä hosdä tulipäke tihikukakin.

kamel Kamelu hos bimä. Tiwändeyä belakngä hikngä, tiwän kitokngänä käyä. Ge ämindä ulängäne hängä täpänä meyä päko peke, päke tihikukayingunin.

kerup Keruwu ängela bimä, tiwändeyä gupnä kälap gup bimä. Anätutä hängä takwän täpäläpä dayingyiwitningge pekut.

kis Israel nanätä kis pahakakin. Äminu täpätutä notnäle alamnä molänätä täpik. Wäwi notnä ixät nanä bänip gwälangge using pahakakin.

kontrak Kontrak yangu äminu täpäyalätä wamu täkngatukän yake, “Nä usingu äpme tahawit, tiwän gä using tahayo,” yake yatäpät kitokanggaxunin. Tuwäng wamu täkngatu using. Wäwi täpätuxät mängätnäxätdä miti yolune täko, pastol äwä ämin yangge kayine “Unekän yiwihika kumsim,” yang yäkamäläk.

L

laion Laionu pusimbimä, tiwändeyä bulämbam hikngä, tiwän kitokngänä käyä. Kälap, ämin yang sipmäke näkayingunin.

M

N

nomän Gwaxu Anätule kayine nomänu, ofale bä anananggengu täke.

O

ofa Ofa yangu hängäläpä Anätule imikakin täpäläpänin.

olip Olip yangu pa uman. Ile salin pängsäsäpä, yanggäyi apukakin.

P

pris Prisu äminbamde meyä päke, ofa äwä tumuk yangu Anätule pahakakin ämin unin.

profet Profelu Anätutä "Using tiwik,' yang yänixawän yatapmäkaying ämin unin.

R

S

sekel Moning bä hängäle meyä.

silwa Hängä moninggä uhikamängge bimä silwatä uhikakin.

sipsip Sipsiwu towiyä bimä, tiwändeyä dängämnämbamgän. Tiwän Israel nanätä gwakngäle äwä dänggämnätä täwik pahaningge, il tiwän towikayingunin.

T

taunde yämä däkä "Iwanindä apu nihipnäng," yake, yot gäpangge kwayimune dämän pahakakin. Tiwän aepuxuningge, yämä sipmäkakin. Taunde yämä däkäne, wamu inulung wopwom yiwik yäkakin.

towikngä Hängä täpä uhike, towikngä däkngakaying usinggän, hängänämbamgän ämindä äminu puyänä pahangyäminingge uhike, towikngä däkngakakin.

U

W

wain Wainu naxu täpätu tomato bimä. Awahawä dopä, talangu däpi mapä koke, salinä meyä kwämbätkwämbät alakaying. Bulä alawä, ämindä päkapu peke, bälänggä yayinggämike, yanggäyi päke, säkge pewä yiwitäke kuhika, yanggä nomänu tiwäyä tängokayingunin.

wit Wilu rais bimä. Nak yolune pewä, wäyi dolikayingunin.

Y

yis Yisu flawatä täkäningge, flawane pewä, flawa täkawäyä, hängäkayinguing. Tike flawa yupsäng häningge natäkengu, yisu dowexayingunin.